

Rizika příjmové chudoby a materiální deprivace v České republice

**(celková situace a vybrané aspekty
na datech SILC)**

Tomáš Sirovátka, Pavel Kofroň, Robert Jahoda

VÚPSV, v.v.i.
2011

Publikace byla schválena ediční vědeckou radou ve složení:

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
Praha 2, Palackého náměstí 4
jako svou 430. publikaci
Vyšlo v roce 2011, 1. vydání, počet stran 79
Tisk: VÚPSV, v.v.i.

Recenze: Ing. Martin Zelený, Ph.D. (ČSÚ)
doc. Ing. Magdalena Kotýnková, CSc. (VŠE)
PhDr. Zuzana Kusá, CSc. (SÚ SAV)

ISBN 978-80-7416-092-9

<http://www.vupsv.cz>

Abstrakt

V této studii se zaměřujeme na trendy v oblasti chudoby, materiální a finanční deprivace domácností v České republice. Při analýzách vycházíme zejména z dat šetření „Životní podmínky 2007, 2008“ a v některých částech „Životní podmínky 2009“. Analýzu pak prohlubujeme ve třech směrech: jednak identifikujeme přesněji váhu faktorů rizika příjmové chudoby. Za druhé, analyzujeme riziko příjmové chudoby u pracujících. Za třetí, prohlubujeme analýzu o indikátor mnohočetné materiální deprivace (v souladu s indikátorem doporučeným Evropskou komisí). Konečně, podáváme podrobnější analýzu vývoje v oblasti nákladů na bydlení a deprivace v položkách vztahujících se k bydlení.

Zjištění prezentovaná v této studii ukazují, že míra rizika příjmové chudoby je v České republice relativně nízká - do 10 % a dokonce v letech 2007-2009 klesala, totéž platí pro pracující populaci (riziko chudoby bylo mezi 3-4 %). Koncentrace rizika příjmové chudoby je dosti výrazná (například u nezaměstnaných, neúplných rodin s dětmi a rodin s více dětmi, lidí ve věku 18-25 let), a jestliže je efektivita systému sociálního zabezpečení při eliminaci rizika chudoby jako celku relativně dobrá, v případě uvedených kategorií populace je obecně nižší. Za druhé, míra materiální deprivace je mírně horší než je Evropský průměr. Zejména je v České republice patrná výrazná deprivace v indikátorech, jež souvisejí s kvalitou bydlení a zatížením rodin náklady na bydlení.

Opatření vhodná k eliminaci rizika chudoby, materiální deprivace a sociálního vyloučení jsou s ohledem na povahu problému (více provázaných příčin) relativně komplexní. Jako nevýznamnější opatření vedle nástrojů, jež posilují pobídky k práci, které byly rozvíjeny v posledních letech, mohou být přínosná i následující: rozvíjení opatření aktivní politiky zaměstnanosti pro kategorie nejvíce ohrožené (zejména dlouhodobou) nezaměstnaností, individuální podpora při hledání zaměstnání a poradenství, rozvíjení opatření k harmonizaci pracovního a rodinného života, garantovat možnosti účasti ve veřejné službě, případně ve veřejně prospěšných pracích, sledovat vývoj cen ve vazbě na deregulace nájmu a změny v oblasti DPH a valorizovat odpovídajícím způsobem hodnotu sociálních dávek hmotné nouze i dalších dávek pro rodiny s dětmi.

Klíčová slova: materiální deprivace, riziko chudoby, mezera chudoby, efektivnost sociálních transferů

Abstract

In this report we are focusing on the trends in risks of poverty, material and financial deprivation in the Czech Republic with use of data SILC 2007 and 2008, in some respects also SILC 2009. We deepen the analysis in several respects: we identify more precisely the weight of the factors influencing the risk of poverty. Second, we analyse the risk-of poverty in the case of the working population. Third, we provide analysis of the multiple deprivation according the indicators recommended by EC). Lastly we provide more detailed analysis of the development of housing costs and deprivation in items related to housing.

The findings presented in the report show that at-risk of poverty rate in the Czech Republic is relatively low and dropped during 2007-2009 and similarly poverty risk in the case of working population is low (3-4%). However the concentration of the risk of poverty is remarkable with the unemployed, incomplete families with children and families with many children and people between 18-25 and although effectiveness of the system of social security in alleviation of poverty is good, it is weaker in the case

of the threatened groups. Secondly, material deprivation is slightly worse than the EU average, deprivation in items related to housing is somewhat stronger.

The measures suitable to eliminate the risks of poverty, material deprivation and social exclusion are relative complex with respect to the multiple causes of the above problems. As the most important apart of measures to improve incentives to work (which have been implemented in recent years) might be useful also other: increase of active labour market policies for the groups furthest away from the labour market, individual support to job search for them as well, reconciliation policies, guarantees of possibility to participate in public service or public works programmes. The monitoring of the developments of prices due to deregulation of rents and changes in VAT and respective revaluation of the social assistance benefits and other benefits for families with children.

Key words: material deprivation, poverty risk, poverty gap, effectiveness of social transfers

Obsah

Úvod	7
1. Vývoj hospodaření domácností a vybraných ekonomických ukazatelů v období 2006-2008	8
2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů	11
2.1 Struktura a příjmy domácností	11
2.2 Míra rizika chudoby, index rizika chudoby, mezera chudoby a efektivnost sociálních transferů	12
2.2.1 Riziko chudoby (index rizika chudoby)	13
2.2.2 Struktura osob v riziku chudoby	15
2.2.3 Mezera chudoby	15
2.2.4 Analýza váhy faktorů rizika příjmové chudoby	17
2.2.5 Efektivnost sociálních transferů	20
2.3 Riziko chudoby u pracující populace	24
2.3.1 Míra rizika chudoby u jednotlivých kategorií pracující populace	25
2.3.2 Faktory chudoby u pracující populace	27
3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice	30
3.1 Finanční deprivace	30
3.2 Podmínky bydlení a deprivace v oblasti bydlení	33
3.3 Deprivace v oblasti základních životních potřeb	40
3.4 Deprivace (omezení) ve vybavení domácností	42
3.5 Deprivace v oblasti zdraví (hodnocení zdravotního stavu)	44
4. České domácnosti a bydlení na datech SILC 2005-2009	47
4.1 Vývoj počtu domácností a jejich struktura	48
4.2 Vývoj materiální deprivace bydlení (SI-C12)	49
4.3 Vývoj nákladů na bydlení a materiální deprivace v bydlení	52
4.4 Vývoj subjektivních postojů domácností ohledně nákladů na bydlení a jejich srovnání se skutečnou výší nákladů	54
4.5 Závěry	57
5. Indikátory materiální deprivace v mezinárodním srovnání	60
5.1 Důvod využití a struktura indikátorů	60
5.2 Srovnání míry deprivace v České republice a v zemích EU	62
Závěry a doporučení	66
Literatura	68
Přílohy	69

Úvod

V této studii se zaměřujeme na analýzu chudoby, materiální a finanční deprivace domácností v České republice. Navazujeme na předcházející studii „Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice s důrazem na situaci dětí podle výsledků šetření SILC“, která využila výsledky šetření „Životní podmínky“ z let 2005 a 2006. Při analýzách vycházíme zejména z dat šetření „Životní podmínky 2007, 2008“ a v některých částech „Životní podmínky 2009“, které provedl Český statistický úřad v dubnu a květnu 2007, resp. 2008 a 2009.

Povinnost realizovat každoročně uvedené zjišťování v ČR jakožto národní modul šetření EU-SILC (European Union - Statistics on Income and Living Conditions) vyplývá pro ČSÚ z novelizace nařízení (EC) 1177/2003 a navazujících prováděcích nařízení Evropské komise. Účelem tohoto šetření je získávat reprezentativní údaje o příjmovém rozdělení jednotlivých typů domácností, údaje o způsobu, kvalitě a finanční náročnosti bydlení, vybavení domácností předměty dlouhodobého užívání a o pracovních, hmotných a zdravotních podmínkách dospělých osob žijících v domácnosti.

V roce 2007 proběhlo zjišťování v 11 611 domácnostech, vyšetřených domácností bylo 9 675. Zjišťování v roce 2008 proběhlo ve 13 591 domácnostech, z toho bylo vyšetřeno 11 294 domácností (procento vyšetřenosti bylo na úrovni 83,1 %). V roce 2009 bylo vyšetřeno 9 098 domácností (a procento vyšetřenosti bylo 84,9%).

Český statistický úřad pravidelně publikuje výsledky šetření. Ve vztahu k problematice chudoby a sociálního vyloučení publikace obsahují tabulky, jež dávají přehled o výskytu rizika chudoby v populaci měřené podle hranice 60% mediánového příjmu (podle Eurostatu) a také 40% a 70% hranice příjmu, a to pro různé skupiny (podle pohlaví, věku, ekonomické aktivity, typu bydlení a typu domácnosti), vedle toho údaj o relativním propadu příjmů osob ohrožených chudobou k hranici chudoby. Dále jde o informaci o počtu osob ohrožených výraznou materiální deprivací (ve 3 a 4 položkách z 9 měřených položek, blíže viz dále v textu), opět pro uvedené skupiny populace.

Ve studii byla použita primární data z těchto šetření, která poskytl Český statistický úřad. Důležité je poznamenat, že údaje o příjmech jsou za předcházející rok, například šetření z roku 2008 obsahuje údaje o příjmech za rok 2007. Pokud je tedy v následujících tabulkách studie, které jsou zaměřeny na příjmy, uveden rok, myslí se tím rok šetření.

Oproti publikacím ČSÚ ve studii prohlubujeme základní informaci o vývoji rizika chudoby (podle příjmů) v podrobnější struktuře a zaměřujeme se na identifikaci trendů ve vývoji příjmové chudoby a materiální deprivace a identifikaci váhy faktorů, jež riziko chudoby způsobují. Analýzu pak dále prohlubujeme ve třech směrech: jednak identifikujeme přesněji váhu faktorů rizika příjmové chudoby. Za druhé, analyzujeme riziko příjmové chudoby u pracujících. Za třetí, provádíme analýzu jednotlivých indikátorů materiální deprivace podle struktury populace a podobně i indikátorů mnohočetné-výrazné materiální deprivace (v souladu s indikátorem doporučeným Evropskou komisí). Konečně, podáváme podrobnější analýzu vývoje v oblasti nákladů na bydlení a deprivace v položkách vztahujících se k bydlení. Studie poskytuje dobrou orientaci v problematice příjmové chudoby a deprivace v období před dopadem ekonomické krize, dopad krize však do určité míry osvětlí teprve novější (zatím neuvolněná) data.

1. Vývoj hospodaření domácností a vybraných ekonomických ukazatelů v období 2006-2008

Vývoj cen, mezd a trhu práce

V roce 2007 došlo k mírnému růstu inflace oproti roku 2006 a poklesu tempa růstu hrubého domácího produktu. Rovněž došlo k poklesu tempa růstu výdajů na konečnou spotřebu domácností. Příjmová situace domácností však byla vlivem růstu mezd lepší než v předchozích letech 2005 a 2006. V roce 2008 došlo k výraznému vzestupu cen zboží a služeb, především v druhé polovině roku, a to především vlivem světové finanční a hospodářské krize.

Tabulka č. 1 **Vývoj vybraných ukazatelů národního hospodářství** (v %)

	inflace	růst reálného HDP	růst výdajů na konečnou spotřebu domácností
2006	2,5	6,8	5,4
2007	2,8	6,1	4,8
2008	6,3	2,5	3,6

V roce 2007 byla v ČR průměrná výše hrubé měsíční mzdy 21 694 a v roce 2008 23 542 Kč, nominálně oproti předchozímu roku se zvýšila o 8,5 %. Reálná mzda se zvýšila pouze o 1,9 %. Bylo to nejmenší zvýšení od roku 1998.

Nárůst kupní síly českých domácností vyplývající z vyšších mezd však v roce 2008 ovlivnila vysoká míra inflace (6,3 %). Hlavní vliv na růst inflace měl nárůst cen potravin započatý již koncem roku 2007, dále cen energií, tepla a zvýšení snížené sazby DPH (5 % → 9 %). Rovněž došlo k nárůstu cen alkoholu, tabákových výrobků a v první polovině roku 2008 i cen pohonných hmot. Tento vývoj měl relativně nepříznivý dopad na životní náklady domácností. Rostla zadluženost domácností, i když ne tak velkým tempem, jako v předchozích letech.

Tabulka č. 2 **Vývoj reálných mezd a nezaměstnanosti** (v %)

	průměrné reálné mzdy	míra nezaměstnanosti
2006	6,4	7,1
2007	4,3	6,6
2008	1,9	5,4

Vývoj v oblasti sociálních dávek

Od 1.1.2007 došlo ke změně konstrukce životního minima. Životní minimum domácnosti se do té doby počítalo jako součet částek životního minima na potřeby jejích členů a pak částky na potřeby domácnosti. Od ledna 2007 bylo životní minimum domácnosti dáno pouze součtem částek na potřeby jejích členů. Životní minimum jednotlivce bylo přitom stanoveno částkou 3 126 Kč. Nově byl zaveden institut existenčního minima, jeho výše je 2 020 Kč.

1. Vývoj hospodaření domácností a vybraných ekonomických ukazatelů v období 2006-2008

Dále byla zavedena dávka doplatek na bydlení, která společně s vlastními příjmy osoby a příspěvkem na bydlení ze systému dávek státní sociální podpory pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení.

Tabulka č. 3 **Výše ŽM od 1.1.2007 (platné i v roce 2008)**

životní minimum člena domácnosti (Kč za měsíc)	
jednotlivec	3 126
první dospělá osob v domácnosti	2 880
každá další dospělá osoba	2 600
nezaopatřené dítě	
do 6 let	1 600
6 až 15 let	1 960
15 až 26 let	2 250

Pramen: MPSV

Tabulka č. 4 **Výše životního minima podle typu domácnosti (od 1.1.2007 bez částky náklady na domácnost, Kč)**

typ domácnosti	životní minimum od 1.1.2007
jednotlivec	3 126
2 dospělí	5 480
1 dospělý, 1 dítě (5 let)	4 480
2 dospělí, 2 děti (8, 16 let)	9 690
2 dospělí, 3 děti (5, 8, 16 let)	11 290

Pramen: MPSV (vlastní úpravy)

Změna konstrukce a výše životního minima změnila i některé sociální dávky. Konkrétně na sociální příplatek měl nárok rodič pečující o nezaopatřené dítě, pokud jeho příjem (spolu s příjmem společně posuzovaných osob) nedosahoval 2,2násobku životního minima. Vedle toho významná změna byla u rodičovského příspěvku, nově se počítal podle průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře za kalendářní rok, který o 2 roky předcházela kalendářnímu roku, v němž se rodičovský příspěvek poskytoval (stanoven byl ve výši 40 % určené průměrné mzdy). Porodné, jehož výše se odvíjí od životního minima, se zvýšilo z dosavadních 17 500 Kč na 17 760 Kč v případě narození 1 dítěte, u dvojčat tato částka činila 53 120 Kč. Podstatná změna byla u příspěvku na bydlení, kdy se při posuzování nároku i při výpočtu nově vycházelo rovněž z nákladů na bydlení, nikoliv pouze z příjmu žadatele a s ním společně posuzovaných osob.

Shrnutí

V roce 2006 rostly hrubé i čisté příjmy domácností v nominálním i reálném vyjádření. Tento růst, který byl rychlejší než v předchozím roce, byl podpořen zejména příznivým vývojem ekonomiky a snižováním nezaměstnanosti. Uhrnný čistý peněžní příjem na osobu dosáhl v roce 2006 zhruba 118,0 tis. Kč a proti roku 2005 byl o 8,2 % vyšší, což představuje v absolutním vyjádření přibližně 9 tis. Kč. Příjmy pocházející z pracovní činnosti vzrostly v průměru o 7 %, na růstu sociálních příjmů (o 6,0 %) se podílely především důchody, jejichž tempo růstu bylo vyšší než u dávek státní sociální

podpory. V roce 2007 pokračoval pokles nezaměstnanosti, a to i dlouhodobé, průměrné nominální mzdy rostly nejrychleji od roku 2003. V průměrné domácnosti dosáhl v uvedeném roce úhrnný čistý peněžní příjem na osobu téměř 128,0 tis. Kč, tedy bezmála o 10 tis. Kč (8,4 %) více než v roce předchozím. Hrubé příjmy z pracovní činnosti vzrostly v průměru o 8,8 %, pracující člen domácnosti přinesl do domácnosti přibližně o 19 tis. Kč více než v roce 2006. Na růstu sociálních příjmů (o 9,1 %) se podílely zejména dávky státní sociální podpory a důchody. V roce 2007 došlo ke snížení růstu hrubého domácího produktu o 7 procentních bodů, dále došlo k mírnému zvýšení inflace.

V průběhu roku 2008 došlo k výraznějšímu snižování tempa růstu hrubého domácího produktu a k vysokému meziročnímu vzestupu cenové hladiny na trhu zboží a služeb ve druhé polovině roku. Projevily se tak silící důsledky světové hospodářské krize. Míra nezaměstnanosti v roce 2008 klesla oproti roku 2007 na hodnotu 5,4 % (-1,2 p.b.), tento na první pohled příznivý vývoj byl negativně ovlivněn rostoucí nezaměstnaností na konci roku, kdy v prosinci roku 2008 byla nezaměstnanost na úrovni 6,0 %. Došlo rovněž k výraznému růstu inflace na úroveň 6,3 %, byl to více než dvojnásobek oproti roku 2007.

2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů

2.1 Struktura a příjmy domácností

Struktura domácností

Následující tabulka č. 5 ukazuje strukturu domácností ze šetření 2007 a 2008. V roce 2008 došlo k mírnému poklesu počtu členů na domácnost, především vlivem poklesu počtu nezaopatřených dětí a nezaměstnaných. Podle typu domácnosti došlo k nárůstu podílů domácností jednotlivců na úkor úplných rodin. Podle postavení přednosti domácnosti došlo též k poklesu podílu domácností s nezaměstnaným přednostou domácnosti a růstu podílu domácností s důchodcem v čele domácnosti a ostatními členy ekonomicky aktivními.

Tabulka č. 5 **Struktura domácností (SILC 2007, 2008)**

	2007	2008
průměrný počet členů na domácnost	2,52	2,51
pracujících	1,13	1,14
nezaopatřených dětí	0,57	0,56
nezaměstnaných	0,14	0,12
nepracujících důchodců	0,58	0,58
typ domácnosti (%)		
úplné rodiny	64,1	63,0
neúplné rodiny	11,2	11,3
nerodinné domácnosti	0,9	0,9
jednotlivci	23,8	24,8
postavení osoby v čele domácnosti (%)		
nižší zaměstnanec	24,8	24,8
vyšší zaměstnanec	24,4	24,7
samostatně činný	12,5	12,4
nezaměstnaný	4,7	4,2
důchodce s EA členy	4,4	5,1
důchodce bez EA členů	28,1	27,9
ostatní	0,8	1,0

Příjmy domácností

V tabulce č. 6 jsou uvedeny příjmy domácnosti na osobu podle šetření 2007 a 2008. Je třeba opět připomenout, že údaje o příjmech jsou zjišťovány za předcházející rok. Nominální hrubé peněžní příjmy vzrostly o 9,2 %, z toho příjmy ze závislé činnosti o 9,4 % a sociální příjmy o 9,1 %. Podíl příjmů ze závislé činnosti a sociálních příjmů na hrubých peněžních příjmech se ve sledovaném období nezměnil. Došlo však k výraznému nominálnímu růstu povinných odvodů (zdravotního, sociálního pojištění a daně z příjmu) na osobu o 13,5 %.

2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů

Tabulka č. 6 **Příjmy domácností - na osoby a rok (SILC 2007, 2008)**

	2007	2008
hrubé peněžní příjmy	140 823	153 826
příjmy ze závislé činnosti	84 256	92 158
příjmy z podnikání	21 025	22 362
sociální příjmy	31 877	34 782
ostatní příjmy	3 665	4 525
zdravotní a sociální pojištění	10 515	11 469
daň z příjmů	12 282	14 401
čisté peněžní příjmy	118 027	127 956
naturální příjmy	2 922	3 196

2.2 Míra rizika chudoby, index rizika chudoby, mezera chudoby a efektivnost sociálních transferů

Hranice příjmové chudoby byla stanovena ve výši 60 % národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku a byla vypočtena podle metodiky EU, která používá modifikovanou stupnici spotřebních jednotek OECD, tj. přiřazuje první dospělé osobě v domácnosti váhu 1, dalším dospělým osobám (osoby starší 13 let) váhu 0,5 a dětem do 13 let věku včetně váhu 0,3. Hranice chudoby činila v roce 2008 101 016 Kč. Pod hranicí chudoby bylo v roce 2008 9,1 % obyvatel ČR (936 tis. osob), což bylo o 0,7 procentního bodu méně než v roce 2007. V roce 2006 byla míra rizika chudoby vyšší – 10 %. Podle pohlaví byla v roce 2008 míra rizika chudoby menší u mužů (8,0 %) než u žen (10,1 %). Tyto hodnoty řadí Českou republiku mezi země s nejnižší mírou rizika chudoby v celé Evropské unii. Data šetření za rok 2009 naznačují snížení celkového rizika chudoby o dalších 0.4 procentního bodu.

Tabulka č. 7 **Míra rizika chudoby osob podle pohlaví a věku (v %)**

	2007	2008
celkem	9,5	9,1
pohlaví		
muži	8,6	8,0
ženy	10,3	10,1
věk osoby		
do 17 let	16,4	13,2
18 - 24	11,8	11,6
25 - 49	9,3	8,4
50 - 64	5,8	6,8
65 a více	5,4	7,4

Tabulka č. 8 **Míra rizika chudoby osob podle druhu domácnosti** (v %)

druh domácnosti podle pracovní aktivity	2007	2008
pracující - zaměstnané	3,2	3,6
nepracující - nezaměstnané	49,0	47,8
nepracující důchodci	6,2	8,1
nepracující - ostatní neaktivní	14,0	12,4
druh domácnosti - typ EU		
jednotlivec, mladší 65 let	18,1	19,3
jednotlivec, 65 let a více	13,2	17,9
dva dospělí oba mladší 65 let	4,9	5,6
dva dospělí, aspoň jeden 65 a více	2,4	2,7
ostatní domácnosti bez dětí	1,6	2,1
dvojice dospělých s 1 dítětem	7,0	6,5
dvojice dospělých s 2 dětmi	8,1	7,5
dvojice dospělých s 3 a více dětmi	29,2	22,2
jeden dospělý s aspoň jedním dítětem	37,4	40,8
ostatní domácnosti s dětmi	12,0	5,5

Míra rizika chudoby dětí ve věku do 17 let poklesla v roce 2008 o 3,2 procentního bodu na hodnotu 13,2. U osob nad 65 let došlo v roce 2008 k nárůstu na hodnotu 7,4 %. Podle typu pracovní aktivity byla nejvyšší míra rizika chudoby u nezaměstnaných domácností (skoro 48 %), naopak nejnižší u domácností důchodců. V případě členění domácností podle vzdělanostní úrovně je nejvyšší míra chudoby u domácností s nízkou úrovní vzdělání - 33,6 %, resp. 33,3 % v roce 2008.

Pokud porovnáme míry rizika chudoby zjištěné podle výsledků SILC 2009 celkem a pro různé skupiny chudých, pak zjišťujeme, že míra rizika mírně klesá.

2.2.1 Riziko chudoby (index rizika chudoby)

Tato část se věnuje riziku chudoby podle různých charakteristik domácností a osob, které v domácnostech žijí, přičemž riziko chudoby se vyjadřuje indexem rizika chudoby, kterým je podíl chudých domácností (osob) a celkového podílu domácností (osob) v celku populace.

2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů

Tabulka č. 9 **Struktura populace a riziko chudoby**

	2007			2008		
	celkem	chudé	index rizika chudoby	celkem	chudé	index rizika chudoby
celkem	100,0	100,0	1,00	100,0	100,0	1,00
pohlaví						
muž	48,5	46,3	0,95	48,8	43,1	0,88
žena	51,5	54,7	1,06	51,2	56,9	1,11
věk						
do 17 let	21,7	27,2	1,25	21,5	26,6	1,24
18-24	11,0	11,4	1,04	11,1	11,7	1,05
25-49	39,8	33,1	0,83	39,4	33,8	0,86
50-64	13,4	15,7	1,17	14,1	16,2	1,15
>65	14,1	12,6	0,89	13,9	11,7	0,84
druh domácnosti podle pracovní aktivity						
pracující - zaměstnané	79,40	53,10	0,67	78,9	52,0	0,66
nepracující - nezaměstnané	3,60	21,50	5,97	3,8	21,4	5,63
nepracující důchodci	16,10	19,90	1,24	16,7	20,5	1,23
nepracující - ostatní neaktivní	0,90	5,60	6,22	0,7	6,1	8,71
druh domácnosti - typ EU						
jednotlivec, mladší 65 let	5,0	10,5	2,10	5,1	11,0	2,15
jednotlivec, 65 let a více	4,5	9,1	2,02	4,8	9,4	1,96
dvojice, oba mladší 65 let	13,9	8,5	0,61	13,5	8,4	0,62
dvojice, aspoň jeden 65 let a více	9,6	2,9	0,30	9,6	2,8	0,29
ostatní dom. bez dětí	14,4	3,2	0,22	13,9	3,3	0,24
dvojice s 1 dítětem (mladší 18 let)	12,4	9,3	0,75	12,4	9,0	0,73
dvojice se 2 dětmi	20,1	17,3	0,86	20,6	17,1	0,83
dvojice se 3 a více dětmi	5,1	12,3	2,41	5,1	12,5	2,45
jeden dospělý s aspoň 1 dítětem	4,2	19,8	4,71	4,5	20,1	4,46
ostatní domácnosti s dětmi	10,9	7,1	0,65	10,5	6,4	0,61

Podle pohlaví zjišťujeme pokles indexu rizika chudoby u mužů a naopak nárůst u žen. Podle věku jsou nejvíce ohroženy chudobou děti do 17 let (irch 1,24), v roce 2007 (irch. 1,25). Průměrně jsou rizikem chudoby ohroženi mladší lidé v kategorii 18 až 24 let (irch. 1,04), v roce 2007 byla hodnota nižší na úrovni irch. 1,19. Nejnižší riziko chudoby je u osob ve věku nad 65 let (irch. 0,84), resp. 0,89 v roce 2008.

V případě rozdělení osob podle pracovní aktivity domácností, ve kterých žijí, je nejvyšší riziko chudoby u osob v nezaměstnaných (5,63!!) a ostatních neaktivních domácnostech (8,71!!). Podle typologie domácností EU bylo nejnižší riziko (irch. 0,23) u osob z domácností dvojic (aspoň jedna 65 let a více), v roce 2008 došlo k poklesu (irch. 0,21). Naopak nejvyšší riziko je u osob z domácností, kde je jeden dospělý s aspoň jedním dítětem (irch. 3,74), v roce 2008 došlo k nárůstu na hodnotu 4,46!. U domácností dvojic s dětmi je nejvyšší hodnota rizika u rodin se 3 dětmi (irch. 1,49), v roce 2008 irch. 2,45. Naopak, nejnižší je u dvojic s dvěma dětmi (irch. 0,47), v roce 2008 irch. 0,83.

2.2.2 Struktura osob v riziku chudoby

Struktura chudých osob je dána mírou rizika chudoby u specifických typů domácností a četností určitých typů domácností (osob) v populaci. Téměř 57 % chudých osob tvořily v roce 2008 ženy, předchozí rok 2007 to bylo 55 %, v roce 2006 54 %. Podle věku má největší podíl na počtu osob v riziku chudoby věková skupina dětí do 17 let (26,6 % v roce 2008). V dalších věkových kategoriích podíl osob v riziku chudoby klesá až na hodnotu 11,7 % (10,6 % v roce 2007) u mladších osob do 24 let a důchodců nad 65 let. V nejširší a nejpočetnější věkové skupině 25 až 49 je podíl osob v riziku chudoby na jejich celkovém počtu téměř 40 % (2008), v roce 2007 to bylo 33 %.

Podle ekonomické aktivity je největší podíl osob v riziku chudoby ze skupiny pracujících - zaměstnaných domácností (53 %, 52 % v roce 2007), což je dáno především jejich vysokým zastoupením (přibližně 79 %) v populaci. Třetí největší skupinou jsou nepracující důchodci (19 %).

V roce 2008 i 2007 podle typu domácnosti EU žilo nejvíce osob v riziku chudoby v neúplných domácnostech s jedním dospělým a alespoň jedním dítětem (přibližně 20 % v obou sledovaných letech), které v celku populace tvoří jen asi 4 až 5 %. Další významnou skupinu osob v riziku chudoby tvořily dvojice se 2 dětmi (15,5 %, v roce 2006 15,1 %), v celku populace je jich přibližně 20 %. Přibližně 9 % (v roce 2008 i 2007) osob v riziku chudoby představují osoby z domácnosti dvojic s jedním dítětem a 12 % osoby žijící v domácnostech dvojic se 3 a více dětmi (to v důsledku vyššího rizika chudoby).

2.2.3 Mezera chudoby

Následující část studie se zabývá relativním propadem příjmů (mezerou chudoby). Mezera chudoby je rozdíl mezi průměrným příjmem osob pod hranicí chudoby a stanovenou hranicí chudoby a je vyjádřena v % chybějících příjmů k dosažení hranice. Vyšší hodnota ukazatele tedy znamená významnější propad osob pod hranici chudoby. V následující tabulce jsou uvedeny hodnoty mezery chudoby, před a po zohlednění sociálních transferů. Vyšší hodnota mezery chudoby po sociálních dávkách je zjištěna u mužů než u žen. Vyšší mezera chudoby před sociálními transfery je zjištěna u osob, jejichž hlavním příjmem jsou poskytované sociální dávky, jedná se především o příjemce důchodů. V předchozím období let 2005 a 2006 byla situace obdobná, jen byla mírně vyšší mezera chudoby po sociálních transferech u mužů i u žen.

Nejvyšší hodnoty mezer chudoby před sociálními dávkami jsou zjištěny u starších osob - důchodců nad 65 let (přibližně 98 % v obou sledovaných letech), po distribuci sociálních dávek je to přibližně 11 %, naproti tomu nejnižší mezera před sociálními dávkami je ve věkové skupině 25 až 49 let, a to 64 % v roce 2008 a o jeden procentní bod více v roce 2007, po sociálních dávkách se snižuje na 21 % v obou letech.

2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů

Tabulka č. 10 **Mezera chudoby v letech 2007 a 2008**

	2007		2008	
	bez soc. transf.	po soc. transf.	bez soc. transf.	po soc. transf.
celkem	73,0	20,7	72,6	20,2
pohlaví				
muž	68,8	21,2	68,4	21,0
žena	75,1	18,9	74,6	18,7
věk				
do 17 let	65,4	19,5	65,0	19,1
18-24	67,1	25,4	66,7	25,2
25-49	64,9	20,8	63,8	21,0
50-64	92,1	17,8	91,5	17,5
>65	98,3	11,9	98,0	11,3
druh domácnosti podle ekon. aktivity				
pracující - zaměstnané	40,5	18,2	40,3	18,0
nepracující - nezaměstnané	93,2	25,7	92,6	25,4
nepracující důchodci	90,3	13,0	89,7	12,9
nepracující - ostatní neaktivní	92,5	35,8	91,9	35,5
druh domácnosti - EU				
jednotlivec, mladší 65 let	92,2	29,3	91,7	28,8
jednotlivec, 65 let a více	96,4	10,3	97,1	9,8
dvojice, oba mladší 65 let	57,1	19,2	55,9	18,7
dvojice, aspoň jeden 65 let a více	89,0	14,9	87,5	14,1
ostatní domácnosti bez dětí	58,5	17,5	56,7	16,5
dvojice s 1 dítětem (mladší 18 let)	49,1	18,3	48,2	17,2
dvojice se 2 dětmi	59,4	16,1	58,6	15,4
dvojice se 3 a více dětmi	60,8	25,5	59,1	23,8
jeden dospělý s aspoň 1 dítětem	76,5	24,1	74,2	22,5
ostatní dom. s dětmi	83,7	23,6	78,9	23,9

Pokud rozčleníme osoby podle pracovní aktivity, zjišťujeme, že nejnižší hodnota mezery chudoby je u nepracujících důchodců, po odečtení sociálních transferů je hodnota až na úrovni 90 % v obou sledovaných letech (91 % v roce 2006), uvedená skupina má totiž jediný příjem, kterým je důchod. Poměrně vysoké hodnoty mezery chudoby po sociálních transferech jsou zjištěny u chudých domácností neaktivních (necelých 36 % v roce 2008 i 2007) a pak u nezaměstnaných. Hodnoty mezer chudoby po sociálních transferech u domácností podle pracovní aktivity byly v letech 2005 a 2006 mírně vyšší.

V případě rozlišení podle typu domácnosti EU byla nejnižší mezera chudoby po sociálních transferech u osob z domácností jednotlivců 65 let a více (10 % v obou sledovaných letech), uvedené domácnosti bez sociálních transferů mají mezery chudoby na úrovni 97 % v roce 2008, v roce 2007 to bylo o 1 procentní bod méně. Analogická situace je i u osob z domácností dvojic, aspoň jeden 65 let a více. Nejvyšší hodnotu mezery chudoby sledujeme u osob z domácnosti jednotlivců - mladších 65 let, u úplných domácností se třemi dětmi a neúplných domácností s dětmi.

2.2.4 Analýza váhy faktorů rizika příjmové chudoby

Domácnosti celkem

Při regresní analýze faktorů rizika chudoby (jedná se o binární logistickou regresi, kde současně kontrolujeme vliv několika nezávisle proměnných a takto můžeme spolehlivěji identifikovat váhu jednotlivých proměnných) zjišťujeme, že při kontrole jiných proměnných je nezaměstnanost, resp. zaměstnanost nejvýznamnějším faktorem:

poměr rizika chudoby mezi nezaměstnanými domácnostmi a „plně zaměstnanými domácnostmi“ je asi 25krát vyšší, vůči částečně zaměstnaným domácnostem asi 8krát vyšší a 2,5krát vyšší proti důchodcům (viz poměry koeficientů $\text{Exp}(B)$). Domácnosti důchodců jsou ovšem v desetkrát vyšším riziku chudoby proti plně zaměstnaným domácnostem.

Dále je podstatným faktorem typ domácnosti: neúplné domácnosti s dětmi jsou v asi sedmkrát vyšším riziku chudoby než úplné domácnosti bez dětí a úplné domácnosti se třemi a více dětmi ve čtyřikrát větším riziku, úplné domácnosti se dvěma dětmi v dvakrát vyšším riziku chudoby ve srovnání s úplnými domácnostmi bez dětí.

Roli hraje také věk, když lidé ve věku 18-24 let jsou v 3,6 krát vyšším riziku chudoby než lidé nad 65 let a lidé ve věku 25 až 49 v 2,8 krát vyšším riziku. Podobně lidé, kteří deklarují velmi špatný zdravotní stav, jsou v třikrát vyšším riziku proti lidem s (velmi) dobrým zdravotním stavem.

Teprve pak hraje jistou roli vzdělání, když lidé se základním vzděláním jsou v 2,6krát vyšším riziku chudoby proti vysokoškolákům, rozdíly proti dalším kategoriím nejsou pak výrazné. Pohlaví překvapivě nehraje skoro žádnou roli.

Domácnosti s dětmi

U domácností s dětmi je poměr rizika chudoby mezi nezaměstnanými domácnostmi a „pracujícími domácnostmi“ velice výrazný: poměr rizika chudoby je 13,425 ku 0,275 tj. dokonce asi 49krát vyšší (viz koeficienty $\text{Exp}(B)$). Domácnosti důchodců s dětmi jsou pak stále v čtyřnásobně vyšším riziku chudoby proti plně zaměstnaným domácnostem s dětmi.

Zdravotní stav je další významný faktor: lidé s velmi špatným zdravotním stavem jsou sedmkrát (respektive pětkrát) častěji ohroženi rizikem chudoby než lidé s (velmi) dobrým zdravotním stavem.

Věk hraje rovněž významnou roli: kategorie 18-24 (a kategorie 25-49 let) je v riziku chudoby víc než šestkrát (respektive čtyřikrát) vyšším než kategorie nad 65 let a čtyřikrát (resp. dvaapůlkrát) vyšším než kategorie nad 50 let.¹

Počet dětí je faktorem s podobným významem: lidé žijící v rodinách se čtyřmi a více dětmi jsou v šestkrát vyšším riziku oproti lidem s jedním dítětem, čtyřikrát vyšším oproti lidem se dvěma dětmi a dvaapůlkrát vyšším oproti lidem žijícím v rodinách se třemi dětmi.

Vzdělání konečně je také dost významný faktor: lidé se základním vzděláním (respektive s neúplným středním vzděláním) jsou skoro čtyřikrát (respektive dvakrát) častěji vystaveni riziku chudoby než vysokoškolsky vzdělaní lidé.

¹ Musíme brát ovšem v úvahu malou četnost osob ve věku nad 65 let v domácnostech s dětmi.

2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů

Pohlaví nehraje příliš významnou roli.

Tabulka č. 11 **Faktory rizika chudoby - logistická regrese (domácnosti celkem)**

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
muž (ref. žena)	-0,026	0,003	97,072	1	0,000	0,974
věk (ref. 65+)			82 922,623	4	0,000	
do 18	0,452	0,011	1 629,521	1	0,000	1,571
18-24	1,293	0,011	14 753,045	1	0,000	3,643
25-49	1,011	0,010	10 681,396	1	0,000	2,748
50-64	-0,217	0,010	474,425	1	0,000	0,805
vzdělání (ref. VŠ)			70 633,793	3	0,000	
základní	1,045	0,006	29 655,938	1	0,000	2,844
střední neúplné	0,456	0,006	6 359,618	1	0,000	1,578
střední úplné	0,000	0,006	0,000	1	0,987	1,000
zdravotní stav (ref. velmi špatný)			24 793,219	5	0,000	
neuveдено (do 16 let)	-1,092	0,008	18 707,970	1	0,000	0,335
velmi dobrý	-1,124	0,008	20 626,235	1	0,000	0,325
dobrý	-0,825	0,007	13 851,198	1	0,000	0,438
přijatelný	-0,552	0,007	6 711,181	1	0,000	0,576
špatný	-0,567	0,007	6 136,836	1	0,000	0,567
domácnost - typ OECD ref. důchodci			616 785,162	3	0,000	
zaměstnaná plně	-2,302	0,011	43 663,071	1	0,000	0,100
nezaměstnaná	0,910	0,010	7 612,073	1	0,000	2,485
částečně zaměstnaná	-1,070	0,011	9 696,577	1	0,000	0,343
domácnost - typ EU ref. neúplná s dítětem			346 393,014	9	0,000	
jiná s dětmi	-1,298	0,006	47 205,448	1	0,000	0,273
jednotlivec do 65	-0,862	0,006	18 149,099	1	0,000	0,422
jednotlivec nad 65	-1,515	0,008	34 835,079	1	0,000	0,220
dvojice do 65	-2,059	0,006	107 516,358	1	0,000	0,128
dvojice nad 65	-3,694	0,008	195 992,349	1	0,000	0,025
jiné bez dětí	-2,577	0,008	116 031,143	1	0,000	0,076
dvojice, 1 dítě	-1,636	0,005	92 386,149	1	0,000	0,195
dvojice, 2 děti	-1,412	0,005	89 448,282	1	0,000	0,244
dvojice, 3+ dětí	-0,560	0,005	10 670,346	1	0,000	0,571

Model Summary

Chi-square	df	Sig.
9 677 903,520	25	0,000
9 677 903,520	25	0,000
9 677 903,520	25	0,000

-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
4 501 962,234(a)	0,612	0,816

Tabulka č. 12 Faktory rizika chudoby - logistická regrese (jen domácnosti s dětmi)

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
pohlaví (ref. žena)	-0,028	0,003	67,856	1	0,000	0,973
věk (ref. 65+)			30 938,280	4	0,000	
do 18	1,052	0,022	2 292,408	1	0,000	2,862
18-24	1,859	0,022	7 341,186	1	0,000	6,415
25-49	1,375	0,021	4 165,501	1	0,000	3,957
50-64	0,543	0,022	593,339	1	0,000	1,722
vzdělání (ref. vysokoškolské)			35 686,419	3	0,000	
základní	1,350	0,010	19 422,035	1	0,000	3,856
střední neúplné	0,754	0,009	7 292,281	1	0,000	2,125
střední úplné	0,305	0,009	1 138,008	1	0,000	1,357
zdravotní stav (ref. velmi špatný)			23 664,922	5	0,000	
neuvedeno	-1,931	0,018	12 094,180	1	0,000	0,145
velmi dobrý	-1,660	0,017	9 116,901	1	0,000	0,190
dobrý	-1,432	0,017	7 048,116	1	0,000	0,239
přijatelný	-1,029	0,017	3 460,109	1	0,000	0,357
špatný	-0,945	0,019	2 525,123	1	0,000	0,389
domácnost - typ OECD ref. důchodci			630 627,497	3	0,000	
zaměstnaná plně	-1,290	0,052	606,096	1	0,000	0,275
nezaměstnaná	2,597	0,052	2 450,507	1	0,000	13,425
částečně zaměstnaná	-0,108	0,052	4,281	1	0,039	0,897
děti (ref. čtyři a víc)			62 919,793	3	0,000	
jedno	-1,702	0,008	47 116,608	1	0,000	0,182
dvě	-1,486	0,008	38 345,160	1	0,000	0,226
tři	-0,877	0,008	11 207,211	1	0,000	0,416
konstanta	-0,910	0,057	256,393	1	0,000	0,403

Model Summary

Chi-square	df	Sig.
1 079 236,740	19	0,000
1 079 236,740	19	0,000
1 079 236,740	19	0,000

-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
2 707 589,566(a)	0,180	0,359

Shrnutο, nejvýznamnějším faktorem je postavení členů domácnosti na trhu práce. Pak se podílejí na riziku chudoby v podobné míře i typ domácnosti a počet dětí, zdravotní stav a věk. Podobně hraje nezanedbatelnou roli i vzdělání. Rozdíly způsobené těmito faktory se prohlubují u domácností s dětmi.

2.2.5 Efektivnost sociálních transferů

V následující části sledujeme efekt sociálních transferů na eliminaci rizika chudoby. Takto zjišťujeme, zda nedochází k selhání hlavní ochranné funkce sociálních transferů u některých skupin populace. Při analýze efektivnosti transferů měříme míru rizika chudoby před transfery a po transferech a zjišťujeme tak, jakému podílu osob v riziku chudoby před transfery se podařilo dosáhnout hranice chudoby po poskytnutí sociálních transferů.² Výsledky lze nalézt v tabulce č. 11 a 12.

Lze uvést, že efektivnost sociálních dávek v eliminaci rizika chudoby u osob v riziku chudoby před transfery je poměrně vysoká. Před sociálními transfery byla v roce 2008 míra rizika chudoby na úrovni 40 %, po zahrnutí všech sociálních dávek je to jen 9 %, v předcházejícím roce to bylo o půl procentního bodu víc, v roce 2006 bylo osob v riziku chudoby téměř 10 %. Účinek distribuce sociálních dávek při redukci chudoby byl v roce 2008 77,5 %, v roce 2007 necelých 77 %, v roce 2006 to bylo téměř 76 %. Lze tedy uvést, že po distribuci sociálních transferů bylo v roce 2008 o 77,5 % méně osob pod hranicí chudoby.

Při rozdělení osob podle pohlaví se ukazuje, že u žen je vyšší riziko chudoby před transfery než u mužů, míra rizika chudoby před sociálními dávkami byla v roce 2008 u žen 43 % (44 % v roce 2007) a u mužů v roce 2008 téměř 38 %, distribuce sociálních dávek má však u mužů mírně vyšší účinek - 78 % (v roce 2007 76 %) než u žen, u kterých byla eliminace chudoby na úrovni 76,6 % (v roce 2007 77,3 %). Po sociálních dávkách zůstalo v roce 2008 10 % žen a 8 % mužů v riziku chudoby.

Podle věkových skupin je efektivnost eliminace počtu osob v riziku chudoby přibližně na úrovni 55-70 %, nejslabší ve věkových skupinách 17 až 25 let a ve skupině 35 až 44 let. Ke skupinám s nejvyšší mírou rizika chudoby před distribucí sociálních dávek patří osoby nad 65 let, hodnota této míry byla v letech 2008 i 2007 na úrovni 86 %, po distribuci dávek - důchodů dochází k poklesu na hodnotu přibližně 8 %. Důchody tak způsobují pokles počtu osob v riziku chudoby vcelku výrazně a na nízkou úroveň. Efektivnost v eliminaci rizika chudoby byla v obou sledovaných letech poměrně vysoká i u osob ve věkové kategorii 55-64 let. Poměrně velká efektivnost sociálních transferů u domácností důchodců a osob z domácností, kde některý člen pracuje, je v protikladu s nižší efektivností u osob v domácnostech kde se nachází nezaměstnaní a nikdo nepracuje. Znamená to nižší efektivnost transferů a vysokou koncentraci chudoby u osob žijících v nepracujících - nezaměstnaných domácnostech, u kterých je ohroženo rizikem chudoby přibližně polovina osob.

² Je třeba poznamenat, že tento postup nebere v úvahu případné změny v chování, které by situace při eliminaci některých dávek mohla znamenat a ovlivnit reálný výsledek. Nicméně ale dobře měří „úsilí“ sociální politiky, pokud jde o ochrannou funkci.

Tabulka č. 13 **Eliminace rizika chudoby pomocí sociálních dávek, 2007**

	před ST	po ST	efekty soc. dávek v %
	chudí ve skupině v %	chudí ve skupině v %	eliminace chudých v %
celkem	41,0	9,5	76,8
pohlaví			
muž	38,1	9,0	76,3
žena	44,1	10,0	77,3
věk			
do 17 let	40,2	11,9	70,5
18-24	24,4	9,9	59,5
25-49	23,5	7,9	66,4
50-64	74,6	11,1	85,1
>65	85,5	8,5	90,1
druh dom. podle prac. aktiv.			
pracující - zaměstnané	21,8	6,3	71,0
nepracující - nezaměstnané	95,6	50,6	47,9
nepracující důchodci	96,7	11,1	88,5
nepracující - ostatní neaktivní	97,1	15,1	84,4
druh dom. - typ EU			
jednotlivec, mladší 65 let	39,7	20,0	49,8
jednotlivec, 65 let a více	97,4	19,2	80,3
dvojice, oba mladší 65 let	30,0	5,8	80,7
dvojice, aspoň jeden 65 let a více	93,2	2,9	96,9
ostatní domácnosti bez dětí	31,3	2,1	93,3
dvojice s 1 dítětem (mladší 18 let)	13,6	7,1	47,7
dvojice se 2 dětmi	16,0	8,2	48,9
dvojice se 3 a více dětmi	44,0	22,9	48,0
jeden dospělý s aspoň 1 dítětem	45,9	25,7	44,0
ostatní domácnosti s dětmi	11,6	6,2	46,8

2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů

Tabulka č. 14 **Eliminace rizika chudoby pomocí sociálních dávek, 2008**

	před ST	po ST	efekty soc. dávek v %
	chudí ve skupině v %	chudí ve skupině v %	eliminace chudých v %
celkem	40,4	9,1	77,5
pohlaví			
muž	37,5	8,0	78,6
žena	43,2	10,1	76,6
věk			
do 17 let	40,0	11,3	71,8
18-24	24,5	9,6	61,0
25-49	23,2	7,8	66,3
50-64	73,1	10,5	85,7
>65	86,2	7,6	91,1
druh dom. podle prac. aktiv.			
pracující - zaměstnané	21,3	6,0	71,8
nepracující - nezaměstnané	95,1	51,2	46,1
nepracující důchodci	97,4	11,2	88,5
nepracující - ostatní neaktivní	95,6	15,3	84,0
druh dom. - typ EU			
jednotlivec, mladší 65 let	40,1	19,6	51,2
jednotlivec, 65 let a více	95,5	17,8	81,3
dvojice, oba mladší 65 let	29,8	5,6	81,1
dvojice, aspoň jeden 65 let a více	91,9	2,6	97,1
ostatní domácnosti bez dětí	32,6	2,2	93,3
dvojice s 1 dítětem (mladší 18 let)	12,7	6,6	47,7
dvojice se 2 dětmi	15,8	7,6	52,2
dvojice se 3 a více dětmi	42,8	22,3	47,9
jeden dospělý s aspoň 1 dítětem	42,6	24,4	42,7
ostatní domácnosti s dětmi	11,0	5,8	47,3

Pokud zjišťujeme efekt sociálních transferů v případě osob v riziku chudoby podle druhu domácnosti EU, pak jsou na tom nejlépe osoby z domácnosti jednotlivce nad 65 let a domácnosti, kde je aspoň jedna osoba nad 65 let. V důsledku relativně vysoké míry rizika chudoby před transfery a současně v důsledku nižší efektivnosti transferů je vysoká míra chudoby u osob, které žijí v neúplných domácnostech. Lze obecně říct, že efektivnost transferů je vysoká u důchodců (což je dáno vysoce redistributivním nastavením důchodových dávek) a u pracujících domácností. Horší je u nezaměstnaných a u domácností s dětmi (pod 50 %).

V tabulkách č. 15 a 16 je uvedena efektivnost sociálních transferů bez důchodů. Důchody jsou jednou z nejvýznamnějších a nejučinnějších dávek sociálního systému, a to zejména pro osoby v důchodovém věku. Proto sledujeme, jak se projeví dopad ostatních sociálních transferů (bez důchodů) při eliminaci rizika chudoby. Je zřejmé, že počet osob v riziku chudoby se zvýší, pokud nepromítneme do příjmů důchody, míra této změny je však různá v jednotlivých sledovaných skupinách osob, podle toho jakou váhu hrají důchody v jejich příjmech. Eliminace rizika chudoby je celkově přibližně na úrovni 44 %. Podle pohlaví je míra eliminace rizika chudoby vyšší u žen. Pokud sledujeme eliminaci rizika chudoby podle věkové struktury osob, zjišťujeme nízkou

míru eliminace u osob nad 65 let, tyto osoby jsou totiž typicky příjemci důchodů.

Podle druhu pracovní aktivity domácností je nejvyšší hodnota eliminace chudoby u nepracujících - ostatních neaktivních (77 %, 78 % v roce 2007), u pracujících - zaměstnaných byla hodnota eliminace rizika chudoby 47 % v roce 2008, i v roce 2007, avšak v nezaměstnaných domácnostech byla na úrovni pouhých 28 % (2008).

Tabulka č. 15 **Eliminace rizika chudoby pomocí sociálních dávek (bez důchodů), 2007**

	před ST	po sociálních transferech mimo důchodů	efekty soc. dávek v %
	chudí ve skupině v %	chudí ve skupině v %	eliminace chudých v %
celkem	41,0	22,8	44,4
pohlaví			
muž	38,1	21,8	42,7
žena	44,1	23,6	46,6
věk			
do 17 let	40,2	25,1	37,6
18-24	24,4	12,1	50,4
25-49	23,5	15,1	35,7
50-64	74,6	68,7	7,9
>65	85,5	84,6	1,1
druh dom. podle prac. aktiv.			
pracující - zaměstnané	21,8	11,5	47,2
nepracující - nezaměstnané	95,6	68,9	27,9
nepracující důchodci	96,7	95,8	0,9
nepracující - ostatní neaktivní	97,1	21,3	78,1
druh dom. - typ EU			
jednotlivec, mladší 65 let	39,7	30,2	23,9
jednotlivec, 65 let a více	97,4	96,3	1,1
dvojice, oba mladší 65 let	30,0	14,1	53,0
dvojice, aspoň jeden 65 let a více	93,2	88,2	5,4
ostatní domácnosti bez dětí	31,3	15,5	50,5
dvojice s 1 dítětem (mladší 18 let)	13,6	10,3	24,3
dvojice se 2 dětmi	16,0	11,1	30,6
dvojice se 3 a více dětmi	44,0	27,2	38,2
jeden dospělý s aspoň 1 dítětem	45,9	30,2	34,2
ostatní domácnosti s dětmi	11,6	8,2	29,3

2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů

Tabulka č. 16 **Eliminace chudoby pomocí sociálních dávek (bez důchodů), 2008**

	před ST	po sociálních transferech mimo důchodů	efekty soc. dávek v %
	chudí ve skupině v %	chudí ve skupině v %	eliminace chudých v %
celkem	40,4	22,1	45,3
pohlaví			
muž	37,5	21,2	43,5
žena	43,2	23,4	45,8
věk			
do 17 let	40	24,8	38,0
18-24	24,5	11,9	51,4
25-49	23,2	14,7	36,6
50-64	73,1	68,1	6,8
>65	86,2	85,2	1,2
druh dom. podle pracovní aktivity			
pracující - zaměstnané	21,3	11,3	46,9
nepracující - nezaměstnané	95,1	67,8	28,7
nepracující důchodci	97,4	96,1	1,3
nepracující - ostatní neaktivní	95,6	22,3	76,7
druh dom. - typ EU			
jednotlivec, mladší 65 let	40,1	29,9	25,4
jednotlivec, 65 let a více	95,5	93,9	1,7
dvojice, oba mladší 65 let	29,8	13,9	53,4
dvojice, aspoň jeden 65 let a více	91,9	87,5	4,8
ostatní domácnosti bez dětí	32,6	15,2	53,4
dvojice s 1 dítětem (mladší 18 let)	12,7	9,8	22,8
dvojice se 2 dětmi	15,8	10,9	31,0
dvojice se 3 a více dětmi	42,8	27	36,9
jeden dospělý s aspoň 1 dítětem	42,6	29,1	31,7
ostatní domácnosti s dětmi	11	7,5	31,8

2.3 Riziko chudoby u pracující populace

Riziko chudoby u pracujících osob zaslouží zvláštní pozornost, neboť obecně příjem ze zaměstnání je pokládán za nejlepší ochranu proti riziku chudoby. Z tohoto důvodu většina systémů sociální ochrany v současné době (a stejně tak v České republice) přijímá řadu opatření směřující k tomu 'aby se práce vyplácela'. Tato opatření mohou skutečně podpořit pobídky k zaměstnání a zajistit příjem ze zaměstnání, mohou však na druhé straně také omezit míru sociální ochrany a případně zajistit pouze nejistá, nekvalitní a špatně placená zaměstnání. Je proto zajímavé ověřit, jak jsou lidé žijící v pracujících rodinách chudobou ohroženi.

2.3.1 Míra rizika chudoby u jednotlivých kategorií pracující populace

Během let 2005-2008 se riziko chudoby celkově snížilo z 10,4 % na 9,1 % což byla nejnižší dosažená úroveň v EU-27 (ČSÚ 2010). Přestože se naopak riziko chudoby u pracující populace zvýšilo z 3,2 % (2007) na 3,6 % (2008), stále zůstalo mezi nejnižšími v Evropě (srovnatelné se situací v Dánsku nebo Belgii).

V roce 2007 bylo riziko chudoby v zemích EU-27 v průměru 16 %, zatímco v České republice to bylo 9,5 %. Obdobně, riziko chudoby u pracujících v EU-27 bylo 8 % (9 % v případě žen), zatímco v ČR to bylo jen 3,2 % (muži i ženy) (European Commission 2009a).

Nízké riziko chudoby u pracující populace v České republice je hlavním důvodem celkově nízkého rizika chudoby. Podobně k této situaci přispívá i nízké riziko chudoby u důchodců. Riziko chudoby u ekonomicky neaktivních osob je na úrovni 13 % v porovnání s 27 % v EU-27 a riziko chudoby důchodců je 6 % ve srovnání se 17 % v zemích EU-27 v průměru (EC 2009a). Naopak, riziko chudoby u nezaměstnaných dosahuje až 48 %, což je vyšší, než je průměr v EU-27 (42 %).

Podle dat SILC 2008 (vlastní výpočty), ovšem zjišťujeme u pracující populace značné rozdíly, především podle vzdělání. Riziko chudoby u pracujících se základním vzděláním dosahuje až 10,8 %, u pracujících s neúplným středním vzděláním 3,8 %, u pracujících s úplným středním vzděláním 3,2 % a u vysokoškoláků 1,8 %. Struktura pracujících v riziku chudoby je pak následující: 15,4 % má základní vzdělání, 42,6 % neúplné střední vzdělání, 34,9 % úplné střední vzdělání a 7,2 % vysokoškolské vzdělání.

Riziko chudoby u pracujících mužů je o něco nižší (3,1 %) než u žen (4,2 %), což znamená, že ženy představují 51 % pracujících v riziku chudoby. Podle věku nejsou zjištěny příliš velké rozdíly: riziko chudoby je 4,2 % ve skupině 17-24, 3,9 % ve skupině 25-49, 2,8 % ve skupině 50 až 64. To znamená, že 8,3 % pracujících v riziku chudoby je do 25 let, 71% mezi 25 a 49 roky a 20,8 % mezi 50 a 65 roky.

Konečně zjišťujeme podstatně vyšší riziko chudoby u pracujících, kteří deklarují, že je zdravotní potíže výrazně omezují v jejich aktivitách (12,1 %).

Nejpodstatnější rozdíly pak zjišťujeme podle typu domácnosti. Prokazuje se, že počet dětí a neúplnost domácnosti hrají u pracující populace největší roli. Osoby, které žijí v domácnostech s dětmi, představují polovinu pracující populace, která není ohrožena rizikem chudoby, avšak 70 % pracující populace, která je ohrožena rizikem chudoby. Neúplné rodiny s dětmi a stejně tak úplné rodiny se třemi a více dětmi zakoušejí největší riziko chudoby (22 % a 12 %), a proto pak tvoří asi čtvrtinu pracujících chudých, zatímco jen asi 5 % pracujících, kteří nejsou ohroženi rizikem chudoby.

2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů

Tabulka č. 17 **Riziko chudoby u pracujících a struktura pracujících v riziku chudoby, 2008, podle typu domácnosti**

typ domácnosti	míra rizika chudoby %	struktura pracujících osob v riziku chudoby	struktura pracujících osob mimo riziko chudoby
jednotlivec, < 65	5,8	11,9	7,2
jednotlivec, > 65	0,0	0,0	0,2
dvojice < 65	2,2	12,4	20,3
dvojice > 65	0,5	0,3	2,1
jiné domácnosti bez dětí	1,2	7,1	21,1
dvojice, jedno dítě	2,8	11,0	14,4
dvojice, dvě děti	4,3	22,1	18,1
dvojice, tři a více dětí	11,8	9,7	2,7
jednotlivec s dětmi	22,1	16,4	2,1
ostatní domácnosti s dětmi	2,1	9,2	11,8
celkem	3,6	100,0	100,0

Pramen: SILC 2008, vlastní výpočty

Zjišťujeme rovněž rozdíly podle postavení na trhu práce. Riziko chudoby je nižší u zaměstnanců než u samostatně činných (2,8 % proti 7,4 %).³ Je také rozdíl mezi zaměstnanými na plný a částečný úvazek (2,7 % proti 4,5 %) u zaměstnanců, ještě menší rozdíl u samostatně činných (7,2 % plný úvazek a 8,6 % částečný úvazek). Rozdíl podle úvazku není příliš velký hlavně pro malý rozsah práce na částečný úvazek a tak tito pracovníci často získávají jen druhý příjem v domácnosti. Samozřejmě ale práce na částečný úvazek vede přímočaře k riziku chudoby v neúplných domácnostech s dětmi.

Konečně pak, pracovní intenzita, měřená počtem měsíců, po které členové domácnosti v posledních 12 měsících pracovali, hraje klíčovou roli: v případě spíše nepracujících domácností (pracovní intenzita = 0 - 0,5) je riziko chudoby 19,9 %, zatímco v případě spíše pracujících (pracovní intenzita = 0,5 - 1) je riziko chudoby 5 % a v případě plně zaměstnaných domácností (pracovní intenzita = 1) je riziko chudoby jen 2,3 %. Naštěstí nacházíme jen 2,1 % spíše nepracujících domácností mezi pracujícími domácnostmi (33,1 % spíše pracujících, 65 % naplno pracujících).

Pokud srovnáme riziko chudoby a některé vybrané indikátory materiální deprivace u pracujících s jinými nepracujícími skupinami populace, zjišťujeme, že zatímco riziko chudoby je u pracující populace nízké, velká část z nich deklaruje finanční problémy a deprivaci: například náklady na bydlení představují velkou zátěž pro 17 % z nich a neočekávaný finanční výdaj pro 31 %. Nicméně jde stále o podstatně nižší hodnoty v porovnání s nezaměstnanými.

³ Lze to částečně přičítat podhodnocení příjmu u samostatně činných zejména v důsledku paušálně odpočitatelných částek z příjmu ke zdanění (až 60 %).

Tabulka č. 18 **Riziko chudoby a materiální deprivace podle postavení na trhu práce**

	riziko chudoby	náklady na bydlení velké břemeno	splátky dluhů velké břemeno	velké potíže vyjít s příjmem	neočekávaný výdaj (7 500 tis. Kč) je velké břemeno	dluží na nájemném	dluží na jiných závazcích
pracující	3,6	17,3	5,3	5,0	30,6	0,4	0,6
nezaměstnaní	48,5	54,4	8,7	31,3	73,5	4,6	3,6
důchodci	8,1	23,3	2,8	6,8	42,1	0,4	0,4
neaktivní	13,3	24,2	6,4	8,6	38,1	0,5	0,6
celkem	9,1	22,3	5,4	7,8	37,9	1,1	0,8

2.3.2 Faktory chudoby u pracující populace

S využitím dat SILC 2008 zde dále hodnotíme význam různých faktorů, které ovlivňují riziko chudoby u pracující populace. Využíváme k tomu logistickou regresi, kde závisle proměnnou je ohrožení rizikem chudoby a uvažujeme několik proměnných současně, když je při posouzení významu určité proměnné vždy kontrolován vliv ostatních proměnných (respektive je 'neutralizován'). Pak je možné porovnat, jak se liší riziko chudoby u jednotlivých alternativ určité proměnné.⁴

Je zřejmé, že riziko chudoby u pracující populace ovlivňuje současně několik faktorů (proměnných). Nejvýznamnější se ukazuje být typ domácnosti: riziko chudoby u pracujících osamělých rodičů je například desetkrát vyšší než v případě pracujících úplných rodin bez dětí a sedmkrát vyšší v porovnání s pracujícími úplnými rodinami s jedním dítětem, čtyřikrát vyšší v porovnání s pracujícími úplnými rodinami se dvěma dětmi a asi dvakrát vyšší v porovnání s pracujícími úplnými rodinami se třemi a více dětmi (tyto jsou tedy stále v pětkrát vyšším riziku chudoby než bezdětné pracující páry).

Současně hraje roli také lidský kapitál indikovaný vzděláním a zdravotním stavem. Pracující se základním vzděláním jsou vystaveni asi šestkrát vyššímu riziku chudoby ve srovnání s těmi, kdo mají vysokoškolské vzdělání, a podobně ti, kteří mají velmi špatné zdraví, jsou vystaveni sedmkrát vyššímu riziku chudoby ve srovnání s těmi, kdo se těší velmi dobrému zdraví.

Za třetí je významný počet pracujících členů domácnosti. Pokud pracují všichni dospělí členové domácnosti, riziko chudoby je asi pětkrát nižší v porovnání s domácnostmi, kde pracují jen někteří dospělí členové. Konečně hraje roli také pohlaví a věk. Pracující ženy jsou vystaveny téměř dvakrát vyššímu riziku chudoby než muži a lidé do 25 let asi třikrát vyššímu riziku chudoby než pracující lidé nad 65 let. Model vysvětluje velmi vysoký díl variance v datech - srovnej hodnoty Cox & Snell R Square and Nagelkerke R Square (až 90 %).

⁴ Koeficienty Exp (BETA) udávají poměr rizika výskytu závislé proměnné (např. výskyt rizika chudoby) pro určitou kategorii v porovnání k riziku výskytu závislé proměnné u referenční kategorie určité nezávislé proměnné. Je možné porovnávat poměry rizika ve vztahu k referenční kategorii, ale i poměry rizika různých kategorií nezávislé proměnné mezi sebou. Koeficienty R Square pak udávají, jaké procento variability v datech použitý model celkově vysvětluje (když hodnota 1,00 by znamenala, že model vysvětluje na 100 % variabilitu v datech).

2. Rizika chudoby a efektivnost sociálních transferů

Tabulka č. 19 **Logistická regrese - faktory rizika chudoby pracující populace. Závislá proměnná: je v riziku chudoby**

	B	Wald	Exp (Beta)
muži (ref. ženy)	-0,401	4 428,779	0,670
zdraví (ref. velmi špatné)		14 189,470	
velmi dobré	-1,938	11 235,125	0,144
dobré	-1,557	9 134,795	0,211
ani dobré ani špatné / špatné	-1,031	3 149,772	0,357
velmi špatné	-1,334	5 209,685	0,263
vzdělání (ref. vysokoškolské)		29 236,052	
nejvýše základní	1,851	23 537,775	6,368
neúplné středoškolské	0,885	7 302,397	2,423
úplné středoškolské	0,604	3 320,132	1,829
plně zaměstnaná domácnost (ref. částečně zaměstnaná)	-1,597	67 206,582	0,202
věk (ref. 65+)		4 765,753	
18-24	0,989	1 893,344	2,687
25-49	0,366	339,374	1,443
50-64	0,236	132,312	1,266
typ domácnosti (ref. osamělí rodiče s dětmi)		82 211,079	
ostatní domácnosti s dětmi	-1,714	19 705,791	0,180
jednotlivec < 65	-0,641	2 851,778	0,527
dvojice < 65 bez dětí	-2,289	40 493,529	0,101
dvojice > 65 bez dětí	-2,972	4 196,397	0,051
ostatní domácnosti s dětmi	-2,508	37 331,397	0,081
dvojice, 1 dítě	-1,866	28 113,562	0,155
dvojice, 2 děti	-1,337	18 550,314	0,263
dvojice, 3 a více dětí	-0,430	1 236,663	0,650

Poznámka: všechny koeficienty jsou významné na úrovni 0,000

Model Summary

-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square	Chi-square	df	Sig.
1 188 344,589	0,676	0,901	5 170 473,293	21	0,000

Pokud se zaměříme na důvody snížení příjmů v posledních 12 měsících v domácnostech s pracujícími členy, zejména pak u těch, které se nacházejí v riziku chudoby, zjišťujeme, že významnější pokles příjmu (deklarován domácnostmi) je velice často důsledkem ztráty zaměstnání jiného člena domácnosti.

Tabulka č. 20 **Pracující populace: zkušenost a důvody významnějšího snížení příjmu (v posledních 12 měsících)**

	je v riziku chudoby	není v riziku chudoby	celkem
někdo v rodině ztratil zaměstnání	8,8%	2,2%	2,5%
nižší pracovní doba, nižší plat	1,5%	1,2%	1,2%
nemoc, invalidita	2,9%	2,2%	2,3%
děti, rodičovská dovolená	1,9%	1,9%	1,9%
odchod do důchodu	,0%	,9%	,8%
ztráta partnera, rozvod	1,5%	,3%	,4%
jiné změny uvnitř domácnosti	3,8%	1,3%	1,4%
jiné důvody	12,1%	4,8%	5,0%
snížení příjmu v posledních 12 měsících	32,4	14,9	15,5
nedošlo ke snížení příjmu	67,6	85,1	84,5

Pramen: vlastní výpočty

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Tato část analyzuje vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace, které se vztahují k bydlení, stravování, oblékání a příjmové situaci domácností. Materiální a finanční deprivace zahrnuje více oblastí, konkrétně deprivaci v uspokojování základních potřeb v příjmech, ve vybavení domácnosti, v podmínkách bydlení a příjmech.

Podle informace z Českého statistického úřadu platí, že otázky, které jsou na problémy hospodařících domácností spojené s bydlením a finanční situací, se týkaly především situace v době šetření. U některých problémů s platbami za bydlení a splátkami různých půjček byl dotaz na období předcházejících 12 měsíců. Otázky vztahující se ke zdravotnímu stavu se týkaly stavu v době šetření, zdravotních omezení trvajících nejméně 6 měsíců a návštěv lékařů za posledních 12 měsíců. Otázky se týkaly každé samostatně hospodařící domácnosti.

Tato deprivace (subjektivní pojetí chudoby) vychází z vlastního hodnocení dotazovaných. Na otázku, jak domácnosti vycházejí se svým příjmem, se nabízí hypotéza, že chudé domácnosti budou mít problémy vyjít se svým příjmem. Na druhé straně nemusí vždy měření rizika chudoby pomocí příjmů (jde o nepřímý indikátor) odrážet míru materiální deprivace. Záleží například na zatížení domácností různými výdaji, zadlužením atd. Následující tabulky obsahují údaje za domácnosti podle typologie domácností EU a pracovní aktivity.

3.1 Finanční deprivace

Podle výsledků šetření za rok 2007 růst příjmů domácností kladně ovlivnil vnímání jejich finanční situace. Podíl domácností, které vycházely se svým příjmem velmi obtížně, i podíl domácností, které měly obtíže méně závažného rozsahu, se oproti předchozímu roku snížil. Závažné problémy uvedlo 7,5 % domácností. Více domácností v roce 2007 vycházelo proti roku 2006 se svým příjmem snadno, až velmi snadno. V roce 2008 měl velké obtíže vyjít se svým příjmem mírně vyšší podíl - 8 % domácností.

V roce 2007 byl nejvyšší podíl (3 %) osob žijících v domácnostech, které vycházely se svým příjmem velmi snadno, u domácností osob samostatně výdělečně činných. Jsou to domácnosti, které mají nejvyšší průměrný roční čistý příjem na osobu (téměř 150 tis. Kč). V roce 2008 se jejich situace mírně pohoršila - asi 2,2 % domácností OSVČ uvádělo, že se svým příjmem vychází velmi snadno, jen 2,4 % vycházelo s příjmy s velkými obtížemi

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Tabulka č. 21 **Schopnost domácností vycházet se svým příjmem a splácení půjček v roce 2007, domácnosti podle postavení přednosty (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
domácnost vycházela s příjmem						
s velkými obtížemi	7,5	5,6	3,4	6,7	40,1	23,4
s obtížemi	19,3	18,5	11,7	21,4	30,5	31,2
s menšími obtížemi	36,5	36,5	34,7	39,7	22,1	26,2
docela snadno	25,5	27,0	34,7	23,1	4,6	13,1
snadno	9,8	10,6	12,5	8,7	2,4	5,5
velmi snadno	1,4	1,8	3,0	0,5	0,3	0,7
splácení půjček je						
velkou zátěží	5,3	6,9	5,7	1,8	11,3	7,6
určitou zátěží	13,6	18,2	19,5	4,8	11,9	7,3
vůbec není zátěží	1,7	2,5	1,9	0,6	0,3	0,0
domácnost půjčky nemá	79,4	72,4	72,9	92,7	76,4	85,1

Nejobtížněji vychází se svým příjmem v roce 2007 domácnosti nezaměstnaných, konkrétně 40,1 % domácností (v roce 2008 42 %), což je 7krát více, než je tomu u domácností zaměstnanců. S menšími či středními obtížemi vycházelo v roce 2007 necelých 56 % všech domácností, v roce 2008 se tento podíl zvýšil na úroveň 59 %, u domácností zaměstnanců se tato hodnota rovněž zvýšila z 55 % v roce 2007 na 56,7 % v roce 2008. Jediným typem domácností, kde se tento podíl snížil, byly ostatní domácnosti, a to z hodnoty 57,4 % na 54,9 %.

V roce 2008 se zvýšil o téměř 5 % podíl domácností, které nemají půjčky. Pro domácnosti které půjčky mají, platí, že jejich splácení bylo v roce 2008 méně zatěžující než v předcházejícím roce. Konkrétně v roce 2007 uvedlo 18,9 % domácností, že je pro ně splácení půjček zátěží, v dalším roce to bylo o 4,5 procentního bodu méně. Výjimkou jsou domácnosti důchodců, podíl těchto domácností, pro které je splácení půjček zátěží, se zvýšil v roce 2008 o 0,2 procentního bodu a ostatní domácnosti, kde podíl narostl o 2 procentní body. Pro domácnosti důchodců platí, že se zvýšil dvojnásobně podíl těchto domácností, pro které není splácení žádnou zátěží.

Tabulka č. 22 **Schopnost domácností vycházet se svým příjmem a splácení půjček v roce 2008, domácnosti podle postavení přednosty (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
domácnost vycházela s příjmem						
s velkými obtížemi	8,0	6,6	2,4	7,5	42,0	24,9
s obtížemi	20,9	19,0	10,2	26,1	32,3	27,6
s menšími obtížemi	38,2	37,7	39,2	41,2	18,4	27,3
docela snadno	24,0	26,6	34,4	18,6	6,6	16,0
snadno	7,9	8,7	11,6	6,2	0,5	3,6
velmi snadno	1,0	1,3	2,2	0,4	0,2	0,6
splácení půjček je						
velkou zátěží	4,6	5,8	4,5	2,0	10,7	9,6
určitou zátěží	9,8	13,9	13,2	3,0	5,0	4,2
vůbec není zátěží	1,3	1,8	2,2	0,3	0,5	0,3
domácnost půjčky nemá	84,3	78,5	80,1	94,7	83,8	85,9

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

V roce 2007 platilo, že nejmenší obtíže se svým příjmem mají domácnosti bez dětí, mezi nimi jsou na tom nejlépe domácnosti dvojic bez dětí mladší 65 let. Největší problémy mají domácnosti rodiče s jedním dítětem a rodičů se 3 a více dětmi. Konkrétně s velkými obtížemi s příjmy vycházelo v roce 2007 téměř 23 % a v roce 2008 23,5 % domácnosti s rodičem a jedním dítětem, dále pak v roce 2007 to bylo 17 % a v roce 2008 12,4 % domácností se 3 a více dětmi. Téměř 42 % domácností dvojic bez dětí starších 65 let a ostatních domácností s dětmi uvedlo, že v roce 2007 vycházelo se svým příjmem s menšími obtížemi, v roce 2008 se tyto hodnoty zvýšily o 1,4 procentního bodu, resp. o jeden procentní bod.

Tabulka č. 23 **Schopnost domácností vycházet se svým příjmem a splácení půjček v roce 2007, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dítětem	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
domácnost vycházela s příjmem										
s velkými obtížemi	11,3	7,3	5,6	4,0	5,0	22,5	6,6	5,9	17,0	6,9
s obtížemi	22,0	24,7	14,5	16,4	16,7	30,0	17,0	18,6	23,2	24,3
s menšími obtížemi	30,3	36,7	33,1	41,2	39,6	29,1	36,6	40,6	35,8	41,2
docela snadno	23,6	21,6	31,4	28,1	27,0	14,1	28,3	24,0	16,5	21,1
snadno	10,1	9,0	13,4	9,4	10,7	3,8	9,6	9,4	6,8	5,8
velmi snadno	2,8	0,7	1,9	0,9	1,0	0,6	1,9	1,4	0,7	0,7
splácení půjček je										
velkou zátěží	4,7	0,5	5,5	1,7	3,6	10,6	6,8	8,4	11,5	10,4
určitou zátěží	10,9	0,8	14,9	3,5	11,5	11,1	25,2	23,8	20,0	21,1
vůbec není zátěží	1,4	0,2	2,9	0,5	1,5	1,0	1,9	2,9	3,5	1,2
domácnost půjčky nemá	83,0	98,5	76,8	94,3	83,3	77,3	66,1	64,9	64,9	67,2

Tabulka č. 24 **Schopnost domácností vycházet se svým příjmem a splácení půjček v roce 2008, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dítětem	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
domácnost vycházela s příjmem										
s velkými obtížemi	13,3	7,7	5,3	4,8	4,9	23,5	6,9	6,8	12,4	8,2
s obtížemi	20,9	30,5	15,9	19,8	15,7	33,1	19,4	19,0	27,5	22,0
s menšími obtížemi	32,2	38,2	36,6	43,6	41,8	30,4	36,5	40,6	36,6	42,2
docela snadno	22,2	17,5	29,2	22,7	30,2	9,4	27,7	26,1	17,2	21,0
snadno	9,2	5,5	11,8	8,6	7,1	2,8	9,0	5,9	4,3	5,8
velmi snadno	2,1	0,6	1,2	0,5	0,4	0,9	0,6	1,5	2,1	0,7
splácení půjček je										
velkou zátěží	4,8	0,4	4,0	1,4	5,8	10,4	5,7	7,5	5,9	6,1
určitou zátěží	6,7	0,9	9,9	2,1	9,8	9,5	17,3	16,9	21,8	16,0
vůbec není zátěží	0,9	0,2	1,5	0,3	1,9	1,2	2,5	1,9	1,3	1,4
domácnost půjčky nemá	87,6	98,6	84,6	96,2	82,5	79,0	74,5	73,7	71,1	76,5

V období 2007-2008 došlo u většiny domácností podle klasifikace EU k poklesu podílu domácností, které mají půjčky, výjimkou jsou ostatní domácnosti bez dětí,

které zaznamenaly nárůst o 0,8 procentního bodu. U ostatních domácností bez dětí bylo vykázáno rovněž zvýšení podílu (2,2 p.b.) domácností, pro které je splácení půjček velkou zátěží.

3.2 Podmínky bydlení a deprivace v oblasti bydlení

V následujících tabulkách je uveden druh bydlení domácností a struktura nákladů na bydlení. Téměř 40 % domácnosti celkem bydlí ve vlastním domě, tento podíl je pro rok 2007 i 2008 prakticky stejný. Nejpočetnějšími vlastníky domů jsou domácnosti osob samostatně výdělečně činných, kdy ve vlastním domě bydlí více jak polovina domácností. Druhou nejpočetnější skupinou (rok 2007 40,7 %, 2008 40,3 %) vlastníků domů jsou domácnosti důchodců, nejméně jsou pak zastoupeny ostatní domácnosti (rok 2007 16,8 %, rok 2008 17,8 %) a domácnosti nezaměstnaných (rok 2007 22,8 %, 2008 23,1 %). V roce 2008 došlo k mírnému nárůstu (1,1 p. b.) podílu domácností celkem, které bydlí v bytě v osobním vlastnictví, pro domácnosti nezaměstnaných však vývoj znamenal pokles o 0,7 procentního bodu. V nájemním bydlení bydlí více jak jedna pětina domácností, podíl takto bydlících domácností se v roce 2008 mírně snížil (0,3 p.b). Rovněž došlo v roce 2008 k poklesu podílu domácností, které platí regulovaný nájem, z 19,0 % na 17,6 %, naopak tržní nájem platilo v roce 2008 5,5 % domácností, což je nárůst o 0,3 procentního bodu. Nájemní bydlení obývají především domácnosti nezaměstnaných a ostatní domácnosti, zatímco podíl domácností nezaměstnaných s tímto typem bydlení v roce 2008 narostl (1,7 p.b.), podíl ostatních domácností poklesl o 4 procentní body.

Podle struktury nákladů na bydlení lze zaznamenat, že u domácností celkem došlo k nárůstu podílu dvou položek: nájemné a plyn. Na druhou stranu došlo k poklesu podílu nákladů na teplo, teplou vodu a ostatní služby. Podíl nákladů na elektřinu, vodné, stočné, tuhá a kapalná paliva na celkových nákladech na bydlení se prakticky nezměnil.

Tabulka č. 25 **Druh bydlení a náklady na bydlení, v roce 2007, domácnosti podle postavení přednosty (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
druh bytu:						
ve vlastním domě	39,4	36,9	53,5	40,7	22,8	16,8
v osobním vlastnictví	20,5	20,7	18,1	22,1	13,7	15,0
družstevní	12,3	14,0	10,6	10,5	12,2	11,7
nájemní	22,6	23,7	14,3	20,5	41,7	44,7
podnájem	1,6	1,9	1,9	0,7	3,7	4,9
služební	0,2	0,4	0,0	0,1	0,0	0,0
ostatní bezplatné užívání	3,4	2,4	1,6	5,2	5,8	6,9
struktura nákladů na bydlení:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
nájemné	20,6	21,5	16,6	19,3	28,4	28,8
elektřina	26,8	26,2	30,3	26,6	24,0	24,1
plyn	17,8	17,0	20,1	19,3	12,1	11,6
teplo, teplá voda	14,3	14,9	11,5	14,4	15,0	17,4
vodné, stočné	8,3	8,6	8,7	7,4	8,5	8,1
ostatní služby	7,2	7,3	7,3	6,9	6,9	7,0
tuhá a tekutá paliva	5,1	4,6	5,5	6,1	5,0	3,0

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Stojí za povšimnutí, že podíl výdajů na nájemné se u domácností nezaměstnaných ve sledovaném období mírně snížil (0,7 p.b.). O přibližně stejnou hodnotu (0,8 p. b.) naopak narostl podíl výdajů na nájemné u domácností samostatně výdělečně činných, je tu možná souvislost se zvýšením podílu těchto domácností bydlících v nájemním bydlení o 0,6 procentního bodu na hodnotu 14,9 % v roce 2008.

Tabulka č. 26 **Druh bydlení a náklady na bydlení, v roce 2008, domácnosti podle postavení přednosty (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
druh bytu:						
ve vlastním domě	39,0	36,4	53,0	40,3	23,1	17,8
v osobním vlastnictví	21,6	22,3	18,3	22,8	13,0	20,3
družstevní	12,4	14,1	10,8	10,6	12,8	8,7
nájemní	22,3	23,4	14,9	20,2	43,0	40,7
podnájem	0,9	1,0	0,7	0,3	2,3	6,3
služební	0,2	0,4	0,0	0,1	0,0	0,0
ostatní bezplatné užívání	3,6	2,4	2,4	5,6	5,8	6,2
struktura nákladů na bydlení:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
nájemné	21,2	22,0	17,4	20,3	27,7	30,2
elektřina	26,9	26,5	30,6	26,3	23,5	22,8
plyn	18,1	17,4	19,7	19,1	16,5	12,8
teplo, teplá voda	13,8	14,3	10,5	14,4	13,2	16,8
vodné, stočné	8,2	8,5	8,7	7,4	8,4	7,6
ostatní služby	6,7	6,9	6,9	6,5	6,0	6,2
tuhá a tekutá paliva	5,1	4,5	6,1	6,0	4,7	3,6

Druhá nejvýznamnější položka v nákladech na bydlení, elektřina, rostla jen u dvou typů domácností, zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných, podíl nákladů na plyn se naopak u posledně jmenovaného typu domácností snížil (0,4 p.b.). Nejvýrazněji rostly ve sledovaném období náklady na plyn u domácností nezaměstnaných (4,4 p.b.). Podíl nákladů na vodu a stočné se u všech typů domácností mírně snížil nebo se nezměnil. Spotřeba vody domácnostmi dlouhodobě klesá, k poklesu došlo i v roce 2008 oproti roku 2007 (specifické množství fakturované vody domácnostem se snížilo o 4,3 litru), na druhou stranu roste její cena (<http://www.voda.rensvi.cz/clanky/uspory-ceskych-domacnosti-se-projevuji-i-ve-spotrebe-vody>). Cena vodného a stočného v roce 2006 činila 46,03 Kč/m³, další rok byl ve znamení nárůstu o 7 % a v roce 2008 byl meziroční růst na úrovni 8,9 %.

Přehled o typech bydlení domácností rozdělených podle klasifikace EU nám ukazuje, že ve vlastním domě bydlí nejčastěji (více jak 60 %) ostatní domácnosti s dětmi a ostatní domácnosti bez dětí. Nejméně tento druh bydlení využívají domácnosti s jedním rodičem a dětmi, jedná se o matky samoživitelky, které bydlí většinou (43 %) v nájemních bytech. V bytě v osobním vlastnictví bydlí nejvíce domácnosti důchodce nad 65 let (v roce 2007 24,4 %, 2008 25,2 %), dále domácnosti rodičů s jedním dítětem a domácnosti bezdětných dvojic. Třetím nejvýznamnějším typem bydlení je nájemní bydlení, které využívají nejčastěji již výše zmíněné domácnosti samoživitelek, dále domácností rodičů se třemi a více dětmi (rok 2007 32,1 %, 2008 27,6 %) a domácnosti jednotlivců do 65 let (rok 2007 31,8 %, 2008 32,8 %).

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Tabulka č. 27 **Druh bydlení a náklady na bydlení, v roce 2007, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
druh bytu:										
ve vlastním domě	25,4	29,8	37,9	44,3	60,0	15,3	32,7	44,3	39,7	62,3
v osobním vlastnictví	20,9	24,4	22,9	22,0	15,1	19,8	25,3	18,4	10,5	11,9
družstevní	13,5	9,2	14,6	11,3	10,3	14,4	13,1	14,5	10,4	8,2
nájemní	31,8	27,0	20,0	17,3	13,0	42,5	24,4	18,9	32,1	16,4
podnájem	3,9	0,8	2,0	0,3	0,9	2,7	1,7	1,3	3,2	0,8
služební	0,2	0,4	0,2	0,1	0,3	0,1	0,1	0,2	0,4	0,4
ostatní bezplatné užívání	4,3	8,3	2,4	4,7	0,6	5,2	2,6	2,5	3,8	0,0
struktura nákladů na bydlení:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
nájemné	27,8	23,4	22,0	18,3	14,3	28,8	23,3	18,3	20,1	12,5
elektrina	23,8	24,0	26,1	26,2	30,2	22,9	25,5	28,7	28,0	32,0
plyn	14,7	17,4	16,9	20,9	22,4	11,4	15,9	17,4	13,5	22,3
teplo, teplá voda	17,0	17,8	15,5	13,7	10,2	19,2	15,3	13,6	12,3	8,2
vodné, stočné	6,2	6,4	7,7	7,6	8,6	8,2	8,8	9,7	12,3	10,0
ostatní služby	6,3	6,6	7,1	7,2	6,9	7,3	7,5	7,8	7,7	7,3
tuhá a tekutá paliva	4,2	4,5	4,8	6,2	7,4	2,2	3,7	4,6	6,2	7,7

Tabulka č. 28 **Druh bydlení a náklady na bydlení, v roce 2008, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
druh bytu:										
ve vlastním domě	24,4	29,0	37,1	45,5	58,8	15,3	32,4	43,8	46,1	65,5
v osobním vlastnictví	20,9	25,2	25,0	22,2	15,9	21,2	26,5	20,4	9,7	13,7
družstevní	13,9	9,3	14,5	11,6	11,2	14,2	13,6	12,9	13,1	8,7
nájemní	32,8	26,5	20,8	16,1	12,8	43,0	23,5	18,9	27,6	10,9
podnájem	3,0	0,4	0,5	0,0	0,3	2,1	0,8	0,7	0,3	0,5
služební	0,3	0,4	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1	0,3	0,5	0,3
ostatní bezplatné užívání	4,7	9,3	1,9	4,5	0,7	4,0	3,0	3,1	2,7	0,5
struktura nákladů na bydlení:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
nájemné	28,1	24,3	23,0	18,7	15,1	28,7	23,4	19,3	19,0	10,7
elektrina	23,6	24,1	25,9	26,6	30,6	22,8	25,7	28,5	28,1	33,4
plyn	15,8	18,4	17,4	20,0	20,0	13,1	17,0	17,7	17,2	23,9
teplo, teplá voda	16,6	16,7	14,8	13,7	10,9	17,6	14,6	12,5	11,3	7,6
vodné, stočné	6,2	6,3	7,8	7,6	8,8	8,2	8,7	9,6	11,4	9,8
ostatní služby	5,9	6,2	6,7	6,8	6,5	6,8	7,2	7,4	7,0	7,1
tuhá a tekutá paliva	3,8	4,1	4,3	6,7	8,1	2,9	3,3	5,1	6,0	7,5

Platby za nájemné a elektřinu tvoří nejdůležitější položky nákladů na bydlení. Pouze u dvou typů domácností, jednotlivců do 65 let a domácností samoživitelek jsou platby za nájemné vyšší než za elektřinu, nájemné tvoří u těchto domácností přibližně

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

28 % celkových nákladů na bydlení. Nejmenší podíl plateb za nájemné byl u ostatních domácností s dětmi a ostatních domácností bez dětí, platby za plyn u těchto domácností tvořily v roce 2007 více jak jednu pětinu celkových vydání na bydlení (22,3 %, resp. 22,4 % u ostatních domácností bez dětí), v roce 2008 došlo ke změně podílů na hodnoty 23,9 %, resp. 20,0 % u ostatních domácností bez dětí.

Subjektivní hodnocení nákladů na bydlení zahrnuje hodnocení významu finanční zátěže pro rozpočet domácností. Podle údajů z roku 2008 vzrostl podíl domácností (22,8 %), které vnímaly výdaje na bydlení jako velkou finanční zátěž, zároveň došlo k poklesu podílu domácností, pro které tyto náklady nejsou zátěží. Jako největší problém byly náklady na bydlení vnímány ze strany domácností nezaměstnaných (rok 2007 58,3 %, 2008 64,6 %), zajímavé je, že se u tohoto typu domácností ve sledovaném období nezměnil podíl těch domácností, které nevnímají náklady na bydlení jako zátěž. Pro necelých 17 % (2007) domácností osob samostatně výdělečně činných netvořily náklady na bydlení finanční zátěž, což byla nejmenší hodnota mezi všemi typy domácností. Domácnosti zaměstnanců pocítují v obou letech náklady na bydlení jako určitou zátěž v 70 % případů, přibližně stejnou hodnotu vykazují i domácnosti osob samostatně výdělečně činných a důchodců.

Tabulka č. 29 **Náklady na bydlení a problémy s úhradou za bydlení v roce 2007, domácnosti podle postavení přednosty (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
náklady na bydlení:						
velkou zátěží	19,7	16,5	12,4	20,9	58,3	48,5
určitou zátěží	68,1	69,9	71,1	69,4	38,0	44,4
nejsou zátěží	12,2	13,6	16,5	9,8	3,7	7,0
posledních 12 měsíců problémy s úhradou:						
nájemného						
ano	2,9	2,5	3,0	1,1	18,0	13,3
ne	53,1	56,5	42,9	51,3	54,8	62,3
netýká se	44,0	41,1	54,1	47,6	27,2	24,4
plateb za teplo, elektřinu, plyn, vodu						
ano	3,5	2,8	5,5	1,5	17,5	10,5
ne	95,5	96,0	93,5	98,0	80,9	83,2
netýká se	1,0	1,1	1,0	0,6	1,6	6,3

Problémy s úhradou plateb za bydlení, konkrétně za nájemné, elektřinu, plyn a vodu v posledních 12 měsících uvádělo v roce 2008 méně domácností celkem než v předchozím roce. V roce 2008 mělo 3,5 % domácností celkem problémy s placením nájmu, další rok znamenal zlepšení situace a pokles o 1,1 procentního bodu. Také došlo k poklesu podílu domácností celkem, které mají problémy s placením účtů za elektřinu, plyn a vodu o 1,2 %. Největší problémy s úhradou nájemného a ostatními platbami vykazovaly domácnosti s nezaměstnaným přednostou, jejich platební situace se však v roce 2008 výrazně zlepšila, podíl domácností s problémem při placení nájemného klesl o 4,4 procentní body a placení ostatních plateb o 3,9 %. Určitým pozitivním faktem na tomto vývoji je, že navzdory zhoršení subjektivního vnímání nákladů na bydlení došlo k poklesu podílu domácností celkem, které mají dluhy na nájemném a základních platbách souvisejících s bydlením.

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Tabulka č. 30 **Náklady na bydlení a problémy s úhradou za bydlení v roce 2008, domácnosti podle postavení přednosti (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
náklady na bydlení:						
velkou zátěží	22,4	19,1	13,7	24,6	64,5	45,5
určitou zátěží	67,6	70,0	71,5	67,5	32,0	51,1
nejsou zátěží	10,0	10,9	14,9	7,9	3,6	3,3
posledních 12 měsíců problémy s úhradou:						
nájemného						
ano	1,8	1,6	0,8	0,8	13,6	7,6
ne	54,3	58,0	43,1	52,4	57,6	69,0
netýká se	43,9	40,4	56,1	46,8	28,8	23,4
plateb za teplo, elektřinu, plyn, vodu						
ano	2,3	2,3	1,9	1,0	13,6	8,1
ne	97,0	97,0	97,4	98,5	85,3	90,2
netýká se	0,7	0,7	0,7	0,5	1,1	1,7

Náklady na bydlení vnímalo v roce 2007 jako velkou finanční zátěž více jak 40 % domácností samoživitelů, v dalším roce se podíl zvýšil až na hodnotu 44,4 %. Pro 18 % domácností jednotlivců do 65 let netvořily v roce 2007 vydání za bydlení finanční zátěž, v roce 2008 došlo k poklesu podílu takových domácností o 1,4 procentního bodu, stále je to však nejvyšší hodnota mezi všemi typy domácností. Jako velkou zátěž pocítovalo v roce 2007 náklady v oblasti bydlení 31,2 % rodin se třemi a více dětmi, další rok znamenal „zhoršení“ až na hodnotu 35,3 %, což je druhá nejvyšší hodnota u sledovaných typů domácností.

Tabulka č. 31 **Náklady na bydlení a problémy s úhradou za bydlení v roce 2007, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domácnosti bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
náklady na bydlení:										
velkou zátěží	23,2	23,4	15,4	15,6	17,5	40,5	15,4	17,4	31,2	22,7
určitou zátěží	58,8	65,2	69,3	73,6	71,8	51,0	72,3	71,9	63,6	70,9
nejsou zátěží	18,0	11,4	15,3	10,8	10,7	8,5	12,4	10,6	5,1	6,5
posledních 12 měsíců problémy s úhradou:										
nájemného										
ano	4,8	0,6	1,6	0,4	2,0	8,8	4,3	3,5	10,2	3,1
ne	64,0	59,2	56,2	49,0	37,8	68,6	58,5	49,1	45,7	35,7
netýká se	31,2	40,1	42,2	50,6	60,3	22,6	37,1	47,4	44,1	61,3
plateb za teplo, elektřinu, plyn, vodu										
ano	5,5	0,8	2,2	1,2	2,8	8,7	5,0	4,1	9,8	3,3
ne	92,2	98,3	96,7	98,5	96,4	89,7	94,3	95,2	89,7	95,5
netýká se	2,3	0,9	1,0	0,4	0,8	1,6	0,7	0,7	0,5	1,2

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Určitou finanční zátěž v oblasti bydlení pociťuje v každé skupině více než 50 % domácností, nejvyšší hodnota byla na úrovni 74 %, a to v roce 2007 u domácností důchodců a v dalším roce u domácností dvojic se dvěma dětmi.

Tabulka č. 32 **Náklady na bydlení a problémy s úhradou za bydlení v roce 2008, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domácnosti bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
náklady na bydlení:										
velkou zátěží	26,0	26,1	17,5	18,2	21,5	44,4	19,2	18,7	35,3	22,9
určitou zátěží	57,4	65,0	69,8	72,9	71,4	52,3	70,0	73,8	59,1	68,8
nejsou zátěží	16,6	8,9	12,7	8,9	7,1	3,3	10,8	7,6	5,6	8,4
posledních 12 měsíců problémy s úhradou:										
nájemného										
ano	3,2	0,2	1,2	0,5	1,0	6,8	2,7	1,5	6,0	2,0
ne	67,2	61,0	58,0	48,0	38,8	71,9	59,2	51,4	45,0	30,6
netýká se	29,6	38,8	40,9	51,4	60,2	21,3	38,1	47,1	49,1	67,4
plateb za teplo, elektřinu, plyn, vodu										
ano	3,9	0,4	1,9	0,9	1,1	7,4	2,6	2,4	5,7	4,1
ne	94,6	98,8	97,6	98,8	98,7	91,0	97,2	97,0	93,9	95,4
netýká se	1,5	0,8	0,5	0,3	0,2	1,6	0,2	0,6	0,4	0,6

Hodnocení domácností v oblasti bydlení se týká nejen vlastních bytových prostor, ale i okolí domu. Nejméně často si domácnosti celkem stěžují na velikost bytu a světelné podmínky v něm. Naopak, existuje relativně velký podíl domácností, které vnímají okolní negativní jevy, jako je špína, hluk, vandalství a kriminalita.

Tabulka č. 33 **Problémy s bydlením v roce 2007, domácnosti podle postavení přednosty (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
problémy s bydlením:						
vlhkost v bytě	15,0	14,6	12,8	14,5	27,1	19,6
tmavý byt	4,5	4,2	3,2	4,4	9,1	15,5
malý byt	9,9	13,1	8,2	3,7	20,1	24,0
hluk z domu, resp. ulice	18,1	18,4	16,7	18,5	17,7	14,8
znečištěné okolní prostředí	16,4	17,1	15,8	14,9	20,5	15,7
vandalství, kriminalita v okolí	13,5	13,6	12,7	13,1	18,1	14,7

Lze uvést, že nejvíce nespokojeni s kvalitou bydlení jsou domácnosti nezaměstnaných. Více než čtvrtina dotazovaných domácností nezaměstnaných si stěžuje na vlhkost v bytě, u domácností celkem to bylo v roce 2008 jen 15 %. Na malý byt si rovněž nejčastěji (21 % v roce 2008) stěžují domácnosti nezaměstnaných, obdobný podíl nespokojených domácností nezaměstnaných byl v roce 2008 i u problému

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

znečištěného okolního prostředí, vandalství a kriminality. V roce 2007 mělo problém s vandalstvím a kriminalitou 27 % domácností, což byla vůbec nejvyšší hodnota mezi všemi problémy s bydlením, a to napříč všemi typy domácností.

Druhou skupinou, která je nejméně spokojena se svým bydlením, jsou ostatní domácnosti. Naopak, nejvíce spokojeni jsou se svým bydlením domácnosti osob samostatně výdělečně činných, lze to vysvětlit vysokým podílem (53 % v roce 2008) těchto domácností, které bydlí ve vlastním domě.

Tabulka č. 34 **Problémy s bydlením v roce 2008, domácnosti podle postavení přednosti (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
problémy s bydlením:						
vlhkost v bytě	13,6	13,3	10,8	13,5	27,3	10,9
tmavý byt	4,1	4,1	2,8	4,1	8,5	5,8
malý byt	8,8	11,5	7,7	3,3	21,5	15,4
hluk z domu, resp. ulice	17,9	17,9	16,5	18,3	19,4	14,6
znečištěné okolní prostředí	17,0	17,0	16,4	16,6	21,2	21,8
vandalství, kriminalita v okolí	14,6	14,1	12,4	15,2	21,8	15,3

Při rozdělení domácností podle klasifikace EU zjišťujeme největší problémy s bydlením u domácností dvojic se třemi a více dětmi, tyto domácnosti měli v pětina případů (více než 30 % v roce 2007) problémy s velikostí bytu. Vlhkost v bytě trápila v roce 2008 čtvrtinu domácností se třemi a více dětmi, v předchozím roce 2007 to bylo o deset procentních bodů více.

Tabulka č. 35 **Problémy s bydlením v roce 2007, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
problémy s bydlením:										
vlhkost v bytě	15,2	13,0	14,8	12,5	16,2	15,6	15,9	13,6	30,3	16,5
tmavý byt	5,1	5,1	4,4	3,2	3,1	8,3	5,9	3,7	5,3	4,2
malý byt	7,5	2,1	6,2	2,3	8,0	17,0	17,4	17,0	32,4	16,5
hluk z domu, resp. ulice	18,0	17,6	17,9	18,1	15,2	16,2	21,0	19,2	19,5	19,0
znečištěné okolní prostředí	14,9	14,7	15,8	15,3	15,4	18,5	19,2	17,3	21,2	17,7
vandalství, kriminalita v okolí	14,2	14,1	14,3	13,2	11,7	16,4	14,7	13,3	12,6	9,4

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Tabulka č. 36 **Problémy s bydlením v roce 2008, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
problémy s bydlením:										
vlhkost v bytě	15,6	13,6	12,5	11,0	14,7	17,8	13,0	12,1	20,1	14,7
tmavý byt	4,5	4,4	3,1	3,7	3,6	8,6	5,7	3,4	3,8	3,0
malý byt	6,5	2,3	5,5	2,4	6,7	16,0	13,4	16,4	24,6	16,0
hluk z domu, resp. ulice	18,4	18,0	17,3	19,7	15,8	21,4	20,2	15,4	11,4	19,7
znečištěné okolní prostředí	16,5	17,0	15,7	16,3	16,1	22,0	20,2	17,2	13,2	16,8
vandalství, kriminalita v okolí	15,0	17,2	16,9	13,1	11,2	19,7	13,9	13,8	15,1	9,3

3.3 Deprivace v oblasti základních životních potřeb

Následující tabulky č. 37 a 38 zahrnují vybrané druhy výdajů, které si nemohla domácnost dovolit. Mezi takové výdaje patří především neočekávané zaplacení finanční částky ve výši 7 500 Kč a zakoupení týdenní dovolené jednou za rok (které si nemůže dovolit 40 % domácností celkem, 2008). Poměrně malé procento (6,9 %, 2008) domácností si nemůže dovolit dostatečně vytápět byt, ovšem u domácností nezaměstnaných tento podíl stoupá až na hodnotu téměř 19 %. Nejméně omezeny jsou v případě uvedených vydání domácnosti osob samostatně výdělečně činných, tyto domácnosti si v roce 2008 oproti předchozímu roku polepšily, kromě jedné položky - zakoupení týdenní dovolené, obdobný vývoj v případě pořízení dovolené lze sledovat i u domácností celkem.

Tabulka č. 37 **Omezení vybraných výdajů domácností 2007, podle postavení přednosty (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
domácnost si nemohla dovolit:						
ročně týdenní dovolenou	35,3	27,2	15,7	48,2	76,4	64,2
jíst obden maso	13,7	11,1	5,8	17,5	32,9	28,7
dostatečně vytápět byt	7,1	5,0	3,9	9,7	18,8	7,4
zaplatit neočekávaný výdaj 7 500 Kč	39,8	35,8	23,2	44,7	82,8	80,6

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Tabulka č. 38 **Omezení vybraných výdajů domácností 2008, podle postavení přednosti (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
domácnost si nemohla dovolit:						
ročně týdenní dovolenou	40,2	32,3	20,3	53,8	80,4	61,7
jíst obden maso	13,4	10,6	4,2	18,0	34,6	23,9
dostatečně vytápět byt	6,9	5,5	2,9	9,6	16,2	8,0
zaplatit neočekávaný výdaj 7 500 Kč	39,5	36,5	18,6	46,4	84,2	64,8

Z tabulek č. 39 a 40 je patrné, že největší problémy s výdaji mají domácnosti samoživitelek s jedním dítětem: 67 % těchto domácností si nemohlo v roce 2008 dovolit zaplatit jednorázově částku 7 500 Kč. O něco lépe jsou na tom domácnosti důchodců - jednotlivců, 57 % domácností si nemohlo v roce 2008 dovolit vydat 7 500 Kč, což je mírné zhoršení oproti roku 2007. Poměrně značným omezením vybraných výdajů trpí domácnosti rodičů se třemi a více dětmi, polovina těchto domácností si v roce 2008 nemohla dovolit zaplatit týdenní dovolenou a zaplatit jednorázově částku 7 500 Kč. V případě domácnosti bezdětných dvojic do 65 let je nejmenší podíl domácností, které si nemohou dovolit týdenní dovolenou a uhradit částku 7 500 Kč, jen přibližně třetina domácností byla v roce 2008 omezena ve výše uvedených výdajích.

Tabulka č. 39 **Omezení vybraných výdajů domácností 2007, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
domácnost si nemohla dovolit:										
ročně týdenní dovolenou	35,5	58,3	23,5	41,1	32,7	54,0	25,3	25,7	47,5	38,1
jíst obden maso	17,2	21,6	9,2	14,2	10,6	22,6	9,2	9,4	23,0	16,7
dostatečně vytápět byt	10,1	11,2	5,6	8,5	5,8	11,8	4,6	3,2	9,9	4,4
zaplatit neočekávaný výdaj 7 500 Kč	47,3	55,3	30,6	32,7	31,0	69,8	36,2	34,0	55,2	42,6

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Tabulka č. 40 **Omezení vybraných výdajů domácností 2008, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
domácnost si nemohla dovolit:										
ročně týdenní dovolenou	37,6	62,3	28,2	45,2	37,4	58,7	31,7	31,3	50,0	47,2
jíst obden maso	18,2	22,0	9,7	12,1	9,2	21,8	10,7	8,9	18,1	12,9
dostatečně vytápět byt	9,5	10,1	6,2	8,2	4,0	14,0	5,9	3,5	4,8	5,0
zaplatit neočekávaný výdaj 7 500 Kč	47,8	57,0	29,2	34,1	31,7	67,3	37,0	33,4	49,4	37,7

Poněkud vyšší je u domácnosti bezdětných dvojic do 65 let podíl těch, které si v roce 2008 nemohly dovolit dostatečně vytápět byt (6,2 %), je to o 0,6 procentního bodu více než v roce 2007, pro srovnání nejvyšší podíl domácností u této položky deprivace byl zaznamenán v roce 2008 u domácností samoživitelek s jedním dítětem (14 %).

3.4 Deprivace (omezení) ve vybavení domácností

Následující tabulky č. 41 a 42 zahrnují domácnosti, které si z finančních důvodů nemohly dovolit vybrané typy základního vybavení domácnosti. Nejdostupnějším vybavením pro domácnosti celkem je televizor, jako nejméně dostupné se jeví auto, které si nemohlo dovolit 12 % domácností celkem, u domácností s nezaměstnaným přednostou to bylo v roce 2008 44 %, což bylo o téměř dva procentní body méně než v roce 2007. Počítač si nemohlo dovolit pořídit v roce 2008 přibližně 8 % domácností celkem. Pokud srovnáme oba sledované roky 2007 a 2008 zjistíme, že podíl domácností, které si nemohou z finančních důvodů pořídit uvedené vybavení domácností, klesl, relativně nejmenší zlepšení bylo u pořízení auta.

Tabulka č. 41 **Omezení vybraných položek vybavení domácností 2007, podle postavení přednosty (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
domácnost si nemůže z finančních důvodů dovolit:						
pračku	0,7	0,4	0,0	0,7	4,2	4,6
televizor	0,5	0,2	0,1	0,5	4,3	2,7
telefon	1,4	0,6	0,2	2,1	9,2	0,8
počítač	9,9	8,7	3,1	9,1	41,2	32,5
auto	12,6	11,4	2,7	12,4	45,8	44,2

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Tabulka č. 42 **Omezení vybraných položek vybavení domácností 2008, podle postavení přednosty (%)**

	domácnosti celkem	zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
domácnost si nemůže z finančních důvodů dovolit:						
pračku	0,6	0,2	0,2	0,8	3,9	2,4
televizor	0,3	0,1	0,0	0,5	1,9	0,6
telefon	1,0	0,3	0,1	1,5	8,1	0,5
počítač	8,4	7,4	1,6	8,8	34,9	22,6
auto	12,3	11,6	2,2	12,4	44,2	38,4

Při rozdělení domácností podle klasifikace EU zjišťujeme jako nejméně dostupnou položku auto. Nejsnadněji bylo toto vybavení v roce 2008 dosažitelné pro ostatní domácnosti s dětmi a domácnosti rodičů se dvěma dětmi, domácnosti se 3 a více dětmi a ostatní domácnosti s dětmi dosáhly v této oblasti vybavení výrazného zlepšení oproti roku 2007.

Tabulka č. 43 **Omezení vybraných položek vybavení domácností 2007, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
domácnost si nemůže z finančních důvodů dovolit:										
pračku	2,2	1,6	0,4	0,1	0,1	1,2	0,2	0,3	1,5	0,0
televizor	1,5	0,8	0,7	0,1	0,1	1,0	0,0	0,1	1,1	0,4
telefon	3,8	2,4	0,4	2,2	0,8	0,8	0,6	0,0	5,4	0,2
počítač	14,1	7,1	9,3	7,3	9,4	21,9	9,8	5,2	24,0	10,2
auto	21,4	11,8	9,3	9,6	9,1	34,7	12,6	5,8	22,6	11,9

Tabulka č. 44 **Omezení vybraných položek vybavení domácností 2008, domácnosti EU (%)**

	domácnosti jednotlivců		dvojice bez dětí		ostatní domác. bez dětí	1 rodič s dětmi	dvojice dospělých s dětmi			ostatní domácnosti s dětmi
	méně než 65 let	65 a více let	oba méně než 65 let	aspoň jeden 65 let a více			1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
domácnost si nemůže z finančních důvodů dovolit:										
pračku	2,4	1,3	0,0	0,1	0,1	1,2	0,0	0,1	0,2	0,0
televizor	0,8	0,8	0,0	0,1	0,2	0,8	0,0	0,0	0,3	0,0
telefon	2,6	1,9	0,6	1,1	0,4	1,1	0,3	0,2	0,3	0,2
počítač	13,1	7,4	7,1	6,5	7,5	18,8	9,2	4,5	16,8	5,5
auto	21,4	11,1	10,3	9,9	7,1	39,9	12,6	6,3	13,1	6,0

3.5 Deprivace v oblasti zdraví (hodnocení zdravotního stavu)

V této části sledujeme vybrané ukazatele týkající se zdraví osob. Zdravotní stav a zdravotní problémy mohou mít vliv nejen v pracovním, ale i v osobním životě. Více jak třetina (36,7 %) dotázaných subjektivně hodnotila v roce 2007 zdravotní stav jako dobrý nebo přijatelný (29,1 %). Jako špatný až velmi špatný svůj zdravotní stav označilo 16,2 % dotazovaných. Většina dotazovaných osob (67,4 %) neměla v roce 2007 trvalé zdravotní problémy, které je do určité míry omezují v aktivitách, v roce 2008 byla situace obdobná. Podíl osob, který zdravotní problém má a velmi omezuje, se v roce 2008 zvýšil o 0,4 procentního bodu, rovněž vzrostl podíl osob, jež zdravotní problém částečně omezuje, z hodnoty 16,6 % na 18,2 %.

Tabulka č. 45 **Subjektivní hodnocení zdravotního stavu a zdravotní problémy podle pohlaví v roce 2007 (%)**

zdravotní stav:	celkem	muži	ženy
velmi dobrý	18,0	18,8	17,8
dobrá	36,7	37,0	37,1
přijatelný	29,1	28,7	29,0
špatný	13,1	12,9	13,0
velmi špatný	3,1	2,6	3,0
zdravotní problém:			
nemá trvalý zdravotní problém	67,4	68,7	67,0
má, ale nečiní potíže	9,2	8,6	9,5
má, do jisté míry omezuje	16,6	16,9	16,6
má, velmi omezuje	6,8	5,8	6,9

Tabulka č. 46 **Subjektivní hodnocení zdravotního stavu a zdravotní problémy podle věku v roce 2007 (%)**

zdravotní stav:	16 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 69	70 a více
velmi dobrý	50,1	30,0	13,4	5,2	2,6	0,7
dobrá	42,1	55,5	56,7	42,3	42,0	12,7
přijatelný	6,3	11,0	21,4	36,2	51,1	48,2
špatný	1,3	2,9	7,6	14,1	15,1	30,7
velmi špatný	0,3	0,7	0,9	2,1	2,8	7,7
zdravotní problém:						
nemá trvalý zdravotní problém	89,8	86,8	78,4	66,5	58,1	36,4
má, ale nečiní potíže	5,0	6,2	8,2	10,2	14,1	13,0
má, do jisté míry omezuje	4,5	5,2	10,5	17,4	21,6	33,2
má, velmi omezuje	0,8	1,9	3,0	5,9	6,2	17,4

Podíl osob s velmi dobrým zdravotním stavem v nejmladší věkové kategorii (do 29 let) se v roce 2008 zvýšil oproti roku 2007 o 2,9 procentního bodu. V nejvyšších věkových kategoriích (nad 60 let) se hodnocení zdravotního stavu jako „velmi dobrý“ rovněž zvýšilo. Ve věkové kategorii nad 70 let mírně narostl v roce 2008 podíl dotazovaných osob s hodnocením špatný a velmi špatný (o 3,6 p.b.).

3. Vybrané ukazatele finanční a materiální deprivace domácností v České republice

Zatímco v roce 2007 nemělo trvalý zdravotní problém téměř 90 % osob ve věku do 29, v roce 2008 to již bylo o 2,4 procentního bodu více. V nejvyšší věkové kategorii (nad 70 let) mělo v roce 2007 zdravotní problém, který velmi omezuje v aktivitách 17,4 %, další rok to bylo již o 1,7 procentního bodu více. K obdobnému nárůstu osob s velmi omezujícím zdravotním problémem došlo i ve věkové kategorii 60 až 69 let.

Tabulka č. 47 **Subjektivní hodnocení zdravotního stavu a zdravotní problémy podle pohlaví v roce 2008 (%)**

zdravotní stav:	celkem	muži	ženy
velmi dobrý	18,3	18,4	18,2
Dobrý	36,6	37,5	36,8
příjemný	28,1	26,3	28,7
Špatný	13,6	14,6	12,9
velmi špatný	3,5	3,3	3,4
zdravotní problém:			
nemá trvalý zdravotní problém	67,3	67,8	67,3
má, ale nečiní potíže	7,4	6,8	7,6
má, do jisté míry omezuje	18,2	18,7	17,9
má, velmi omezuje	7,2	6,6	7,2

Tabulka č. 48 **Subjektivní hodnocení zdravotního stavu a zdravotní problémy podle věku v roce 2008 (%)**

zdravotní stav:	16 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 69	70 a více
velmi dobrý	53,0	30,5	14,4	5,3	2,1	0,6
dobrý	40,7	55,6	56,7	45,5	28,7	12,2
příjemný	4,8	10,3	21,4	33,5	50,7	45,2
špatný	1,2	3,2	6,2	13,5	15,4	32,4
velmi špatný	0,3	0,5	1,3	2,3	3,1	9,6
zdravotní problém:						
nemá trvalý zdravotní problém	92,2	87,8	80,3	66,6	56,5	33,8
má, ale nečiní potíže	3,0	4,8	5,6	8,3	12,1	10,8
má, do jisté míry omezuje	3,8	5,7	11,1	19,3	24,7	36,2
má, velmi omezuje	1,0	1,8	3,0	5,8	6,7	19,1

U 30 procent osob ve věku 30 až 39 let byl v roce 2007 posuzován zdravotní stav jako velmi dobrý, v další věkové kategorii 40 až 49 to byla již jen necelá polovina (13,4 %), v dalším sledovaném roce 2008 byla situace obdobná. Podíl osob ve věku 30 až 39 let, které měly v roce 2007 zdravotní problém (omezoval do jisté míry nebo omezoval velmi) byl na úrovni 7,1 %, v roce 2008 7,5 %. Necelých 14 % osob ve věku 40 až 49 let uvádí, že v roce 2007 mělo omezující nebo velmi omezující zdravotní problém, v roce 2008 to bylo více než 14 % osob.

Shrnutí

Zajímavou skutečností, je v roce 2008 pokles podílu domácností, které mají půjčky. Domácností, které půjčky mají, uvádí ve 4,6 procentech případů (2008), že splácení půjček je pro ně velkou zátěží, v roce 2007 byla tato hodnota o 0,7 procentního bodu vyšší.

Subjektivní hodnocení nákladů na bydlení zahrnovalo hodnocení významu finanční zátěže pro rozpočet domácností. Podle údajů z roku 2008 vzrostl podíl domácností (22,8 %), které vnímaly výdaje na bydlení jako velkou finanční zátěž, zároveň došlo k poklesu podílu domácností, pro které tyto náklady nejsou zátěží. Jako největší problém byly náklady na bydlení vnímány ze strany domácností nezaměstnaných (rok 2007 58,3 %, 2008 64,6 %).

Omezení domácností ve vybraných položkách jejich vybavení se v roce 2008 meziročně zlepšilo, nejméně „dostupným“ vybavením je i nadále automobil, které si nemohlo dovolit 12,3 %. Významněji poklesl podíl domácností, které si nemohou dovolit počítač (- 1,5 p.b.).

Více jak třetina (36,7 %) dotázaných subjektivně hodnotila v roce 2007 zdravotní stav jako dobrý nebo přijatelný (29,1 %). Jako špatný a velmi špatný svůj zdravotní stav označilo 16,2 %. Většina dotazovaných osob (67,4 %) neměla v roce 2007 trvalé zdravotní problémy, které je do určité míry omezují v aktivitách, v roce 2008 byla situace obdobná. Podíl osob, který zdravotní problém má a velmi je omezuje, se v roce 2008 zvýšil o 0,4 procentního bodu, rovněž vzrostl podíl osob, které mají zdravotní problém a částečně je omezuje, z hodnoty 16,6 % na 18,2 %.

4. České domácnosti a bydlení na datech SILC 2005-2009

Následující část práce ukazuje, jaký je vývoj kvality bydlení a nákladů na bydlení českých domácností mezi roky 2005 až 2009. Oproti předcházejícím kapitolám se soustředí výhradně na otázku bydlení, jeho kvality a dostupnosti a obohacuje již prezentované analýzy využitím dat z roku 2009 (delší časová řada srovnání). Kapitola tak reaguje na obdobné ukazatele prezentované Eurostatem pro členské země EU, kdy prvek bydlení, hlavně pak jeho kvality a nákladů, je jedním z pomocných ukazatelů pro kvantifikaci monetární chudoby a materiálové deprivace domácností. Tato subkapitola je tak volně inspirována ukazateli chudoby používanými Eurostatem (ukazatel SI-C12, SI-C13 a SI-S5).

V první části ukazujeme vývoj počtu domácností podle jednotlivých typů bydlení a jejich strukturu v roce 2009 z hlediska výše disponibilního příjmu na spotřební jednotku. V následující části prezentujeme přehled počtu a struktury domácností, které jsou vystaveny některé z forem materiální deprivace bydlení. Tento pohled je potom v dalších částech dále rozšířen o aspekt nákladů na bydlení a aspekt subjektivních postojů k výši nákladů domácnosti na bydlení.

Kapitola využívá mikrodata z české části šetření EU-SILC za roky 2005 až 2009. Data byla zpracována v programu SPSS verze 19. Oproti oficiálně prezentovaným výstupům Eurostatu jsou některé naše hodnoty spočítány jinou metodou. Může tomu tak být proto, že nemáme dostupná mikrodata ve struktuře, kterou využívá Eurostat, nebo z důvodu, že chceme prezentovat mírně odlišný pohled.

V neposlední řadě taktéž veškeré údaje ukazujeme za domácnosti, přičemž Eurostat spíše prezentuje výsledky za jednotlivce. Volba jednotky pro prezentaci (domácnost/jednotlivec) je víceméně na uvážení autora, který výzkum provádí. Problém, jestli prezentovat za domácnosti nebo za jednotlivce, by samozřejmě neexistoval, pokud by všechny domácnosti měly stejnou nebo alespoň podobnou strukturu, což ve většině zemí není pravda. Pokud by např. nějaký sledovaný jev byl více zastoupen u vícečetných domácností než u domácností s méně členy, pak prezentace zastoupení tohoto jevu za domácnosti by ukázala nižší hodnotu, než pokud bychom prezentovali zastoupení tohoto jevu ve společnosti na úrovni jednotlivců. Můžeme rozumět, proč Eurostat u většiny svých analýz prezentuje výsledky za jednotlivce - jedná se o údaj, který lze snadno vztáhnout a porovnat k celkovému počtu obyvatel dané země, což je hodnota, která je mezi laickou veřejností nepochybně více známa než počet domácností dané země. V případě, kdy sledujeme vývoj chudoby, je pro veřejnost zajímavější ukázat, kolik lidí z celé společnosti je ohrožených chudobou. Na druhé straně ovšem můžeme spíše akcentovat hledisko opatření sociální politiky, která často pomáhá na úrovni domácností. Odbornou veřejnost v tomto případě nebude ani tak zajímat, kolika lidem je potřeba pomoci, jako spíš kolik domácností je oprávněných čerpat danou pomoc. Výše uvedená úvaha se vztahuje zejména na oblast bydlení, kde základní jednotkou k pozorování není jednotlivec, ale domácnost. Dalším důvodem pro volbu domácnosti jako jednotky pro prezentaci dat je charakter některých otázek v šetření SILC. Např. subjektivní postoje domácnosti ohledně nákladů na bydlení jsou zpravidla zjišťovány za celou domácnost a odpovídá za ně její přednosta. Názory čtyřčlenné domácnosti pak nemají větší váhu než v případě postojů jiné - dvoučlenné - domácnosti.

4.1 Vývoj počtu domácností a jejich struktura

Tabulka č. 49 ukazuje vývoj počtu domácností v České republice a jejich strukturu. Původně použitých 7 variant druhu bydlení bylo pro účely analýzy seskupeno do čtyř základních kategorií: vlastnické - původně „vlastní dům“, „osobní vlastnictví“ a „družstevní vlastnictví“; nájemní (tržní) - původně „nájemní“, „pronájem celého bytu“ nebo „podnájem“ s tržním nájemným; nájemní (regulované) - původně „nájemní“, „pronájem celého bytu“ nebo „podnájem“ s regulovaným nájemným a ostatní - původně „služební, domovnický“ a „ostatní bezplatné užívání“.

Tabulka č. 49 **Vývoj počtu domácností dle druhu bydlení**

typ bydlení	2005		2006		2007		2008		2009	
	abs.	rel. v %	abs.	rel. v %	abs.	rel. v %	abs.	rel. v %	abs.	rel. v %
vlastnické	2 834 090	70,6	2 879 182	71,5	2 916 896	72,1	2 981 377	73,0	3 052 887	74,2
nájemní (tržní)	212 007	5,3	215 328	5,3	211 868	5,2	225 106	5,5	247 992	6,0
nájemní (regulované)	802 641	20,0	793 468	19,7	766 579	19,0	718 461	17,6	672 702	16,3
ostatní	163 958	4,1	139 691	3,5	147 998	3,7	156 908	3,8	142 783	3,5
celkem	4 012 695	100,0	4 027 670	100,0	4 043 341	100,0	4 081 852	100,0	4 116 364	100,0

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

Z tabulky plyne, že mezi roky 2005 až 2009 se v ČR zvýšil počet domácností asi o 100 tisíc. Největší přírůstek byl přitom zaznamenán u vlastnického bydlení: zde se počet domácností zvýšil o 219 tisíc. Zvýšil se i počet domácností, které bydlí v nájemním typu bydlení s tržním nájemem - asi o 36 tisíc. Naopak se asi o 130 tisíc snížil počet domácností v bytech s regulovaným nájemem a o 21 tisíc se snížil počet domácností v kategorii ostatní bydlení. Zvláště výrazný je tento pokles u domácností s regulovaným nájemem, u kterých můžeme předpokládat, že postupná privatizace bytového fondu má vliv na to, že se v pozdějších letech objevují v kategorii vlastnického bydlení.

Pokud se podíváme, jaký druh bytu je domácnostmi využíván, a domácnosti roztrídíme do decilových skupin, lze říci, že domácnosti vlastnického bydlení patří spíše mezi domácnosti s vyšším disponibilním příjmem na spotřební jednotku (vyšší decilová skupina). Naopak všechny ostatní typy domácností lze považovat spíše za chudší domácnosti, protože se nacházejí spíše v nižších decilových skupinách. Za pozornost pak stojí desátá decilová skupina u tržního nájemního bydlení, která je tradičně mírně nadreprezentovaná - vysvětlení lze hledat mezi mladšími bezdětnými domácnostmi s vysokou mobilitou, které často využívají nájemní typy bydlení.

Tabulka č. 50 **Domácnosti dle decilových skupin podle druhu bydlení v roce 2009** (v %)

typ bydlení	decilová skupina										celkem
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
vlastnické	7,3	9,0	9,9	10,2	10,3	10,2	10,7	10,8	10,8	10,8	100,0
nájemní (tržní)	20,1	11,5	8,0	7,2	9,1	8,5	7,5	8,0	8,8	11,4	100,0
nájemní (regulované)	17,0	11,7	10,6	10,3	8,9	9,7	8,7	8,0	7,7	7,3	100,0
ostatní	16,5	19,7	13,4	9,0	9,3	9,9	4,8	6,7	6,7	3,9	100,0
celkem	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	100,0

Pozn.: Třídění dle čistý disponibilní příjem na spotřební jednotku

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

Tabulka č. 51 **Domácnosti dle decilových skupin podle druhu bydlení v roce 2009** (v %)

typ bydlení	decilová skupina										celkem
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
vlastnické	54,3	67,1	73,2	75,8	76,7	75,5	79,6	79,9	79,8	79,8	74,2
nájemní (tržní)	12,1	6,9	4,8	4,4	5,5	5,1	4,5	4,8	5,3	6,9	6,0
nájemní (regulované)	27,9	19,2	17,3	16,8	14,6	15,9	14,2	13,0	12,6	11,9	16,3
ostatní	5,7	6,8	4,7	3,1	3,2	3,4	1,7	2,3	2,3	1,4	3,5
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pozn.: Třídění dle čistý disponibilní příjem na spotřební jednotku

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

4.2 Vývoj materiální deprivace bydlení (SI-C12)

V další části této kapitoly ukazujeme vývoj počtu domácností podle některých ukazatelů bytové deprivace. Do tabulek zahrnujeme následující indikátory: (1) vlhký byt (zatékání střechou, vlhkost zdi, podlahy, základů), (2) tmavý byt (nedostatek světla), (3) byt bez WC a (4) sprchy v bytě. Indikátory vychází z definice kontextových indikátorů chudoby, které na základě otevřené metody koordinace (OMC) používá Eurostat.⁵ Odchylna oproti oficiálně konstruovaným ukazatelům spočívá v tom, že níže prezentované tabulky obsahují počty a strukturu hospodařících domácností, nikoliv počty a strukturu osob v těchto domácnostech.

Otázky na kvalitu bydlení jsou součástí dotazníku B šetření, kdy se tazatel ptá, jestli hospodařící domácnost trápí tmavý byt („příliš tmavý byt, nedostatek světla“) nebo vlhký byt („zatékání střechou, vlhké zdi/podlahy/základy nebo shnilá okna, rámy, podlahy“) a jaké má domácnost příslušenství. Jak dále ukazuje následující tabulka, v roce 2008 se mírně změnila metodika statistického šetření, kdy původně dvě kategorie odpovědí byly rozšířeny na tři. Zatímco v případě koupelny je v pořádku, pokud ji domácnost sdílí spolu s další hospodařící domácností v bytě, v případě „sdílení“ WC jsou tyto domácnosti již považovány za deprivované.

⁵ Eurostat udává ukazatel „SI-C12 Housing deprivation“ jako: „percentage of the population deprived of each housing deprivation item, and by number of items. The following housing deprivation items are considered: - Leaking roof, damp walls/floors/foundations, or rot in window frames or floors; - no bath or shower in the dwelling; - no indoor flushing toilet for the sole use of the household; - Dwelling too dark.“

4. České domácnosti a bydlení na datech SILC 2005-2009

Tabulka č. 52 **Změna šetření EU-SILC - dopad na bytovou deprivaci**

	2005	2006	2007	2008	2009
koupelna, sprchový kout	ano	ano	ano	ano	ano
				ano, s další HD v bytě	ano, s další HD v bytě
	ne	ne	ne	ne	ne
splachovací WC	ano	ano	ano	ano	ano
				ano, s další HD v bytě	ano, s další HD v bytě
	ne	ne	ne	ne	ne

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

Následující tabulka ukazuje, že v roce 2009 byl vlhký byt nejčastějším problémem domácností v ČR, zatímco pouze naprosté minimum domácností nemá v bytě koupelnu nebo samostatné WC.

Tabulka č. 53 **Relativní počet domácností dle jednotlivých indikátorů bytové deprivace v roce 2009 (v %)**

	vlhkost v bytě	tmavý byt	byt bez koupelny	domácnost nemá samostatné WC
ano	14,0	4,5	0,8	1,7
ne	86,0	95,5	99,2	98,3
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: SILC 2009, vlastní úprava

Zatímco naprostá většina domácností bydlí v bytech, jejichž kvalita je z pohledu domácností bezproblémová, jiné byty v sobě kumulují indikátorů více. Základní přehled o vývoji počtu indikátorů bytové deprivace pro české domácnosti mezi roky 2005 až 2009 ukazuje následující tabulka. Může říci, že asi 80 % domácností žije v bytech, které lze z pohledu kvality bydlení označit za bezproblémové. Naopak, naprosté minimum domácností obývá byt, který nevyhovuje z pohledu tří a více indikátorů. Pokud uvažujeme domácnosti, které obývají byt s alespoň dvěma indikátory deprivace v bydlení, lze opět říci, že jejich počet spíše stagnuje nebo mírně klesá.

Tabulka č. 54 **Relativní vývoj počtu domácností podle počtu indikátorů bytové deprivace (rel. v %)**

Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost?	2005	2006	2007	2008	2009
0	76,7	77,0	82,1	82,9	82,7
1	19,6	19,9	15,4	14,2	14,3
2	3,3	2,9	2,3	2,3	2,4
3+	0,4	0,2	0,2	0,6	0,5
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

Tabulka č. 55 **Relativní počet domácností podle počtu indikátorů bytové deprivace a typu bydlení v roce 2009** (rel. v %)

Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost?	vlastnické nebo družstevní	nájemní, pronajatý, podnájem (tržní)	nájemní, pronajatý, podnájem (regulovaný)	ostatní	celkem
0	86,5	73,0	70,7	75,7	82,7
1	11,3	23,4	24,2	16,2	14,3
2	1,9	3,0	4,0	6,1	2,4
3+	0,3	0,6	1,1	2,0	0,5
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: SILC 2009, vlastní úprava

V předcházející tabulce jsme ukázali, jaké je zastoupení počtu indikátorů bytové deprivace v domácnostech podle různých typů bydlení. Tabulka ukazuje stav pouze v roce 2009, přičemž situace v letech 2005-2008 je obdobná. Z tabulky plyne, že byty domácností ve vlastnickém bydlení lze charakterizovat menším počtem indikátorů bytové deprivace, naopak kvalita bydlení domácností v nájemním bydlení je mírně horší.

Obdobná tabulka ukazuje domácnosti podle počtu indikátorů bytové deprivace za jednotlivé kraje ČR. Dalo by se říci, že mezi kraji nejsou velké rozdíly, zvláště pokud se týká relativního počtu domácností, které bydlí v bytě s alespoň dvěma indikátory deprivace v bydlení. Na druhou stranu je vidět rozdíl mezi Karlovarským a Královéhradeckým krajem u bytů, které nemají žádný indikátor deprivace.

Tabulka č. 56 **Relativní počet domácností podle počtu indikátorů bytové deprivace v jednotlivých krajích ČR v roce 2009** (rel. v %)

kraj	Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost?				
	0	1	2	3+	celkem
Praha	82,6	14,4	2,6	0,4	100,0
Středočeský	85,2	12,7	1,9	0,2	100,0
Jihočeský	81,0	17,3	1,4	0,3	100,0
Plzeňský	86,0	10,8	2,7	0,5	100,0
Karlovarský	87,0	10,7	2,1	0,2	100,0
Ústecký	83,8	14,5	1,0	0,6	100,0
Liberecký	79,4	17,7	2,4	0,5	100,0
Královéhradecký	75,9	21,0	2,1	0,9	100,0
Pardubický	81,1	13,6	4,8	0,6	100,0
Kraj Vysočina	83,2	14,0	2,4	0,4	100,0
Jihomoravský	83,3	12,8	3,0	0,9	100,0
Olomoucký	79,3	15,8	4,0	0,9	100,0
Zlínský	82,8	14,4	2,0	0,8	100,0
Moravskoslezský	83,8	13,8	2,2	0,1	100,0
celkem	82,7	14,3	2,4	0,5	100,0

Zdroj: SILC 2009, vlastní úprava

V příloze jsou údaje o počtu ukazatelů bytové deprivace pro rok 2009 pro další typy třídění domácností. Z pohledu počtu ekonomicky aktivních osob v domácnosti nelze pozorovat rozdíly v počtu ukazatelů. Naopak, z hlediska počtu nezaměstnaných osob v domácnosti lze říci, že domácnosti bez nezaměstnaných členů bydlí častěji v bytech, které nemají problém s kvalitou bydlení, zatímco, pokud jsou v domácnosti nezaměstnané osoby, s větší pravděpodobností budou tyto domácnosti vystaveny určité míře bytové deprivace. Nelze říci, že by kvalita bydlení byla závislá na počtu dětí v domácnosti. Tabulka sice ukazuje, že pokud je v domácnosti 3 a více dětí, může domácnost častěji čelit problémům s kvalitou bydlení, četnost těchto domácností je ale tak malá, že to nelze zobecnit. Obdobně neprůkazné závěry lze vyvodit při rozřídění domácností podle znaku „Druh domácnosti - typ EU“. Statistiky naznačují mírně horší kvalitu bydlení v případě domácností jednotlivců, domácností s více dětmi a domácností rodičů samoživitelů. Obecně lze říci, že tyto domácnosti mohou být v ČR více postiženy chudobou, čemuž odpovídá i horší kvalita bydlení. Poslední část tabulky v příloze ukazuje četnost ukazatelů deprivace v bydlení z pohledu domácností rozříděných do decilových skupin (třídění podle čistého disponibilního příjmu na spotřební jednotku). Jestliže v první decilové skupině 27,3 % domácností žije v bytech s alespoň jedním ukazatelem bytové deprivace, v desáté decilové skupině to je jen 11,4 % domácností. Domácnosti v nejnižších decilových skupinách také obývají byty, které mají častěji více než jeden ukazatel bytové deprivace.

4.3 Vývoj nákladů na bydlení a materiální deprivace v bydlení

V následující tabulce je uveden přehled vývoje nákladů na bydlení za hospodařící domácnosti podle typu bydlení. Z tabulky plyne očekávaná skutečnost, že nejnižší náklady na bydlení mají ty domácnosti, které bydlí ve vlastním nebo družstevním bytě. Tento fakt je dán tím, že u těchto domácností do ceny (nákladů na bydlení) nevstupují náklady na pořízení bytu. Po jejich započítání by ovšem rozdíly byly mnohem menší. Vzhledem k tomu, že ve sledovaném období probíhala deregulace nájemního bydlení, jsou v roce 2005 náklady u domácností, které bydlí v nájemních bytech s regulovaným nájmem, mnohem nižší než náklady domácností, které bydlí v nájemních bytech s tržním nájmem. Deregulace má vliv na to, že ve sledovaném období rostly nejrychleji náklady v segmentu bytů s regulovaným nájmem a naopak nejpomaleji u bytů s tržním nájmem. Rozdíl ve výši nákladů na m² se tak během sledovaných čtyř let snížil na polovinu. Vzhledem k tomu, že deregulace nájmu probíhá až do roku 2012 (resp. do roku 2010 pro většinu měst), lze předpokládat, že časem se rozdíly v nákladech na bydlení dále sníží.

Tabulka č. 57 **Vývoj měsíčních nákladů na bydlení podle typu bydlení**

		vlastnické nebo družstevní	nájemní, pronajatý, podnájem (tržní)	nájemní, pronajatý, podnájem (regulovaný)	ostatní	celkem
absolutně v Kč na m ²	2005	45,94	117,64	66,92	33,50	53,42
	2006	49,61	117,78	75,69	32,70	57,81
	2007	52,54	108,46	79,61	37,86	60,06
	2008	56,88	118,83	91,61	40,16	65,77
	2009	61,89	128,43	104,59	45,36	72,31
relativní vývoj	2005	100%	100%	100%	100%	100%
	2006	108%	100%	113%	98%	108%
	2007	114%	92%	119%	113%	112%
	2008	124%	101%	137%	120%	123%
	2009	135%	109%	156%	135%	135%

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

Zajímavé je, že podíl nákladů na bydlení na disponibilních příjmech domácnosti není ve větší míře negativně ovlivněn počtem indikátorů bytové deprivace. Z níže uvedené tabulky se naopak zdá, že domácnosti obývající byty s více indikátory bytové deprivace mají mírně vyšší podíl nákladů na bydlení na disponibilních příjmech. Můžeme se domnívat, že je to dáno zejména skutečností, že jde o chudší domácnosti. Podíl nákladů na bydlení v čase zůstává víceméně konstantní.

Tabulka č. 58 **Vývoj podílu nákladů na bydlení na disponibilních příjmech domácnosti (podle definice EU) podle počtu indikátorů bytové deprivace**

Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost?	podíl nákladů na bydlení na disponibilních příjmech				
	2005	2006	2007	2008	2009
0	0,21	0,21	0,20	0,21	0,21
1	0,21	0,22	0,22	0,23	0,23
2	0,21	0,22	0,23	0,23	0,24
3+	0,21	0,30	0,27	0,26	0,21
celkem	0,21	0,21	0,21	0,21	0,22
podíl domácností s náklady mezi 0-100 %	99,59%	99,53%	99,60%	99,46%	99,46%
Outliers	0,41%	0,47%	0,40%	0,54%	0,54%
celkem	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Pozn.: Do analýzy byly zařazeny pouze ty domácnosti, u kterých byl podíl nákladů na bydlení na příjmech mezi 0 % až 100 %. Vzhledem k definici disponibilních příjmů jsou tyto u některých domácností záporné nebo blízké nule. Podíl nákladů k disponibilním příjmům pak u těchto domácností vychází nelogicky – buď záporné číslo nebo číslo blízké nekonečnu. Jakékoliv matematické operace s využitím těchto domácností by hrubým způsobem zkreslily požadované výsledky. Tyto domácnosti jsou proto z analýz tohoto typu vyloučeny (outliers).

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

Výše uvedená tabulka naznačila, že podíl nákladů na bydlení k disponibilním příjmům nemusí mít souvislost s kvalitou bydlení (indikátory bytové deprivace). Dokonce se spíše zdá, že vyšší počet indikátorů je spojen s vyšším podílem nákladů na

4. České domácnosti a bydlení na datech SILC 2005-2009

bydlení na disponibilních příjmech. Níže uvedená tabulka tento problém pro rok 2009 nahlíží z jiného úhlu, kdy si všímá výše nákladů na bydlení na m² podlahové plochy. V případě bytů horší kvality (tři a více indikátory) pak vychází náklady domácnosti na m² nižší než u domácností bydlících v „kvalitnějších“ bytech (zvláště pozorovatelné je to u vlastnického a tržně nájemního typu bydlení). Vzhledem k tomu, že u těchto domácností tvoří náklady mírně vyšší podíl na disponibilních příjmech, lze to odůvodnit buď tím, že tyto domácnosti bydlí v bytech s větší rozlohou nebo že se jedná o chudší domácnosti s nižším disponibilním příjmem.

Tabulka č. 59 **Průměrné měsíční náklady na bydlení [Kč na m²] podle typu bydlení a počtu indikátorů bytové deprivace v roce 2009**

Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost?	vlastnické nebo družstevní	nájemní, pronajatý, podnájem (tržní)	nájemní, pronajatý, podnájem (regulovaný)	ostatní	celkem
0	62,11	126,77	104,68	44,77	70,95
1	61,17	134,10	103,45	47,71	79,47
2	59,92	127,71	112,99	55,63	78,87
3+	38,89	113,99	92,46	17,58	59,50
celkem	61,89	128,43	104,59	45,36	72,31

Zdroj: SILC 2009, vlastní úprava

4.4 Vývoj subjektivních postojů domácností ohledně nákladů na bydlení a jejich srovnání se skutečnou výší nákladů

Šetření SILC poměrně podrobně zjišťuje výši a strukturu nákladů, které souvisejí s bydlením. Tazatel se též respondentů ptá, nakolik pocítují, že náklady na bydlení jsou pro jejich domácnosti finanční zátěží. Respondent pak má možnost odpovědět: „velkou zátěží“ nebo „určitou zátěží“ nebo „žádnou zátěží“. Pro potřeby lepší prezentace a dalšího zpracování dat byly odpovědi „žádnou“ a „určitou zátěží“ sloučeny do jedné varianty. Základní přehled vývoje postojů domácností k otázce nákladů na bydlení ukazuje následující tabulka.

Tabulka č. 60 **Vývoj subjektivních postojů k otázce „Nakolik jsou náklady na bydlení finanční zátěží?“ (rel. v %)**

Jsou náklady velkou zátěží?	2005	2006	2007	2008	2009
určitou nebo žádnou zátěží	76,2	77,6	80,3	77,6	76,7
velkou zátěží	23,8	22,4	19,7	22,4	23,3
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

Z tabulky plyne, že počet domácností, pro které jsou náklady na bydlení velkou zátěží, v letech 2005-2007 pomalu klesal, aby pak do roku 2009 opět vzrostl na počáteční hodnoty. Můžeme jenom spekulovat, nakolik odpovědi na tuto otázku odrážejí změnu výše skutečných nákladů na bydlení a nakolik jsou ovlivněny jinými faktory,

jako třeba nastupující finanční a ekonomickou krizí v roce 2008 nebo prováděnou deregulací nájemního bydlení.

Další tabulka ukazuje, jak se liší průměrný podíl nákladů na bydlení vzhledem k disponibilnímu příjmu domácnosti a s ohledem na subjektivní hodnocení domácnosti o míře zatížení náklady na bydlení. Jestliže domácnost tvrdí, že náklady na bydlení pro ni představují velkou zátěž, její podíl nákladů na disponibilním příjmu je pro ni skutečně vyšší, než je tomu u domácnosti, pro kterou jsou náklady pouze určitou nebo žádnou zátěží. Ve sledovaném období zůstává skutečný podíl nákladů na bydlení na příjmech pro oba typy domácnosti neměnný.

Tabulka č. 61 **Vývoj podílu nákladů na bydlení k disponibilnímu příjmu pro domácnosti podle jejich subjektivního hodnocení výše nákladů na bydlení**

Jsou náklady velkou zátěží?	podíl nákladů na bydlení na disponibilních příjmech				
	2005	2006	2007	2008	2009
určitou nebo žádnou zátěží	0,19	0,19	0,19	0,19	0,20
velkou zátěží	0,27	0,28	0,28	0,28	0,28
celkem	0,21	0,21	0,21	0,21	0,22

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

Následující tabulka podrobněji ukazuje předchozí údaje za rok 2009 pro domácnosti v různých typech bydlení. Domácnosti obývající nájemní byty obecně ze svých disponibilních příjmů vynakládají vyšší částky na bydlení než domácnosti ve vlastnickém bydlení. Je přitom zajímavé, jak hodnotí výši nákladů na bydlení. Zatímco domácnosti ve vlastnickém bydlení, které prohlašují, že náklady na bydlení pro ně znamenají velkou zátěž, mají tyto náklady průměrně ve výši 24 % svých disponibilních příjmů, pro domácnosti v nájemním bydlení by tato výše průměrně nepředstavovala žádnou nebo pouze malou zátěž. Domácnosti v nájemním bydlení, pro které jsou náklady na bydlení velkou zátěží, jsou vystaveny průměrným nákladům 38-39 %.

Tabulka č. 62 **Náklady na bydlení k disponibilnímu příjmu pro domácnosti podle jejich subjektivního hodnocení a podle typu bytu v roce 2009**

Jsou náklady velkou zátěží?	vlastnické nebo družstevní	nájemní, pronajatý, podnájem (tržní)	nájemní, pronajatý, podnájem (regulovaný)	ostatní	celkem
	relativní četnosti domácností				
určitou nebo žádnou zátěží	79,2%	62,5%	68,6%	86,8%	76,7%
velkou zátěží	20,8%	37,5%	31,4%	13,2%	23,3%
celkem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	absolutní výše měsíčních nákladů na bydlení v Kč na m ²				
určitou nebo žádnou zátěží	61,16	130,94	100,82	44,84	69,73
velkou zátěží	64,71	124,25	112,83	48,81	80,79
celkem	61,89	128,43	104,59	45,36	72,31
	podíl nákladů na bydlení k disponibilnímu příjmu domácnosti				
určitou nebo žádnou zátěží	0,18	0,30	0,26	0,16	0,20
velkou zátěží	0,24	0,39	0,38	0,26	0,28
celkem	0,19	0,33	0,29	0,18	0,22

Zdroj: SILC 2009, vlastní úprava

4. České domácnosti a bydlení na datech SILC 2005-2009

To, že jsou domácnosti v nájemním typu bydlení vystaveny vyšší finanční zátěži související s bydlením než domácnosti ve vlastnickém bydlení, je poměrně logický důsledek toho, že tyto domácnosti kromě běžných nákladů musí hradit nájem vlastníkovu bytu (ať regulovaný nebo tržní). Absolutní výše nákladů na bydlení těchto domácností je proto vyšší. I z tohoto důvodu domácnosti obývající nájemní byty častěji svou situaci hodnotí tak, že náklady související s bydlením pro ně představují velkou zátěž. Co může být poměrně překvapující, je skutečnost, že zatímco výše podílu nákladů na bydlení se poměrně podstatně liší pro domácnosti podle subjektivního hodnocení výše nákladů na bydlení, absolutní výše nákladů je pro tyto domácnosti obdobná. V případě domácností s tržním nájmem je skutečná výše měsíčních nákladů pro domácnosti s „velkou zátěží“ dokonce nižší (124 Kč na m²) než v případě domácností s „určitou nebo žádnou zátěží“ (131 Kč na m²).

Předchozí tabulka ukázala podíl nákladů na disponibilním příjmu v roce 2009 pro domácnosti v různých typech bydlení. Domácnosti v nájemním bydlení mají pochopitelně podíl nákladů vyšší, přičemž rozdíl mezi podílem nákladů domácnosti v bytě s regulovaným a tržním nájmem není nikterak zásadní. Následující tabulka ukazuje, že tento rozdíl se v posledních čtyřech letech významně snížil. Zatímco ještě v roce 2005 byl uvedený podíl pro domácnosti v bytě s tržním nájmem 36 %, pro domácnosti v bytě se regulovaným nájmem jenom 26 % a do roku 2007 dokonce klesl na 25 %. Již v roce 2008 se ale projevil dopad zákona č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu a o změně občanského zákoníku, kdy podíl průměrných nákladů se zvýšil na 28 % a k dalšímu zvýšení pak došlo i v roce 2009 (srovnej s tabulkou č. 63). Naopak, v případě domácností v bytech s tržním nájmem došlo ve sledovaném období k mírnému poklesu podílu nákladů na bydlení k disponibilním příjmům. V případě domácností ve vlastnickém bydlení (nebo ostatní) se podíl nákladů na bydlení téměř nezměnil.

Tabulka č. 63 **Vývoj podílu nákladů na bydlení k disponibilnímu příjmu pro domácnosti dle typu bytu**

typ bytu	podíl nákladů na bydlení na disponibilních příjmech				
	2005	2006	2007	2008	2009
vlastnické nebo družstevní	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19
nájemní, pronajatý, podnájem (tržní)	0,36	0,33	0,32	0,33	0,33
nájemní, pronajatý, podnájem (regulovaný)	0,26	0,27	0,25	0,28	0,29
ostatní	0,17	0,16	0,17	0,17	0,18
celkem	0,21	0,21	0,21	0,21	0,22

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

Na začátku kapitoly věnující se bydlení byly použity indikátory materiální deprivace bydlení (SI-C12), v následující části použijeme jiný indikátor, který se ptá, jestli je podíl nákladů na bydlení vyšší, než 40 % (SI-S5 Housing overburden rate). Vývoj počtu domácností, jakož i jejich průměrné náklady na bydlení shrnuje následující tabulka.⁶

⁶ Při použití metodiky výpočtu ukazatele „Housing overburden rate“ schválené Eurostatem bychom dostali vyšší četnosti pro domácnosti ve vlastnickém a družstevním bydlení, než ukazuje tabulka č. 64. Je tomu tak proto, že Eurostat mezi náklady na bydlení řadí též úrokové náklady úvěrů na bydlení, tento údaj ale v českých mikrodátech SILC není dostupný. Druhou odchylkou je nevyločení dávek na bydlení (housing allowances) z nákladů na bydlení a z rozhodných příjmů - ukazatel Eurostatu sleduje podíl nákladů po zohlednění příslušných dávek, ukazatel použitý v tabulkách č. 63 a 64 pak výše nákladů není stanovena s ohledem na příslušné dávky.

Tabulka jenom podtrhuje předchozí zjištění: pokud nebereme v úvahu náklady na pořízení vlastního bytu (např. úrokové náklady), jsou domácnosti využívající vlastnické bydlení vystaveny celkově nižší finanční zátěži související s bydlením a pouze u některých z nich tato zátěž přesahuje hodnotu 40 %. Naproti tomu tato finanční zátěž je u domácností využívajících nájemní bydlení mnohem vyšší a v roce 2009 cca každá čtvrtá domácnost platí za bydlení vyšší částku, než odpovídá 40 % jejich disponibilních příjmů. Zajímavé je též srovnání domácností s tržním a regulovaným nájmem. Zatímco u domácností s tržním nájmem je podíl domácností s náklady vyššími než 40 % disponibilních příjmů víceméně konstantní v čase, u domácností s regulovaným nájmem je vidět, že po roce 2007 rychle roste počet domácností s podílem nad 40 %.

Tabulka č. 64 **Vývoj podílu nákladů na bydlení k disponibilnímu příjmu pro domácnosti podle typu bydlení**

Je podíl nákladů na bydlení vyšší než 40 % disponibilních příjmů?		typ bydlení									
		vlastnické nebo družstevní		nájemní, pronajatý, podnájem (tržní)		nájemní, pronajatý, podnájem (regulovaný)		ostatní		celkem	
		podíl nákladů	četnost v %	podíl nákladů	četnost v %	podíl nákladů	četnost v %	podíl nákladů	četnost v %	podíl nákladů	četnost v %
2005	ano	0,52	5%	0,58	33%	0,53	13%	0,49	5%	0,54	8%
	ne	0,17	95%	0,25	67%	0,22	87%	0,15	95%	0,18	92%
	celkem	0,19	100%	0,36	100%	0,26	100%	0,17	100%	0,21	100%
2006	ano	0,53	5%	0,52	29%	0,53	14%	0,53	3%	0,53	8%
	ne	0,17	95%	0,25	71%	0,23	86%	0,15	97%	0,19	92%
	celkem	0,19	100%	0,33	100%	0,27	100%	0,16	100%	0,21	100%
2007	ano	0,51	5%	0,55	27%	0,51	12%	0,56	4%	0,52	7%
	ne	0,17	95%	0,24	73%	0,22	88%	0,16	96%	0,18	93%
	celkem	0,19	100%	0,32	100%	0,26	100%	0,17	100%	0,21	100%
2008	ano	0,51	6%	0,54	28%	0,53	16%	0,56	3%	0,52	9%
	ne	0,17	94%	0,24	72%	0,23	84%	0,16	97%	0,18	91%
	celkem	0,19	100%	0,33	100%	0,28	100%	0,17	100%	0,21	100%
2009	ano	0,51	6%	0,53	31%	0,55	20%	0,51	6%	0,52	9%
	ne	0,17	94%	0,24	69%	0,23	80%	0,16	94%	0,18	91%
	celkem	0,19	100%	0,33	100%	0,29	100%	0,18	100%	0,22	100%

Zdroj: SILC 2005-2009, vlastní úprava

4.5 Závěry

Tato kapitola dává do souvislosti náklady na bydlení domácností v ČR, kvalitu bydlení a vlastní postoje domácností k výši nákladů. Volně vychází z indikátorů chudoby a materiální deprivace, které dnes pro hodnocení příjmové a sociální situace domácností zemí EU používá Eurostat a které jsou počítány na základě každoročního šetření EU-SILC. Kapitola hodnotí hlavně vývoj sledovaných ukazatelů za domácnosti mezi roky 2005 až 2009 a v některých ohledech blíže rozebírá stav v roce 2009.

Mezi roky 2005 a 2009 se v České republice zvýšil celkový počet domácností asi o 100 tisíc (nárůst o 2,5 %). Většina českých domácností bydlí ve vlastnickém typu bytů, přičemž tento segment bydlení rostl nejrychleji. Domácnosti dále bydlí v nájemních bytech, přičemž čtvrtinu lze považovat za byty s tržním nájmem a tři čtvrtiny za byty s nájmem regulovaným. Vzhledem k privatizaci (municipálního) bytového fondu a vzhledem k probíhající deregulaci cen bydlení se počet domácností v bytech s regulo-

vaným nájmem ve sledovaném období snížil asi o 130 tisíc. Z hlediska druhu bydlení můžeme říci, že nájemní typ bydlení využívají ve větší míře chudší domácnosti (nižší decilové skupiny).

Při každoročním šetření jsou domácnosti dotazovány na kvalitu jejich bydlení, na výši nákladů spojených s bydlením a na jejich schopnost tyto náklady hradit. Ve sledovaném období jsme využili čtyři otázky zkoumající kvalitu bydlení, na základě kterých jsme každé domácnosti mohli přiřadit až čtyři ukazatele materiální deprivace v bydlení. Nejčastěji uváděným problémem je vlhkost v bytě (14 % domácností v roce 2009), naopak téměř všechny domácnosti mají svou koupelnu a samostatné WC. Naprostá většina domácností obývá byty, kterým nebyl přiřazen žádný indikátor deprivace (přes 80 %), navíc se zdá, že kvalita bydlení ve sledovaném období mírně roste. Rovněž můžeme říci, že pouze minimum domácností obývá byty, které v sobě kombinují více než jeden indikátor deprivace v bydlení. Obecně menší problémy s kvalitou bydlení mají domácnosti obývající vlastnické bydlení nebo družstevní byty.

S ohledem na kvalitu bydlení můžeme konstatovat, že nižší náklady na bydlení vidíme u méně kvalitních bytů (hodnoceno indikátory materiální deprivace v bydlení). Toto ovšem platí, pouze pokud prezentujeme náklady na m². Pokud porovnáváme výši nákladů s disponibilními příjmy domácnosti, tento podíl se zhoršující se kvalitou bydlení naopak roste, což je dáno tím, že nižší kvalita bydlení je do značné míry spojena s rizikem příjmové chudoby domácnosti. I když v absolutní výši ve sledovaném období let 2005-2009 náklady na bydlení rostou, jejich podíl k disponibilním příjmům zůstává průměrně (za všechny domácnosti) konstantní.

Rozdílné náklady (v absolutní i relativní výši) na bydlení můžeme pozorovat u domácností podle různého typu bydlení. Nejnižším nákladům jsou vystaveny domácnosti ve vlastnickém bydlení, i když v tomto případě prezentované statistiky zkresluje okolnost, že nezapočítáváme náklady na pořízení vlastnického bydlení (úrokové náklady úvěrů nebo náklady ušlé příležitosti). Mnohem vyšším nákladům jsou pak vystaveny domácnosti v nájemním bydlení, přičemž tyto náklady ve sledovaných letech zásadním způsobem ovlivnila prováděná deregulace nájemního bydlení. Zatímco ještě v roce 2005 byl rozdíl mezi náklady na bydlení u bytu s tržním a regulovaným nájmem téměř 51 Kč na m², v roce 2009 byl tento rozdíl již jenom 24 Kč na m². Zatímco podíl nákladů na bydlení k disponibilním příjmům se v případě domácností s tržním nájmem ve sledovaném období snížil o 3 p. b., v případě domácností s regulovaným nájmem se o 3 p. b. zvýšil. Vzhledem k tomu, že v roce 2009 ještě není deregulace nájemného ukončena, lze i v následujících letech očekávat další vývoj v nákladech domácností na bydlení.

Charakter bydlení a s tím související náklady na bydlení mají svůj odraz v tom, jak domácnosti cítí svou schopnost hradit tyto náklady. V roce 2009 představovaly pro 23,3 % domácností náklady na bydlení velkou zátěž. Mezi roky 2005 a 2009 se tento podíl domácností nezměnil, do roku 2007 jsme ale mohli pozorovat klesající podíl domácností, pro které náklady představují „velkou zátěž“, od roku 2007 pak tento podíl naopak mírně roste. Z pohledu druhu bydlení lze říci, že tento podíl je vyšší pro domácnosti v nájemním bydlení, zvláště pak pro domácnosti platící tržní nájemné, naopak je nižší pro domácnosti ve vlastnickém bydlení. Subjektivní postoj k výši nákladů na bydlení lze dát do souvislosti s počtem domácností, pro které je podíl nákladů na bydlení na disponibilním příjmu vyšší než 40 %. V roce 2009 je těchto domácností 9 %, přičemž toto číslo je značně vyšší pro domácnosti v nájemním bydlení a nižší pro domácnosti ve vlastnickém bydlení.

Sledované období let 2005-2009 lze charakterizovat klesající mírou nezaměstnanosti (šetření v roce 2009 se uskutečnilo na jaře, kdy míra nezaměstnanosti

v prvním čtvrtletí se oproti předchozímu čtvrtletí zvýšila na 5,8 %) a rostoucími příjmy domácností (SILC 2009 pracuje s příjmy za rok 2008). Zásadní otázkou přitom bude, nakolik nástup ekonomické krize ovlivnil sledované ukazatele a jak se změnila dostupnost bydlení pro české domácnosti. Rovněž pokračující deregulace bydlení bude zásadním faktorem, který bude v příštích letech ovlivňovat náklady na bydlení. S ohledem na výše popsané skutečnosti bude proto potřebné sledovat, nakolik rostoucí náklady na bydlení, spolu s poklesem disponibilních příjmů ovlivní rozsah a strukturu chudoby u českých domácností a nakolik může být rostoucí chudoba doprovázena snižující se kvalitou bydlení. Domníváme se proto, že zjištění této kapitoly jenom potvrzují potřebu řešit oblast bydlení systémově a vrátit se k podobné analýze po uvolnění dalších dat z šetření EU-SILC.

5. Indikátory materiální deprivace v mezinárodním srovnání

5.1 Důvod využití a struktura indikátorů

Od lisabonského zasedání Rady Evropy v roce 2000 se Evropská unie zaměřuje na boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení s využitím tzv. Otevřené metody koordinace. Klíčovým prvkem je mj. i soubor indikátorů, odsouhlasený společně Evropskou komisí a všemi členskými státy k tomu účelu, aby bylo možné sledovat pokrok dosažený ve vztahu k společně přijatým cílům sociálního začleňování v EU.

Na Evropské radě v Laekenu v roce 2001 bylo přijato 18 indikátorů. Následně Výbor pro sociální ochranu - Social Protection Committee (SPC) a jeho skupina pro indikátory - Indicators Sub-Group je dále rozpracovali. V roce 2009 SPC přijal soubor indikátorů a kontextuální indikace v oblasti bydlení a materiálních podmínek.⁷

Hlavní indikátor finanční chudoby je relativní indikátor, známý jako míra rizika chudoby (procento populace pod prahem chudoby), užívaný již od rozhodnutí Rady ministrů v roce 1975. Pro tento přístup existuje též silná podpora sociálně-vědní komunitou, neboť v poválečném období je chudoba chápána jako relativní koncept, jenž přesahuje pojetí chudoby jako nedostatek v uspokojení základních životních potřeb, avšak zahrnuje i jistý standard sociální participace a fungování ve společnosti.

Společně přijaté indikátory pak zahrnují:

- riziko chudoby podle různých úrovní hranice chudoby (40%, 50%, 60% a 70% národního mediánu ekvivalizovaného příjmu domácností podle počtu a věku osob),
- mezeru chudoby (objem chybějících příjmů chudých k dosažení hranice chudoby),
- riziko chudoby měřené k určitému časovému okamžiku (podle hodnoty hranice chudoby platné v tomto okamžiku se poměruje další vývoj),
- setrvalé (persistent) riziko chudoby (v určitém období),
- materiální deprivace (sada indikátorů, viz níže).

Od vstupu nových členských států nabyly na významu právě indikátory materiální deprivace. Nové členské země mají totiž mnohem nižší úroveň mediánových příjmů a též mnohem užší příjmové rozložení než ostatní země EU. A tak práh chudoby je v těchto zemích položen mnohem níže a také se pak nachází méně osob pod hranicí chudoby.

Navíc, relativní míra rizika chudoby je spojena s dalšími metodologickými problémy:

- příjem je jen nepřímým měřítkem životního standardu
- příjem sám o sobě není příliš dobrým indikátorem o kontrole nad zdroji (nebere v úvahu možnosti půjčovat si, využití úspor, darů a hodnotu domácí produkce)
- 60 % mediánu (či jiná hranice) je vždy arbitrární hranice

⁷ viz <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=756&langId=en>

- přijatá ekvivalenční škála - modifikovaná škála OECD - nemá vědecké opodstatnění (a byla například experty OECD opuštěna⁸).

Navíc, záleží na úrovni výdajů na určité nezbytné komodity a podílu těchto výdajů na příjmech. Typicky jde například o výdaje na bydlení. Teprve po jejich uhrazení zbývají domácnostem disponibilní příjmy, jež mohou zajistit jejich potřeby.

Z výše uvedených důvodů je pak obtížné přesně interpretovat, co vlastně znamená riziko chudoby (pozice pod 60 % mediánu ekvivalizovaného příjmu) pro ty, kteří se v tomto příjmovém pásmu nacházejí. Avšak jde právě o to, co si mohou chudí lidé se svými zdroji dovolit, tedy jaký životní standard jim jejich příjem umožňuje, s ohledem na další okolnosti.

Indicators Sub Group (Social Protection Committee) proto pracovala na indikátorech materiální deprivace a také se věnovala ilustracím vztahu k riziku příjmové chudoby - dnes existuje řada studií k tomuto tématu.⁹ Hlavní úsilí se zaměřilo právě k rozpracování a většímu využití indikátorů materiální deprivace. Guio¹⁰ analyzovala indikátory deprivace zahrnuté v EU SILC (2005) a rozlišila mezi nimi jako relevantní tyto:

- **5 indikátorů napjaté výdajové situace:**

- *domácnost si nemůže dovolit*
 - neočekávané výdaje
 - týden dovolené ročně mimo domov
 - má nedoplatky (hypotéka či nájem, účty)
 - maso, kuře či rybu každý druhý den
 - dostatečně vytápět byt

- **4 indikátory vybavení**

- *domácnost si nemůže dovolit (i když by chtěla)*
 - pračka, barevný TV, telefon, auto

- **5 indikátorů bydlení**

- vlhký byt, tmavý byt, byt bez WC a sprchy v bytě, nedostatečný prostor (definován jako nižší počet místností k počtu osob), nebyl zatím definitivně zahrnut další uvažovaný indikátor vyšších nákladů na bydlení než 40 % příjmu domácnosti.

⁸ Nyní je používána odmocnina členů domácnosti (a hranice 50% medián, viz OECD (2008) *Growing Unequal*, Paris: OECD.

⁹ viz například Kangas, O. and Ritakallio, V. (2007), Whelan, C. and Maitre, B. (2008) Whelan, C., Nolan, B. and Maitre, B. (2008) Guio, A.-C. (2009).

¹⁰ Guio, A.-C. (2009)

5.2 Srovnání míry deprivace v České republice a v zemích EU

Výsledky srovnání situace v materiální deprivaci v ČR v porovnání s jinými zeměmi EU zachycuje tabulka v příloze ke kapitole č. 5, a to podle 15 indikátorů uvedených v příloze.

Na rozdíl od indikátorů rizika příjmové chudoby, v nichž patří Česká republika k nejlepším zemím v EU, v oblasti materiální deprivace zaostává za většinou zemí EU-15, zatímco oproti ostatním novým členským zemím vykazuje příznivější výsledky.

Celkově, srovnáváno s průměrem zemí EU, má Česká republika mírně horší výsledky v deprivaci v **položkách** základních životních potřeb, jako jsou:

Neočekávané výdaje jsou problémem (nad 7 500 Kč) - 38 % proti 34 % průměru EU, nemůže si dovolit týden dovolené ročně mimo domov - 39 % proti 36 % průměru EU, nemůže jíst maso alespoň obden - 12 % oproti průměru 9 % v EU, nemá možnost pořídit si auto - 11 % oproti 9 % v EU. Pokud jde o bydlení: nedostatek prostoru v bytě (51 % proti 31 %) a současně náklady na bydlení představují větší břemeno než 40 % příjmů (46 % proti průměru 42 % v EU). Naproti tomu jsou výsledky ČR příznivější v ostatních položkách - jedná se ovšem o položky, kde míra deprivace nedosahuje obecně vysokých hodnot a nejsou proto až tak významné.

Tabulka č. 65 pak shrnuje procento populace, jíž chybí specifikovaný počet položek („Guio index“). Lze sledovat, že 50,7 % populace v EU jako celek nepostrádá žádnou položku deprivace a méně než 0,1 % populace v EU postrádá všech 9 položek (bez indikátorů bydlení).

5. Indikátory materiální deprivace v mezinárodním srovnání

Tabulka č. 65 **Procento osob podle počtu položek, v nichž jsou deprivováni (Guio index) EU SILC 2008, bez indikátorů deprivace v bydlení**

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	celkem
AT	57,0	17,7	11,6	7,4	4,1	1,7	0,4	0,2	0,0	0,0	100,0
BE	64,5	14,0	9,9	6,0	3,5	1,5	0,5	0,1	0,0	0,0	100,0
BG	9,6	24,5	15,0	19,4	15,6	8,7	4,2	1,9	1,1	0,1	100,0
CY	40,8	17,6	18,3	15,1	6,6	1,3	0,3	0,0	0,0	0,0	100,0
CZ	48,0	18,6	17,3	9,4	4,5	1,5	0,6	0,1	0,1	0,0	100,0
DE	57,3	16,9	12,8	7,5	3,9	1,2	0,3	0,0	0,0	0,0	100,0
DK	69,9	18,2	6,9	3,5	1,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
EE	47,2	26,0	14,4	7,6	3,4	0,9	0,3	0,1	0,1	0,0	100,0
ES	56,3	19,1	15,8	6,2	1,9	0,5	0,1	0,0	0,0	0,0	100,0
FI	61,4	17,7	11,8	5,7	2,5	0,8	0,1	0,1	0,0	0,0	100,0
FR	56,1	17,8	14,3	7,1	3,3	1,0	0,3	0,0	0,0	0,0	100,0
GR	40,0	23,0	15,2	10,6	7,0	3,4	0,6	0,2	0,1	0,0	100,0
HU	17,0	20,3	25,7	19,2	10,1	5,4	1,8	0,5	0,0	0,0	100,0
IE	52,1	19,4	15,0	8,1	3,7	1,4	0,4	0,0	0,0	0,0	100,0
IS	69,5	21,1	6,8	1,7	0,7	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
IT	48,1	20,9	14,9	8,6	4,6	2,0	0,7	0,2	0,0	0,0	100,0
LT	29,8	24,3	18,9	12,0	8,2	4,4	1,8	0,5	0,1	0,0	100,0
LU	76,6	12,8	7,1	2,8	0,5	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
LV	26,0	18,9	19,8	16,2	9,6	5,8	2,4	0,9	0,3	0,1	100,0
NL	74,0	12,7	8,1	3,7	1,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
NO	81,2	9,4	4,9	2,6	1,3	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0	100,0
PL	27,3	18,6	21,8	14,6	10,5	5,3	1,6	0,3	0,1	0,0	100,0
PT	30,3	24,3	22,4	13,3	6,2	2,3	0,8	0,3	0,0	0,0	100,0
RO	15,8	15,5	18,1	17,4	14,1	9,5	5,2	3,2	1,0	0,3	100,0
SE	74,2	14,4	6,9	3,1	1,1	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	100,0
SI	46,1	20,9	16,1	10,3	4,8	1,5	0,3	0,0	0,0	0,0	100,0
SK	32,0	21,2	19,0	16,0	8,4	2,2	0,9	0,2	0,1	0,0	100,0
UK	64,4	13,2	11,9	6,4	3,1	0,9	0,2	0,0	0,0	0,0	100,0
celkem	50,7	17,7	14,6	8,8	4,9	2,1	0,8	0,3	0,1	0,0	100,0

Pramen: (Bradshaw 2010)

V České republice situace zhruba odpovídá průměru situaci v EU - i když deprivace v ČR, jak jsme už argumentovali, se týká spíše podstatnějších položek. Asi 51 % populace EU není deprivováno v žádné z položek, v ČR je to 48 %. Ve třech a více položkách je pak deprivováno v ČR 9,4% populace, v EU je to 8,8 %.

Tabulka č. 66 shrnuje počet položek, v nichž jsou osoby deprivovány (podle 'composite Guio index', jenž zahrnuje oblast bydlení). Je vidět, že v průměru v zemích EU 39,4 % osob není deprivováno v žádné položce a méně než 0,1 % je deprivováno v 13 položkách.

5. Indikátory materiální deprivace v mezinárodním srovnání

Tabulka č. 66 **Procento osob podle počtu položek, v nichž jsou deprivováni EU SILC 2008, včetně indikátorů deprivace v bydlení (composite Guio index)**

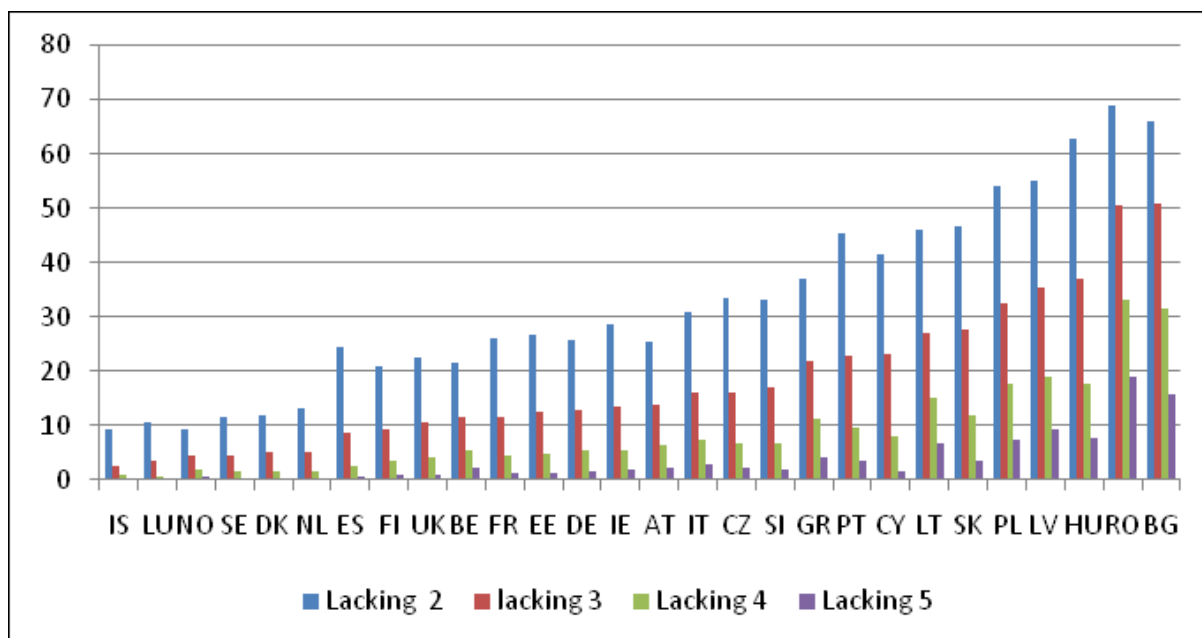
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	celkem
AT	39,4	26,3	13,5	8,9	5,7	3,5	1,8	0,6	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
BE	53,0	21,0	10,3	6,8	4,1	2,6	1,4	0,6	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
BG	1,6	9,9	16,9	14,9	15,5	12,2	9,7	8,0	4,7	2,7	2,1	1,0	0,9	0,1	100,0
CY	33,8	18,5	17,3	14,9	10,5	3,7	1,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
CZ	23,9	29,1	18,6	12,9	8,3	4,1	1,9	0,7	0,4	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	100,0
DE	44,9	22,1	13,7	9,3	5,8	2,5	1,1	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
DK	58,4	24,4	9,0	4,9	1,9	1,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
EE	17,7	30,1	19,9	14,1	8,1	5,2	2,6	1,3	0,5	0,4	0,1	0,0	0,1	0,0	100,0
ES	47,8	22,4	15,4	8,5	4,1	1,2	0,5	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
FI	52,8	20,0	13,2	7,4	3,8	2,0	0,6	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
FR	44,4	22,0	14,9	8,8	5,6	2,7	1,0	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
GR	19,3	27,0	18,6	13,6	9,7	6,4	3,4	1,4	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
HU	6,3	14,9	18,7	20,5	16,6	10,1	6,1	3,8	1,8	0,8	0,4	0,2	0,0	0,0	100,0
IE	45,5	21,5	15,0	9,2	4,7	2,6	1,1	0,5	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
IS	47,9	33,2	12,4	4,1	1,6	0,7	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
IT	27,6	27,1	17,7	12,1	7,4	4,2	2,4	1,0	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
LT	9,3	20,8	18,8	15,5	11,3	10,0	6,2	4,0	2,1	1,1	0,6	0,1	0,1	0,0	100,0
LU	58,2	24,0	9,7	4,8	2,4	0,7	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
LV	6,5	18,6	16,4	16,3	14,8	10,0	7,6	4,0	2,4	1,9	1,0	0,5	0,1	0,0	100,0
NL	61,7	20,8	8,8	5,1	2,5	0,7	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
NO	69,6	17,3	6,6	3,2	1,8	1,0	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
PL	12,4	19,5	16,5	17,2	13,3	8,8	6,0	3,1	1,7	1,0	0,4	0,1	0,0	0,0	100,0
PT	21,1	22,3	20,2	16,1	10,2	5,1	2,9	1,2	0,4	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	100,0
RO	3,9	12,1	11,2	12,3	13,2	11,8	10,5	8,5	6,9	3,6	3,2	1,9	0,7	0,2	100,0
SE	58,6	24,4	9,2	4,4	2,2	1,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
SI	17,3	29,3	19,1	14,1	10,2	5,6	2,8	1,0	0,3	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	100,0
SK	12,3	26,4	19,6	17,4	13,0	6,7	2,6	1,1	0,4	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	100,0
UK	51,4	20,4	12,0	8,0	4,9	2,5	0,6	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
celkem	37,0	21,9	14,6	10,5	7,0	4,0	2,3	1,3	0,7	0,3	0,2	0,1	0,1	0,0	100,0

Pramen: (Bradshaw 2010)

V ČR jen 24 % populace není deprivováno v žádné položce, v EU je to ale 38 %, v Německu například 45 %, v Rakousku 39 %. V ČR je ovšem více osob deprivovaných v jedné až tří položkách, počty vícenásobně deprivovaných (ve více než třech položkách) v ČR a v průměru EU se postupně vyrovnávají. Například ve čtyřech a více položkách je v ČR deprivováno 8,3 % osob, v EU je to 7 %, v Německu 5,8 % a v Rakousku 5,7 %.

Graf č. 1 řadí země EU podle míry deprivace v 2+ až 5+ položkách z 9 položek (Guio index). Ukazuje, že Česká republika patří k horšímu průměru EU, když situace je zde přitom podobná jako v Itálii a Slovinsku, pokud jde o země EU-15, horší je situace v Portugalsku a Řecku. Ostatní nové země EU vykazují vyšší míru deprivace než ČR.

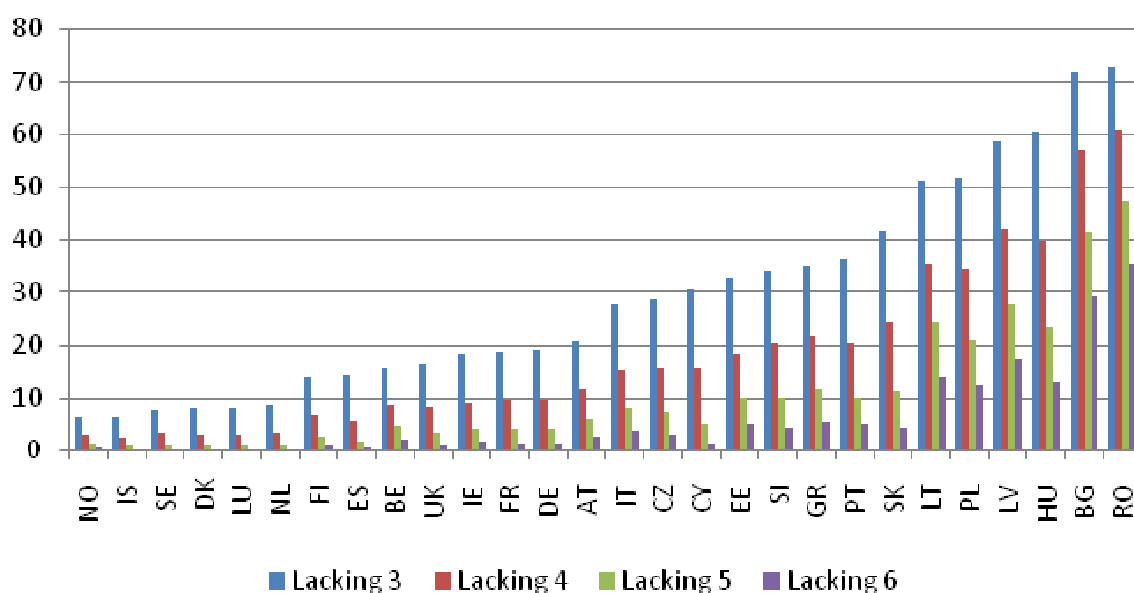
Graf č. 1 **Procento domácností deprivovaných v počtu položek 2+, 3+, 4+ a 5+ (podle Guio) EU SILC 2008**

Pramen: (Bradshaw 2010)

Graf č. 2 pak řadí země EU podle míry deprivace v 3+ až 6+ položek (podle 'Guio composite index'). Opět se potvrzuje, že Česká republika patří k horšímu průměru EU, když situace je podobná jako v Itálii (o něco lepší), Kypru, Estonsku a Slovinsku, Portugalsku a Řecku (o něco horší). Ostatní nové země EU vykazují opět vyšší míru deprivace než ČR.

Graf č. 2 **Procento domácností deprivovaných v počtu položek 3+, 4+, 5+ a 6+ (composite deprivation index) EU SILC 2008**

Pramen: (Bradshaw 2010)

Závěry a doporučení

Zjištění prezentovaná v této studii ukazují, že míra rizika příjmové chudoby je v České republice relativně nízká - do 10 % a dokonce v letech 2007-2009 klesala (podle dat o příjmech z roku 2007 i 2008, 2009) a je mezi nejnižšími v Evropě a; totéž platí pro pracující populaci (riziko chudoby bylo mezi 3-4 %). Toto pozitivní zjištění ale není třeba přeceňovat: totiž, výrazně jsou ohroženy příjmovou chudobou některé kategorie populace: v první řadě nezaměstnaní a vedle toho neúplné rodiny s dětmi i početnější rodiny s dětmi. Rovněž věk (více jsou ohroženi lidé mezi 18 a 25 roky, tedy na počátku životního startu) a horší zdravotní stav hrají významnou roli. Koncentrace rizika příjmové chudoby je dosti výrazná, a jestliže je efektivita systému sociálního zabezpečení při eliminaci rizika chudoby jako celku relativně dobrá, v případech uvedených kategorií populace je obecně nižší.

Nízké riziko chudoby u pracující populace v České republice je hlavním důvodem celkově nízkého rizika chudoby. Podobně k této situaci přispívá i nízké riziko chudoby u důchodců. Naopak, riziko chudoby u nezaměstnaných dosahuje až 48 %, což je vyšší než je průměr v EU-27 (42 %). Podle dat SILC 2008 (vlastní výpočty) ovšem zjišťujeme u pracující populace značné rozdíly, především podle vzdělání. Vyšší je i riziko chudoby u samostatně výdělečně činných, což poněkud kontrastuje s jejich nižší mírou materiální deprivace: lze předpokládat, že vyšší riziko chudoby je částečně důsledkem podhodnocení jejich reálných příjmů (zejména vliv odpočitatelných paušálních částek z příjmů). Nejpodstatnější rozdíly pak zjišťujeme podle typu domácnosti. Prokazuje se, že počet dětí a neúplnost domácnosti hrají u pracující populace největší roli. Osoby, které žijí v domácnostech s dětmi, představují 70 % pracující populace, která je ohrožena rizikem chudoby.

Míra materiální deprivace je mírně horší, než je evropský průměr, vyšší než v starých zemích EU, o něco nižší než v nových zemích EU, opět výrazně postiženy jsou některé kategorie populace - v podstatě dosti obdobné těm, jež jsou ohroženy příjmovou chudobou. Zejména je v České republice patrná výrazná deprivace v indikátorech, jež souvisejí s kvalitou bydlení a zatížením rodin náklady na bydlení. Zatížení domácností náklady na bydlení narůstá v posledních letech, zjevně i v souvislosti s deregulací nájmu, která ještě není zdaleka dokončena. Tato zjištění je třeba zdůraznit, neboť příjmová chudoba s ohledem na specifické vlastnosti příjmového rozložení neindikuje spolehlivě riziko materiální deprivace a sociálního vyloučení.

Opatření vhodná k eliminaci rizika chudoby, materiální deprivace a sociálního vyloučení jsou s ohledem na povahu problému (více provázaných příčin) relativně komplexní a zde se soustředíme jen na vybraná z nich, ta, která souvisejí se systémem aktivní politiky zaměstnanosti a hmotné nouze, neboť ta jsou směřována přímo ke kategoriím populace ohroženým rizikem chudoby a sociálního vyloučení.

Práce se nezabývala posuzováním opatření v této oblasti, návrhy opíráme spíše o reflexi zjištěných příčin rizik chudoby a materiální deprivace - jako je nezaměstnanost, případně neaktivita spojená s péčí o děti, u pracující populace pak vedle pozice na trhu práce dané kvalifikací zejména úplnost a početnost domácnosti (dětí), role rostoucích nákladů na bydlení, u rizikům chudoby a deprivace vystavené populace pak značná role systému dávek (částečně i u pracující populace s dětmi v riziku chudoby). Řada opatření byla zohledněna v Plánu sociálního začleňování ČR (na roky 2008-2010) a v průběhu roku 2010 byla specifikována v materiálu ČR k Roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Evropská komise zdůrazňuje ve svých materiálech opakovaně

zejména zajištění přístupu k trhu práce a vedle toho adekvátní podporu příjmů lidí ohrožených rizikem chudoby jako dvě základní strategie.

S ohledem na profil rizika chudoby a materiální deprivace v České republice je potřeba zdůraznit, že jako nevýznamnější opatření vedle nástrojů, jež posilují pobídky k práci, které byly rozvíjeny v posledních letech, mohou být přínosná i následující:

Oblast zaměstnanosti:

- Rozvíjení opatření aktivní politiky zaměstnanosti pro kategorie nejvíce ohrožené (zejména dlouhodobou) nezaměstnaností, s větším důrazem na nekvalifikované či pracovníky se zastaralou kvalifikací, zdravotně handicapované, starší pracovníky a vedle toho mládež (absolventy škol). Současně může být účelné provázat podpory v nezaměstnanosti a sociální dávky s dalšími podmínkami, jako je účast v programech rekvalifikací či na podporovaných pracovních místech.
- Může být přínosné důsledněji zkvalitňovat individuální podporu při hledání zaměstnání a poradenství zejména ve vztahu k výše uvedeným kategoriím pracovní síly.
- Rozvíjení opatření k harmonizaci pracovního a rodinného života, zejména služeb péče o děti ve věku od dvou let.
- Omezování role šedé ekonomiky, a naopak podpora malému a střednímu podnikání se zvláštním zřetelem na ohrožené kategorie na trhu práce.

Adekvátní příjem v případě rizikem chudoby a materiální deprivací ohrožených kategorií populace:

- Ve vztahu k příjemcům dávek hmotné nouze by bylo účelné jim garantovat možnosti účasti ve veřejné službě, případně ve veřejně prospěšných pracích, neboť ty podmiňují výši dávek hmotné nouze (a zavázat v tomto směru obce): mělo by to i pozitivní vliv na jejich motivaci k aktivitě.
- Bude vhodné sledovat vývoj cen ve vazbě na deregulace nájmu a změny v oblasti DPH a valorizovat odpovídajícím způsobem hodnotu sociálních dávek hmotné nouze, i dalších dávek pro rodiny s dětmi.

Literatura

Bradshaw, J. a Mayhew, E. 2010. THE MEASUREMENT OF EXTREME POVERTY. SECOND DRAFT FINAL REPORT, University of York, June 17 2010.

ČSÚ 2010. Příjmy a životní podmínky domácností v roce 2009. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/publ/3012-10->.

European Commission 2009a. *Inclusion Indicators*. Update: July 2008 partially revised October 2008.

European Commission 2009b. *Indicators for monitoring the Employment Guidelines including indicators for additional employment analysis 2009 compendium*. Latest update: 03/11/2009.

Guio, A-C (2009) What can be learned from deprivation indicators in Europe? Paper presented at the Indicators subgroup of the Social Protection committee, Eurostat Methodological Working Papers.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-09-007/EN/KS-RA-09-007-EN.PDF

Kangas, O. and Ritakallio, V. (2007) Relative to what? Cross national pictures of European poverty measured by regional, national and European standards, *European Societies*, 9, 2, 119-145.

Whelan, C. and Maitre, B. (2008) Comparing Poverty indicators in an enlarged EU, *ESRI working paper* 263.

Whelan, C., Nolan, B. and Maitre, B. (2008) Measuring material deprivation in the enlarged EU, *ESRI Working Paper* 249.

Přílohy

Popis ukazatelů ke kapitole č. 2

Míra rizika chudoby - podíl osob s celkovými příjmy nižšími než 60 % příjmového mediánu

Mezera chudoby (relativní propad příjmů) - rozdíl mezi průměrným příjmem osob pod hranicí chudoby a stanovenou hranicí chudoby (vyjadřuje se v % z této hranice)

Index rizika chudoby - je podíl chudých domácností (osob) a celkového podílu domácností (osob) v celku populace

Druh domácnosti podle pracovní aktivity:

- **pracující**, aspoň jeden člen domácnosti je ekonomicky aktivní (zaměstnaný)
- **nepracující - nezaměstnané**, domácnost bez ekonomicky aktivního člena a aspoň jeden člen je nezaměstnaný
- **nepracující důchodci**, domácnost bez ekonomicky aktivního člena nebo nezaměstnaného a aspoň jeden člen je neprac. důchodce
- **nepracující** - ostatní neaktivní, domácnost bez ekonomicky aktivního člena (zaměstnaného)

Druh domácnosti podle pracovní aktivity:

- **úplná rodina** = úplná čistá rodina + úplná rodina s dalšími příbuznými
- **neúplná rodina** = neúplná rodina čistá + neúplná rodina s dalšími příbuznými
- **nerodinná domácnost** = domácnost netvořící rodinu, např. dvě sestry

Druh domácnosti - typ EU

- jednotlivec, mladší 65 let
- jednotlivec, 65 let a více
- dvojice dospělých *), oba mladší 65 let
- dvojice dospělých *), aspoň jeden 65 let a více
- ostatní domácnosti bez dětí *)
- dvojice dospělých s 1 dítětem *)
- dvojice dospělých se 2 dětmi *)
- dvojice dospělých se 3 a více dětmi *)
- jeden dospělý (bez partnera, nemusí být rodič) s aspoň jedním dítětem *)
- ostatní domácnosti s dětmi *)

*) dítě = závislé děti do 16 let a dále děti ve věku 16-24 let, pokud v době šetření nepracovaly nebo nebyly nezaměstnané a žily v domácnosti s alespoň jedním svým rodičem

dvojice dospělých = jakékoliv 2 osoby, které nejsou závislými dětmi, přičemž nemusí být rodiči ani partnery

Druh domácnosti podle vzdělání:

- **vysoká úroveň**, aspoň jeden z partnerů VŠ
- **střední úroveň**, aspoň jeden z partnerů SŠ
- **nízká úroveň**, oba partneři základní / bez vzdělání

Příloha ke kapitole č. 2

Riziko chudoby podle dat SILC 2006-2009

	podle 40 % mediánu				podle 60 % mediánu			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
počet osob pod hranicí chudoby v tis.	233,0	236,1	235,5	229,9	1001,4	980,0	926,8	884,9
míra chudoby (podíl z celkového počtu osob v ČR (%))	2,3	2,3	2,3	2,2	9,9	9,6	9,0	8,6
hranice příjmové chudoby (Kč)	57 204	61 474	67 389	72 789	85 806	92 212	101 083	109 184
osoby s příjmem pod hranicí chudoby podle vybraných charakteristik (podíl těchto osob v příslušné skupině v %)								
pohlaví								
muži	2,3	2,2	2,4	2,2	8,9	8,7	8,0	7,6
ženy	2,2	2,4	2,2	2,2	10,8	10,5	10,1	9,5
věk								
do 17 let	4,2	3,9	4,3	3,8	16,5	16,6	13,2	13,3
18 - 24	3,2	4,0	2,9	3,7	12,0	12,1	11,6	11,0
25 - 49	2,5	2,6	2,4	2,1	9,9	9,3	8,3	7,1
50 - 64	1,1	1,2	1,6	2,0	5,6	5,8	6,8	6,9
18 - 64	2,1	2,3	2,2	2,3	8,8	8,6	8,3	7,6
65 a více	0,2	0,3	0,3	0,2	5,3	5,5	7,4	7,2
převažující ekonomická aktivita (osoby ve věku 16+)								
pracující celkem	0,4	0,5	0,4	0,8	3,5	3,3	3,6	3,6
nezaměstnaní	17,8	18,9	23,8	21,9	43,6	49,4	48,5	46,9
důchodci	0,4	0,5	0,7	0,6	6,8	6,3	8,0	8,1
ostatní neaktivní	3,7	3,8	3,5	4,6	14,5	13,8	13,3	13,5
právní forma užívání bytu								
vlastník a bezplatné užívání	1,6	1,6	1,5	1,2	7,4	6,8	6,8	6,0
nájemní	4,6	4,8	5,2	5,9	18,1	19,4	17,3	18,2
typ domácnosti								
domácnosti bez dětí celkem	1,3	1,4	1,4	1,2	6,2	5,7	6,9	6,1
jednotlivci celkem	3,6	3,2	3,5	3,4	17,1	15,9	18,5	19,5

	podle 40% mediánu				podle 60% mediánu			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
v tom: muži	5,7	4,9	5,8	5,3	14,6	14,0	14,0	15,1
ženy	2,3	2,1	2,0	2,2	18,7	17,1	21,4	22,2
jednotlivci do 64 let	6,3	5,8	6,2	6,1	19,2	18,1	19,1	19,2
jednotlivci 65 a více let	0,3	0,3	0,4	0,3	14,6	13,4	17,8	19,7
2 dospělí, aspoň jeden 65 a více let	-	0,2	0,4	0,2	2,5	2,4	2,7	2,2
2 dospělí, oba do 64 let	2,6	1,6	1,6	1,1	4,9	5,1	6,2	4,4
ostatní domácnosti bez dětí	0,4	0,6	0,6	0,4	2,8	2,7	2,5	1,5
domácnosti se závisými dětmi celkem	3,2	3,2	3,1	3,2	13,2	13,2	11,1	10,7
neúplné rodiny, alespoň 1 závislé dítě	12,5	12,3	13,7	14,8	40,8	37,7	40,0	40,2
2 dospělí, 1 závislé dítě	0,8	1,8	1,8	0,6	7,6	6,9	6,4	4,7
2 dospělí, 2 závislé děti	2,2	0,8	1,6	2,5	9,8	8,1	6,8	7,2
2 dospělí, 3 a více závislých dětí	12,7	8,8	5,8	8,1	29,5	29,9	19,0	23,7
ostatní domácnosti se závisými dětmi	0,1	3,1	2,2	0,2	8,7	12,3	9,1	6,1

(2009 předběžné výsledky)

Příloha ke kapitole č. 3

Incidence rizika příjmové chudoby a struktura chudých, incidence materiální deprivace (data SILC 2008)

	podíl v dané kategorii příjem < 60% ME	struktura příjem < 60% ME	víc než 4 položky deprivace podíl v dané kat.
osoby v tis.	926,6		703,1
v celku populace (%)	9,1	100	6,9
hranice chudoby (CZK)	101 016		
specifické kategorie populace			
pohlaví			
muž	8,0	43,1	6,3
žena	10,1	56,9	7,4
do 18	13,2	26,6	8,4
věk			
18-24	11,6	11,7	8,0
25-49	8,4	33,8	6,6
50-64	6,8	16,2	5,8
65 a více	7,4	11,7	6,4
vzdělání			
základní	15,4	50,6	11,1
střední	8,1	28,5	7,7
střední úplné	5,4	17,5	3,4
vysokoškolské	3,3	3,3	1,3
neuveden	10,3	31,0	7,5
velmi dobrý	7,1	11,5	3,8
dobry	7,2	23,9	5,3
přijatelný	9,6	19,6	7,3
špatný	12,7	10,8	13,
velmi špatný	16,1	3,2	19,2
zaměstnanec	2,8	11,9	4,8
podnikatel	7,4	5,9	1,6
zaměstnan i podniká	37,4	0,2	9,0
nezaměstnaný	48,5	21,5	29,1
důchodce	8,1	20,5	7,3

		podíl v dané kategorii příjem < 60% ME	struktura příjem < 60% ME	víc než 4 položky deprivace podíl v dané kat.
	jiný neaktivní	13,3	16,6	6,4
	neuvedeno (vč. osob pod 16 let)	12,7	23,4	8,2
typ domácnosti dle pracovní intenzity	zcela nepracující (0)	20,3	45,6	13,1
	spíše nepracující (do 0,5)	29,8	14,6	14,6
	spíše pracující (0,5-1)	7,0	26,0	6,2
	plně pracující (1)	3,0	13,7	3,6
typ nájemného	vlastník	6,9	59,6	4,6
	regulované nájemné	21,2	11,7	18,4
	neregulované nájemné	16,1	28,7	14,3
			100	
typ domácnosti EU	jednotlivec do 65	19,3	11,0	9,4
	jednotlivec nad 65	17,9	9,4	5,8
	2 dospělí, oba do 65	2,7	8,4	5,3
	2 dospělí, alespoň jeden 65	5,6	2,8	4,8
	jiné domácnosti bez dětí	2,1	3,3	3,9
	Osamělý rodič, jedno či více dětí	40,8	20,1	21,4
	2 dospělí, jedno dítě	6,5	9,0	7,6
	2 dospělí, dvě děti	7,5	17,1	4,3
	2 dospělí, 3 a více dětí	22,2	12,5	12,0
	ostatní domácnosti s dětmi	5,5	6,4	13,2
dávky hmotné nouze	pobíral	60,6	14,4	39,2
	nepobíral	7,7	85,6	6,2
pod 50 % ME	ano	100	100	30,2
	ne			4,5

Míra materiální deprivace v jednotlivých kategoriích populace

	žádána položka deprivace - podíl v dané kat.	1 až 3 pol. deprivace - podíl v dané kat.	více než 4 pol. deprivace - podíl v dané kat.	CELKEM
osoby v tis.	4,895,915	4,629,563	703,1	
v celku populace (%)	47,9	45,3	6,9	100
specifické kategorie populace				
pohlaví				
muž	49,8	43,9	6,3	100
žena	46,0	46,6	7,4	100
věk				
do 18	46,0	45,5	8,4	100
18 - 24	45,2	46,8	8,0	100
25 - 49	51,2	42,2	6,6	100
50 - 64	51,9	42,3	5,8	100
65 a více	37,5	56,1	6,4	100
vzdělání				
základní	38,6	50,3	11,1	100
střední	39,3	52,9	7,7	100
střední úplné	57,8	38,8	3,4	100
vysokoškolské	76,1	22,7	1,3	100
neuveden	47,7	44,8	7,5	100
velmi dobrý	57,5	38,8	3,8	100
dobrý	54,0	40,7	5,3	100
přijatelný	42,3	50,4	7,3	100
špatný	26,1	60,8	13,	100
velmi špatný	19,8	61,0	19,2	100
zaměstnanec	54,0	41,3	4,8	100
podnikatel	70,3	28,1	1,6	100
zaměstnan i podniká	70,4	20,6	9,0	100
nezaměstnaný	16,5	54,4	29,1	100
důchodce	37,5	55,2	7,3	100
jiný neaktivní	48,1	45,5	6,4	100
neuvedeno	46,1	45,7	8,2	100
status podle převládající aktivity (osoby nad 16+)				

		žádná položka deprivace - podíl v dané kat.	1 až 3 pol. deprivace - podíl v dané kat.	více než 4 pol. deprivace - podíl v dané kat.	CELKEM	
typ domácnosti dle pracovní intenzity	zcela nepracující (0)	30,5	56,3	13,1	100	
	spíše nepracující (do 0,5)	25,8	59,6	14,6	100	
	spíše pracující (0,5-1)	46,3	47,6	6,2	100	
	plně pracující (1)	59,9	36,5	3,6	100	
	vlastník	51,5	43,9	4,6	100	
	regulované nájemné	34,6	47,0	18,4	100	
	neregulované nájemné	34,3	51,4	14,3	100	
	jednotlivec do 65	41,2	45,6	13,2	100	
	jednotlivec 65	25,6	65,0	9,4	100	
	2 dospělí, oba do 65	57,3	36,9	5,8	100	
typ domácnosti EU	2 dospělí, alespoň jeden 65	42,9	51,8	5,3	100	
	jiné domácnosti bez dětí	53,6	42,5	3,9	100	
	osamělý rodič, jedno či víc dětí	18,9	59,6	21,4	100	
	2 dospělí, jedno dítě	53,0	39,4	7,6	100	
	2 dospělí, dvě děti	55,5	40,2	4,3	100	
	2 dospělí, 3 a více dětí	38,1	49,8	12,0	100	
	ostatní domácnosti s dětmi	42,0	53,1	4,8	100	
					100	
	dávky hmotné nouze	pobíral	6,6	54,2	39,2	100
		nepobíral	48,8	45,1	6,2	100
pod 50 % ME	ano	15,8	54,0	30,2	100	
	ne	51,1	44,4	4,5	100	

Příloha ke kapitole č. 4

Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost podle různých hledisek třídění?

	Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost?					Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost?					total
	0	1	2	3+	total	0	1	2	3+	total	
počet ekonomicky aktivních osob v domácnosti	0	82,5%	14,0%	2,5%	1,1%	100,0%	31,7%	31,0%	32,5%	66,4%	31,8%
	1	80,8%	15,8%	2,9%	0,4%	100,0%	29,8%	33,7%	36,2%	24,4%	30,5%
	2	84,1%	13,5%	2,3%	0,1%	100,0%	30,3%	28,1%	27,9%	3,7%	29,8%
	3	87,3%	11,2%	1,0%	0,5%	100,0%	6,5%	4,8%	2,6%	5,5%	6,1%
	4	78,0%	20,9%	1,1%	0,0%	100,0%	1,5%	2,3%	0,7%	0,0%	1,6%
	5	91,7%	8,3%	0,0%	0,0%	100,0%	0,1%	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%
	7	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	celkem	82,7%	14,3%	2,4%	0,5%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
počet nezaměstnaných osob v domácnosti	0	83,4%	13,9%	2,2%	0,4%	100,0%	92,3%	88,8%	82,3%	78,5%	91,5%
	1	76,8%	16,9%	4,8%	1,5%	100,0%	6,8%	8,7%	14,6%	21,5%	7,4%
	2	63,5%	29,4%	7,1%	0,0%	100,0%	0,8%	2,2%	3,1%	0,0%	1,1%
	3	18,0%	82,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,3%	0,0%	0,0%	0,1%
	celkem	82,7%	14,3%	2,4%	0,5%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	0	83,3%	13,5%	2,5%	0,7%	100,0%	65,4%	61,0%	65,4%	94,3%	64,9%
	1	80,8%	16,8%	2,3%	0,1%	100,0%	16,8%	20,2%	16,5%	1,9%	17,2%
	2	83,0%	14,6%	2,3%	0,1%	100,0%	15,0%	15,2%	14,1%	3,1%	15,0%
počet dětí v domácnosti	3	79,8%	16,7%	3,5%	0,0%	100,0%	2,4%	2,9%	3,6%	0,0%	2,5%
	4	68,6%	27,3%	3,1%	0,9%	100,0%	0,3%	0,6%	0,4%	0,6%	0,3%
	5	58,6%	41,4%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
	6	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	celkem	82,7%	14,3%	2,4%	0,5%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	0	83,0%	13,4%	3,3%	0,3%	100,0%	5,7%	5,3%	7,6%	3,1%	5,7%
	1	78,6%	16,3%	3,6%	1,5%	100,0%	12,2%	14,5%	18,9%	39,2%	12,8%
	2	82,6%	12,9%	2,9%	1,5%	100,0%	11,6%	10,5%	14,0%	34,6%	11,6%
druh domácnosti - typ EU	3	85,5%	12,6%	1,8%	0,2%	100,0%	17,1%	14,6%	12,0%	5,6%	16,6%
	4	87,6%	10,9%	1,3%	0,2%	100,0%	13,4%	9,6%	6,7%	5,0%	12,6%

	Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost?					Kolik ukazatelů bytové deprivace se vztahuje na domácnost?				
	0	1	2	3+	total	0	1	2	3+	total
druh domácnosti - typ EU	82,1%	15,3%	2,1%	0,5%	100,0%	10,6%	11,3%	9,2%	10,0%	10,6%
5	80,8%	17,3%	1,9%	0,0%	100,0%	10,3%	12,7%	8,1%	0,0%	10,5%
6	83,5%	14,3%	2,2%	0,0%	100,0%	12,7%	12,6%	11,5%	0,0%	12,6%
7	77,5%	19,1%	3,4%	0,1%	100,0%	2,5%	3,5%	3,7%	0,6%	2,7%
8	76,8%	18,1%	4,8%	0,2%	100,0%	3,9%	5,3%	8,4%	1,9%	4,2%
celkem	82,7%	14,3%	2,4%	0,5%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
decilová skupina (třídícím mechanismem je čistý disponibilní příjem domácnosti na spotřební jednotku - dle definice EU)	72,7%	19,9%	5,0%	2,4%	100,0%	8,8%	13,9%	20,5%	47,4%	10,0%
1	78,5%	16,6%	3,9%	1,0%	100,0%	9,5%	11,6%	15,9%	20,1%	10,0%
2	81,9%	14,6%	3,0%	0,5%	100,0%	9,9%	10,2%	12,2%	10,2%	10,0%
3	83,4%	14,8%	1,3%	0,5%	100,0%	10,1%	10,3%	5,5%	8,9%	10,0%
4	84,2%	13,7%	1,8%	0,3%	100,0%	10,2%	9,5%	7,4%	5,8%	10,0%
5	83,4%	14,0%	2,4%	0,2%	100,0%	10,1%	9,7%	10,0%	3,7%	10,0%
6	84,8%	12,2%	2,8%	0,2%	100,0%	10,2%	8,5%	11,6%	3,9%	10,0%
7	84,4%	13,9%	1,7%	0,0%	100,0%	10,2%	9,7%	6,8%	0,0%	10,0%
8	85,1%	14,1%	0,8%	0,0%	100,0%	10,3%	9,8%	3,1%	0,0%	10,0%
9	88,6%	9,7%	1,7%	0,0%	100,0%	10,7%	6,8%	7,0%	0,0%	10,0%
celkem	82,7%	14,3%	2,4%	0,5%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

DOM_EU

druh domácnosti - typ EU

1 jednotlivec, mladší 65 let

2 jednotlivec, 65 let a více

3 dvojice dospělých, oba mladší 65 let

4 dvojice dospělých, aspoň jeden 65 let a více

5 ostatní domácnosti bez dětí

6 dvojice dospělých s 1 dítětem

7 dvojice dospělých se 2 dětmi

8 dvojice dospělých se 3 a více dětmi

9 jeden dospělý (bez partnera, nemusí být rodič) s aspoň jedním dítětem

0 ostatní domácnosti s dětmi

Příloha ke kapitole č. 5

Deprivace v jednotlivých položkách: ČR v mezinárodním srovnání, pramen (Bradshaw 2010)

	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	ES	FI	FR	GR	HU	IE	IS	IT	LT	LU	LV	NL	NO	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	tot
neočekávané výdaje	29,5	24,0	57,5	38,7	37,9	34,8	24,4	19,7	27,3	29,5	33,4	26,6	67,6	40,9	24,6	31,6	38,7	19,6	56,8	19,4	12,6	50,7	26,2	41,9	19,1	44,5	38,5	28,7	33,7
dovolená 1 týden	28,3	26,1	59,1	46,5	39,0	25,2	9,9	44,2	34,1	18,1	30,0	49,8	66,5	30,3	3,2	39,8	59,6	12,3	55,2	14,1	6,5	63,6	64,3	75,7	10,5	30,4	57,2	24,2	36,2
maso obden	13,4	5,0	29,7	5,3	12,2	10,9	1,7	5,3	1,9	3,2	6,2	7,2	26,1	3,0	2,6	7,6	19,1	1,5	23,3	1,8	2,1	20,8	4,1	19,5	2,3	12,1	29,2	4,3	9,2
teplota v bytě	4,0	6,4	33,8	28,5	6,1	5,9	-	1,1	4,9	1,9	4,7	15,4	9,7	3,7	1,0	11,3	22,1	0,9	16,6	1,8	0,9	20,2	34,9	24,8	1,5	5,6	6,0	6,0	9,4
problémy	7,3	7,0	35,5	13,2	4,4	5,8	4,0	8,6	7,1	10,5	9,3	24,5	16,5	10,8	10,1	15,8	8,1	2,4	14,1	4,1	8,2	11,5	6,5	25,3	6,2	16,1	5,3	5,2	10,0
TV	0,5	0,4	3,1	0,1	0,2	0,6	0,3	0,4	0,1	1,0	0,2	0,3	0,7	0,1	0,4	0,3	1,0	0,0	0,7	0,1	0,4	0,6	0,5	2,6	0,7	0,6	0,4	0,1	0,5
myčka	0,7	1,6	15,3	0,5	0,3	0,5	1,1	2,5	0,2	1,2	0,9	2,2	2,1	0,4	0,2	0,4	4,8	0,1	5,1	0,2	0,3	0,9	2,5	20,2	0,1	0,2	0,8	0,4	1,8
auto	7,1	6,3	28,0	1,4	11,0	5,1	7,6	16,9	4,6	8,1	3,3	8,9	20,4	8,6	1,5	2,9	12,6	1,7	24,4	5,0	4,9	16,8	9,4	48,9	3,3	3,4	20,5	5,1	8,8
telefon	0,5	0,2	4,5	0,3	0,6	0,3	0,0	0,7	0,2	0,1	0,7	0,5	2,1	0,2	0,0	1,1	2,1	0,0	1,7	0,0	0,1	1,4	4,5	12,5	0,0	0,3	1,4	0,1	1,2
vlhko v bytě	13,6	18,2	30,5	26,5	13,8	14,0	8,7	17,1	15,7	4,4	14,2	18,6	30,8	11,9	19,9	20,4	24,7	16,2	25,5	15,6	8,1	22,9	18,9	24,3	8,0	30,2	9,2	15,0	17,0
tmavý byt	6,9	7,9	8,0	4,6	4,1	4,4	4,4	5,4	5,8	5,1	8,4	6,8	10,1	5,4	1,6	8,0	10,2	5,6	11,6	4,0	4,0	8,5	11,6	8,2	6,6	11,8	4,4	10,3	7,3
bez koupelny	0,7	0,8	28,0	0,8	1,4	0,4	0,7	15,1	0,1	5,1	0,8	1,6	4,1	1,4	0,1	0,2	19,6	0,4	20,1	1,0	0,1	7,5	3,2	42,4	0,4	1,6	2,6	0,5	3,8
bez WC	1,6	0,8	38,3	0,8	1,8	1,3	0,0	14,1	0,1	4,8	0,9	2,5	6,7	0,9	0,2	0,2	20,6	0,7	18,2	1,1	0,1	6,9	2,6	42,6	0,0	1,5	3,7	0,6	4,1
prostor	30,6	8,9	67,1	4,5	51,3	18,8	13,4	59,1	9,0	11,6	20,0	53,6	67,6	8,7	17,6	43,3	67,4	16,7	74,1	5,2	11,5	63,2	33,7	76,5	19,2	61,6	60,1	16,1	30,6
přeměno výdaje na bydlení	27,4	41,3	49,0	14,4	46,0	64,0	31,9	14,8	23,1	24,7	27,1	57,2	43,9	21,4	36,8	24,9	17,6	19,7	28,1	62,1	36,5	48,0	28,1	60,0	28,9	18,6	35,1	52,8	41,9